

KÜZDELEM PARLAMENTÁRIZMUSÉRT

*

GRÓF TISZA ISTVÁN BESZÉDEI.

BUDAPEST, 1904.

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT.

ELŐSZÓ.

Az obstrukció letörésére indult és vívott parlamenti harcban szinte kötelesség visszatekinteni a kiinduló ponttól az utolsó mozzanatig a háborúság minden fázisára. Szolgálatot vélünk tenni nemcsak a politikai világnak, hanem az egész magyar közvéleménynek, mikor időrendi sorban egybegyűjtve közreadjuk Tisza István gróf miniszterelnök összes nyilatkozatait és beszédeit, a melyek az obstrukcióról és annak leküzdéséről szólnak, az ugrai levéltől a parlamenti ülésszak berekesztéseig. Epilógus gyanánt még a főváros népgyűlésén elhangzott beszéddel tesszük teljessé a gyűjteményt.

Egy jelentős esemény eddigi históriáját világítják meg ezek a beszédek és egyszersmind magyarázatát adják a küzdelem céljainak, törekvéseinek, intenczióinak.

Budapest, 1904. november havában.

A kiadó.

Az ugrai levél.

(Ez év október hetedikén, a parlamenti szünet végén Tisza István gróf miniszterelnöknek egy nyílt levele jelent meg a lapokban, a melyet ugrai választóihoz intézett. A levél ez:)

Geszt, 1904 október 4.

Az ugrai kerület választó-polgáraihoz!
Tisztelt barátaim!

Az országgyűlés szüniidejének vége felé járunk. Megkezdődnek ismét a képviselőház tanácskozásai: nagy munka, nehéz feladatok előtt állanak az ország bizalmának letéteményesei. — Vajjon pihent erővel, alkotásra, ez ország javát munkáló eredményes tevékenységre elhatározott lélekkel kezdik-e meg az új ülősszakot? Vajjon egy jobb, eredményesebb, sikeresebb időszak előfeltételeit érelték-e meg bennük a multak tanulságai? Vajjon felhasználtuk-e jól mindnyájan az immár végéhez közeledő pihenést; felhasználtuk-e magunkba-szállásra, elmélkedésre és arra, hogy a jövő javára való tanulságokat vonjunk le a multak küzdelmeiből? Mert sok és üdvös tanulság kínálkozik számunkra, ha elfogulatlan lélekkel vizsgáljuk a közelmúlt eseményeit.

Gondoljunk csak vissza, milyen állapotban voltak alig egy évvel ezelőtt összes közállapotaink! Azok a sötét gondolatok, a melyeknek önközhöz intézett leveleimben ismételten adtam volt kifejezést, nem ott éltek, sajogtak-e minden komolyan gondolkozó hazafi aggódó lelkében? A mondva csinált szenvedélyek, a fékevesztett képzelődés szeszélyes szelei vakmerő játékot űzve ragadták magukkal a magyar nemzet tört kormányu hajóját, sziklák közt tajtékzó örvények felé, mind tovább és tovább. Felbomlott minden rend. Le volt járátva emberek és intézmények minden tekintélye. Szentségtörő kezekkel tépáztuk e nemzet legdrágább kincsét, fenmaradásunk egyedüli biztosítékát, alkotmányunk zárkövét: a magyar képviselőház méltóságát és becsületét s a tékozló fiu elvakult vakmerőségével dobtuk kockára apáink szent örökségét: a nemzet és korona közötti kölcsönös bizalomtól áthatott azt a kiegyezést, a mit őseink vére, őseink kitartása és őseink bölcsesége szerzett meg számunkra.

Mi lett volna ebből a nemzetből, ha olyan uralkodó nem őrökdi sorsa felett, a kinek egész lelke: esze és szíve egyaránt a magyar nemzettel és azzal a kiegyezéssel van összeforrra, melyet ő alkotott meg a nemzet legjobbjaitól körvezeve, — a ki egész bölcsességét, egész erejét és egész hatalmát arra használta fel, hogy utat nyisson a kibontakozásra és azon vezesse a nemzetet?

És ez utat meg is találta, midőn saját önkéntes elhatározásából olyan reformokat ajánlott fel a nemzetnek, a melyek a nemzet régi jogosult vágyának és törekvésének diadalát jelentik, midőn biztosítják a magyar nemzet érvényesülését a közös hadsereg intézményeiben a nélkül, hogy csorbát ejtenének annak egységes vezérletén, vezényletén és belszervezetén, ugy a hogy azt apáink bölcsesége törvénybe iktatta, — jól tudván, hogy mindnyájunk biztonságát, tehát a magyar nemzetét is, olyan hadsereg szolgálja legczélszerűbben, a mely a védelem czéljaira katonai szempontból egységes szervezettel és vezérlettel bír. E nagy horderejű reformok felajánlása mellett óvó, intő szavát intézte a nemzethez, kérve-kérve azt, hogy tartózkodjék oly viták felelevenítésétől, melyek ujából felidézhetnék a régi, gyászos idők ellentéteit.

Olomsúlyljal nehezédtek az ellentétek a magyar nemzet sorsára nemzedékeken keresztül. A magyar királyt idegen tanácsosok vették körül. Nem ismerhette és nem érthette meg nemzetét. Elhomályosították azt a nagy igazságot előtte, hogy Szent István koronája a Habsburg-ház legrégibb, legdrágább, legbecsesebb ékessége, s hogy világtörténelmi rendeltetésének és nagyhatalmi állásának nélkülözhetetlen előfeltételét és legbiztosabb zálogát a magyar nemzet ereje, nagysága és odaadó hű ragaszkodása képezi. Súlyos átokként nehezédett királyra és nemzetre egyaránt az uralkodóház irányadó tanácsadóinak azon meg-megújuló törekvése, hogy a magyar alkotmányt, s a magyar nemzet nemzeti egyéniségének romjain építsék fel a Habsburg-ház egységes hatalmának épületét. A nemzet, királyaihoz és törvényeihez egyenlő hűséggel ragaszkodva, védte egyik kezével őseitől öröklött szabadságát, míg másik karjával külellenség ellen kellett védekeznie. És e kettős küzdelemben emészette fel egész erejét.

Ezen nehéz időkbe esik az állandó hadsereg megalkotása is, a mely lassanként ölti fel egységes szervezetét. A nemzet soha nem tagadja meg azon áldozatokat, melyeket a hadseregnek kellő számban és harczképességben való fentartása igényel, de két vágyát igyekszik a hadsereg kebelében megvalósítani. Az egyik az, hogy a magyar csapatokat magyar tisztiek vezessék; a másik, hogy a magyar csapatok vezényletében a magyar nyelv érvényesüljön. Az első királyával egyetértésben törvénybe iktatják az ország rendei, a második ellenben következetes visszautasításra talál. Az országgyűlések ismételt kísérletezés után mindannyiszor felfüggesztik

a magyar nyelv iránt folytatott küzdelmet. Végre a 48—49-iki nagy események s az ezeket követett gyászos korszak hősie szívvissággal kiállott szenvedései után az igazi kiegyezés hajnala dereng a nemzetre. Király és nemzet megkeresik és megértik egymást. Fátynlt borítanak a multak minden keserű emlékére. Kiirtják az ellentét és bizalmatlanság minden fullánkját. Teljesül a nemzet minden vágya: nemcsak visszanyeri önrendelkezési jogát saját belügyeiben, de mint Ausztriával mindenben egyenjogu tényező, döntő befolyást nyert a külügyek és hadügyek vezetésére is. Teljes lesz az összhang az uralkodóház hatalmi törekvései és a magyar nemzet politikai céljai között s ezzel biztosíttatnak a magyar nemzet nagyságát és függetlenségét szolgáló nemzeti politika sikerének előfeltételei.

E nagy, ez áldásos, e korszakot alkotó fordulatért csak egy árt kellett a nemzetnek fizetnie. Belenyugodott, elismerte azt, hogy a hadsereg egységes vezetése, vezérlete és belszoervezete az alkotmányos fejedelmi jogok közé tartozik. Királyára bizta a hadsereg szolgálati és vezényleti nyelvének megállapítását is s a magyar szolgálati és vezénynyelv megvalósítására irányzott vágyainak teljesedését azon időre halasztotta el, a midőn a fejedelem szabad elhatározásából önként fogja elrendelni azt. Jogot nem áldozott fel a nemzet a kiegyezés ezen része által, mert hiszen a hadsereg nyelvének megállapítása fejedelmeink jogát képezte a multban is, s ha törekedtek is apáink a magyar vezénynyelv behozatalára, a fennálló állapotot törvénytelennek nem tartották, azt sérelmi pont gyanánt nem kezelték soha. Azon joga pedig, hogy törvényalkotás utján, királyával egyetértve, megváltoztassa a mai helyzetet, megvan a nemzetnek ma is. Ez elhatározásra apáinkat csak azon helyes belátás vezette, hogy akkor, midőn a nemzet minden jogának szabad használatába lép, midőn megszerezheti a nemzet és király közötti teljes harmónia századokon át nélkülözött összes áldásait: akkor a nemzet érdeke nem azt követeli, hogy mindezt a kincset, mindezt az áldást, a nemzeti erőgyűjtés és fejlődés összes előnyeit odadobva kizárólag a magyar vezénynyelvért folytassuk tovább a nemzet egész erejét felemészítő küzdelmet; de ellenkezőleg, akkor szolgálják a magyar nemzet ügyét igazán, ha ezt az egy kérdést becsületesen, hátsó gondolat nélkül leveszik a napirendről s a nemzet anyagi, szellemi és erkölcsi erejének gyarapítására összpontosítják egész képességüket.

Ezt vallotta, ezt cselekedte a magyar nemzet többsége 37 esztendővel ezelőtt és minden, mi azóta történt, minden tanulság, mit az eseményekből levonhatunk, az elhatározás hazafui bölcsességét bizonyítja. Mennyit nőtt, mennyit fejlődött az ország anyagi és erkölcsi sulyban azóta! Volt-e Mátyás király napjai óta csak egy pillanat is, midőn a magyar nemzet annyi joggal, annyi szabadsággal rendelkezett és akarata annyi sulylyal esett volna a világesemények mérlegének serpenyőjébe?

És éppen most, a közelmúlt bonyodalmainak e pillanatában, midőn a között kellett a nemzetnek választania, hogy királyával teljes egyetértésben megoldhassa a katonai tisztképzés és a hadsereggel kapcsolatos más fontos kérdéseket, megoldhassa a magyar álláspont teljes érvényesülésével, vagy pedig a magyar kommandó jelszaváért beláthatatlan és kilátástalan végzetes küzdelembe sodortassa magát: vajjon nem parancsoló kötelesség gyanánt háramlott-e a feladat mindnyájunkra, hogy semmi egyébbel nem törődve, erőnk végső megfeszítésével igyekezzünk reábirni e mentőfonal megragadására a nemzetet.

Várákozásom ellenére akként alakultak a körülmények, hogy ezen politikának felelősség melletti képviseletével én bizattam meg felséges urunk által. Habozás és ingadozás nélkül vállalkoztam a megbízatásra. Tettem ezt abban a tudatban, hogy e válságos pillanatban hitvány gyávaság volna kitérni a kötelesség teljesítése elől és tettem abban a reményben, hogy a magyar nemzet hagyományos politikai érettsége és hazafiúi áldozatkészsége megérlelendik ezen politika diadalát.

Es ebben a reményben nem is csalódtam. Az ország túlnyomó nagy többsége megnyugvással fogadta az új kormány által hozott megoldást. A parlamenti anarchia fegyvereivel vívott harc továbbfolytatásának végzetes következményeit belátták az ellenzék komolyabb és hazafiasabb elemei is és mondhatni, pártkülönbtség nélkül, általánossá vált a vágy az országban, hogy az alkotmányos élet kiáradt hullámai medrükbe visszatérjenek.

Es mégis milyen sokáig tartott még az anarchia! Mennyi küzdelembe került, mennyi kárt okozott az országnak és mennyi szenvedést sok ezer családnak, míg végre a szabadelvűpártnak a harc keményebb rendszabályaira is kész férfias elhatározása megtörte annak a kis csoportnak konok ellenállását is, mely a nemzeti akarat érvényesülésének ellene szegült. A harc megszűnt. A képviselőház gyors egymásutánban intézte el azon felhalmozódott teendőket, melyek elvégeztével a rendes alkotmányos állapot helyreállott. De a hosszú törvénynélküli állapot nyoma ott maradt a lelkekben és megmértelyező, elvadító, felforgató hatását éreztette minden irányban. Az a gonosz példa, mit egyesek parlamenti szereplése és e szereplés látszólagos sikerei nyújtottak, nem maradhatott hatás nélkül. Az állam méltósága, a törvények iránti tisztelet, a hatóság tekintélye alapján megrendült. A társadalom különböző osztályai, rétegei és csoportjai féket nem ismerő hévvel tölték vágyaikat, érdekeiket előtérbe és nem riadtak vissza kötelességeik teljesítésének megtagadásától és az állam gépezetének megakasztásától sem, hogy azokat érvényesíthessék. Hosszu, szívós, lankadást és meghátrálást nem ismerő kormányzati tevékenységre volt és van szükség, hogy kiirtsuk közéletünkől a parlamenti anarchiának e vészthozó gyümölcseit és teljes eredményt, valódi sikert e téren csak úgy remélhetünk, ha a törvénytisztelet, önmegbecsülés és szen-

védelmeit fékezni tudó köteleességteljesítés terén maga a parlament megy jó példával előre. A nemzeti becsület, a nemzet fennállásának és jövő boldogulásának mindenekfelett álló szempontja parancsolólag követeli ezt.

Nemzeti létünk a parlamenti kormányzattal van egybeforrvva. E nemzet életerét vágja keresztül és létét teszi kockára, ki a parlamentet gyengíti, teszi lehetetlenné vagy azon tiszteleten ejt csorbát, melyet a magyar parlamentnek az egész magyar nemzet és e nemzet jó barátai és ellenségei előtt ki kell érdemelnie. Hasonlítsa bárki össze, hogyan emelkedett e nemzet erőben, sulyban, tekintélyben, míg parlamenti életét az ország legkiválóbb férfiainak mérkőzése töltötte be s míg méltósággal és eredményes tevékenységgel képviselte az a nemzeti akaratot? Hova sülyedt mindez az obszrukció, a tehetetlenség és az anarchisztikus törekvések tulsulyra vergődésének szomorú hónapjai alatt és mennyire másutt állunk ország-világ színe előtt ismét ma, a rendezett viszonyok helyreállítása után.

Nem dicsekvésből mondom, — hiszen az érdem nem lehet egyeseke — de mindaz, mit a jelen kormány rövid fennállása alatt végezhett, alkothatott és előkészíthetett, vajjon nem újabb meggyőző bizonyítéka-e annak az egész lelket átható nagy igazságnak, hogy sikeres nemzeti politikát csakis királyunkkal egyetértve, az 1867-iki kiegyezéshez ragaszkodva s az országgyűlés rendjét s abban a többség uralmát fenntartva és megszilárdítva követhetünk?

Soha a körülmények oly kedvezők nem voltak a nemzetre nézve, mint éppen napjainkban. Külellenségtől nem háborgatva, teljes egyetértésben királyunkkal, fordíthatjuk egész erőnket a nemzeti politika építő munkájára. Katonai és egyéb téren nagy reformok várnak megoldásra. Egész gazdasági életünket mélyen átható kérdéseket kell elintéznünk, a melyek hibás megoldása egy emberöltőre megboszulhatja magát. Mind ezen nagy kérdéseket illetőleg kezünkben vannak a sikernek összes előfeltételei. Megvalósíthatjuk a nemzet minden törekvését, megóvhatjuk minden jogos érdekét, felhasználhatjuk erőnknek gyarapítására a mai áldott korszakot, hogy aztán nyugodt öntudattal nézhessünk a jövő bármiféle veszélyeinek szemébe; csak magunk ne legyünk hűtlenek önmagunkhoz, magunk ne romboljuk szét, magunk ne járassuk le a magyar alkotmány szabad intézményeit.

Igaz, az alkotmányos rend ez idő szerint helyreállott. De a közelmult minden tanulsága arról győz meg: minő ingatag alapon áll egész parlamenti életünk. Damokles kardja függ a nemzet feje fölött. Ötletszerűen összeverődő bármely kicsiny csoport megállíthatja a képviselőház egész gépezetét, gúncot vethet a magyar nemzetnek előretörekvő útjába, ránk zudíthatja a közelmúlt összes veszélyeit és megaláztatásait. Semmit el nem értünk, míg e szégyenteljes állapotot nem orvosoltuk. Bűnös

könnyelműség és kötelességeinkről való gyáva megfélemezés volna, ha fel nem használnók a helyreállott rend első nyugodt időszakát arra, hogy megszerezzük a magyar alkotmányos élet állandó biztosítékait. A szólás-szabadságot, a parlamenti viták útján küzdelmet parancsoló végszükség nélkül nem szabad korlátoznunk. De a magyar parlament nem lehet játékszer jelentéktelen töredékek kezében, a magyar nemzet sorsát nem szolgáltatjuk ki ezek szeszélyeinek.

Nem pártkérdés ez. Nagyon szomorú volna, ha pártkérdést csinálnának belőle. A magyar parlament méltósága, becsülete, munkaképessége egyenlően drága kincse kell, hogy legyen mindnyájunknak. A nemzeti akarat érvényesülésének biztosítása kell, hogy egyaránt szívén fekdjék minden valóban alkotmányosan gondolkodó magyar embernek és e nagy feladat megoldásában a valódi hazafiságtól vezetett és felelősségérzettel bíró komolyabb elemeknek pártkülönbőség nélkül kezet kell fogniok.

Nem kicsinylem e feladat nehézségeit. Meglehet, hogy az önfentartási ösztön egész szilajságával fogják utunkat állani azok az elemek, melyek csak a botrányok és a parlamenti anarchia napjaiban remélhetik érvényesülésüket s a kiket saját jelentéktelen voltuk leszállít az őket megillető színvonalra, a mint a képviselőház azzá válik ismét, a mi volt a múltban s a minek lennie és maradnia kell a jövőben: az elvek és érvek csataterévé, melyen tudás és szellemi képesség fegyvereinek kell megküzdeniök. De hiszen éppen ezen elemek garázdálkodása sülyesztette le a képviselőház színvonalát, az diszkreditálja, az járhatja le a magyar alkotmányos életet, az vitt az örvény szélére bennünket. E jelenségekkel szemben kell a parlament méltóságát és rendjét megvédenünk, ha a nemzet jövőjét biztosabb alapokra kívánjuk fektetni. Csak így állíthatjuk meg a zuhlás, a korhadás folyamatát.

És ebben a küzdelemben bizonyára a parlamenti rend és méltóság védelmezői mögött lesz a nemzet tulnyomó nagy többsége.

A magyar nemzet szereti és megbecsüli szabad intézményeit. Meg tudta azokat védeni bármilyen hatalmas ellenségekkel szemben; meg fogja védeni azon elvakult fiaival szemben is, kik botor kézzel kívánják azokat sárba rántani s ha majdan ítéletet kell a nemzetnek felettünk mondania, ez ítélet csak kárhoztató lehet azokra, kik a konszolidáció, az alkotmány biztosítása e nagy művének útjába állanak.

Tisza István.

Beszédek a revízióról.

I.

(A szünet után tartott első ülésen Kossuth Ferencz kérdést intézett a miniszterelnökhöz, minő tervei vannak a hárszabályrevízió dolgában. Erre mondotta válaszul a miniszterelnök a következő beszédet, november tizedikén.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Kötelességemnek éreztem a mai ülésen a kormány nevében tájékoztatni a t. házat arról, hogy a kormány minő javaslatoknak tárgyalását tartja most időszzerűnek és minő munkaterv megállapítása iránt intéz kérést a t. házhoz.

Fel is szólaltam volna mindjárt a mélyen t. elnök ur javaslatára, ha nem értesültem volna róla, hogy t. barátom Kossuth Ferencz már szólásra jelentkezett, a minélfogva czélszerűbbnek és talán ildomosabbnak láttam megvárni, hogy ő a szólás jogával éljen. Gondoltam ugyanis, — hiszen a lapokban is van már ennek nyoma — hogy t. barátom felszólalásának fő czélját az fogja képezni, hogy tájékozást keressen és kíváncsion a hárszabályreform tekintetében elfoglalt álláspontom felől.

Ezt a tájékozást t. barátomnak most, a nélkül, hogy bárminő polémiába bocsátkoznám, egész készséggel adom meg. És azt hiszem, újat ebben a tekintetben mondani nem igen fogok, mert hiszen a hárszabályreform szempontjából elfoglalt álláspontom ismeretes. Ismeretes nemcsak az az álláspont, a melyet elfoglalni hajlandó voltam és — ne adja az Isten, hogy ismétlődjenek ugyanazon viszonyok — esetleg hajlandó volnék a jövőben is elfoglalni extrém, élére állított küzdelem viszonyai között mint ideiglenes rendszabályt; de ismeretes azon álláspontom is, a melyet a hárszabályoknak normális viszonyokra alkalmazott szerves reformját illetőleg elfoglalok.

Olay Lajos: Akkor mire való volt a béke? Csak komédia volt a békekötés? (Zaj.)

B. Kaas Ivor: Igaz! (Egy hang balfelől: Minek ettük meg a békát?!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Engedjenek meg nekem, de a ki a parlamentnek feladatát, misszióját, funkcióját igazán komolyan és helyesen itéli meg, az nem ma és nem tegnap, nem is a közelmúlt nagy küzdelmei alatt, de évek során át kellett, hogy arra a meggyőződésre jusson, hogy a magyar képviselőház szabályai sok tekintetben kiegészítésre, reformra, tökéletesítésre szorulnak. (Igaz! Ugy van! jobbfelől.) Nem momentán taktikai szükség, nem egyik-másik pártnak, még kevésbé a kormánynak érdeke, de elsőrendű nemzeti közérdek az, (Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon:

Bécs parancsolja!) hogy a magyar parlament házszabályai akként módosítsanak, hogy azok a ház méltóságának, tisztességének és a tanácskozási rendjének is biztosítására szolgáljanak. (Helyeslés jobbról és a középén.)

Ebben a tekintetben nem kívánnék most elébe vágni a kifejlendő eseményeknek, még kevésbé kívánnék ezen a téren egy teljesen időelőtti vitatkozást előidézni; de mégis szükségesnek tartom a felmerült különböző nézetekkel és aggályokkal szemben három irányban pozitív tekintetben és egy irányban negatív tekintetben jelezni egyéni nézetemet. (Halljuk! Halljuk!)

Negatív tekintetben jelzem annyiban, hogy abban a szerves házszabály-reformban a törvényjavaslatok érdemleges tárgyalására vonatkozólag a vita korlátozását, vagyis a klotürt nem tartom szükségesnek. Pozitív irányban pedig jelzem álláspontomat abban, hogy szükségesnek tartom, hogy kiegészítsük a házszabályoknak azon számos, de még mindig hézagos dispozicióit, melyek az ugynevezett technikai obstrukció ellen irányulnak, (Helyeslés jobbfelől.) továbbá, hogy megfelelőleg kiegészítsük a tanácskozás rendjének és méltóságának megóvására szolgáló intézkedéseket.

Eitner Zsigmond: Sohasem lett megsértve a ház méltósága! (Zaj.)

Várady Károly: Meg volt sértve azzal a rossz osztrák politikával, a mit önök csinálnak! (Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: És végül szükségesnek tartom azt, hogy a költségvetés és a már egyszer megállapított ujonczlétszámnak megfelelő ujonczok megajánlására vonatkozó törvényjavaslatok letárgyalása bizonyos, nem túlrövid, de záros határidőhöz köttessék. (Helyeslés jobbfelől. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Polónyi Géza: Hát ez nem klotür? Ez rosszabb a klotürnél? (Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Kardorf! Lóláb!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nagyon természetes, hogy ez klotür; de épen jeleztem, hogy kivételt kell nézetem szerint tenni a ház azon működésénél, a mely — hogy úgy fejezzem ki magamat — az állami életnek mindennapi kenyerét képezi, a mely nem szerves reformokra, nem újításokra, nem bárminő kezdeményezésekre, hanem egyszerűen az állam normális háztartásának továbbvitelére vonatkozik. (Helyeslés jobbfelől.)

Ezekben jeleztem, t. ház, egyéni nézeteimet. Azt tartom azonban, hogy ennek a kérdésnek normális viszonyok közt... (Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.) T. barátomat arra kérném, hogy vagy kissé hangosabban, vagy kissé csendesebben beszéljen, mert nem elég hangosan beszél, hogy megértem, de mégis elég hangosan,

hogya ne folytathassam beszédemet. (Derűtség jobbfelől. Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)

B. Kaas Ivor: Nem oda szóltam!

Rákosi Viktor: Majd később jön a hangos beszéd!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ennek a kérdésnek egyedül helyes megoldási módját abban látom, ha a ház egy bizottságot küld ki, azzal az utasítással, hogy a házszabályok módosítására vonatkozó javaslatot kidolgozza és a ház elé terjeszse. (Helyeslés a jobboldalon.) Én tehát a legközelebbi napok egyikén leszek bátor (Halljuk! Halljuk!) egy ilyen természetű indítványt beírni az indítványkönyvbe és a házszabályokban előírt módon a t. ház elé terjeszteni, a melynek eredményeként azután, ha indítványom elfogadtatnék, a bizottság fogja kellő nyugalommal, kellő körültekintéssel, az érveknek és ellenérveknek — remélem — szubjektív és barátságos mérlegelésével, a maga javaslatát előterjeszteni. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Még egy témát említett Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, a melyre egész röviden nyilatkoznom kell: ez a választási törvény reformjának kérdése. (Halljuk! Halljuk!)

T. ház! Sajnálatomra az a statisztikai anyag, a melynek összegyűjtése és feldolgozása feltétlenül szükséges arra, hogy ebben a kérdésben a kellő alapos-sággal, a kellő komolysággal és körültekintéssel járjunk el, oly rengeteg nagy, hogy a statisztikai hivatal igazán megfeszített, sokszor éjjeli munka mellett is még most sem készült el egészen azzal az anyaggal és ismételt kéréseim és sürgetéseim dacára — a mit nem szemrehányásképp mondok, mert mondom, azok az urak megfeszített munkát végeznek — ennek az anyagnak még csak egy csekély része áll rendelkezésre s azt hiszem, el fog telni egynéhány hét, mire az egész anyag felett rendelkezhetünk. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hét vagy év?) Néhány hét. Már most, nem fogom az időt kimélni arra, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzam és igyekezni fogok azt mentül előbb kiérlelni annyira, hogy az az ankét, mely egyszer már összehivatott, folytathassa tanácskozásait. (Helyeslés jobbfelől.) De méltóztassanak nekem megengedni, nem bírnék kellő felelősségérzettel, ha egy ilyen kérdést odaterelnék és odadobnék egy nem felelős ankét tanácskozásai elé, mielőtt annyira dominálnám a materiálét, hogy a magam álláspontjával, azzal, a mit nézetem szerint a nemzeti politika nagy érdekei megbírnak vagy meg nem bírnak, tisztában legyek. (Helyeslés a jobboldalon. Mozgás balfelől.) A mint ez megtörtént, igenis felvesszük a tárgyalások fonalát. Emlékszem nagyon jól rá, hogy kilátásba helyeztem, hogy remélhetőleg a jövő általános választásokig meg lesz ez a törvény alkotható.

Lukáts Gyula: Másképp volt az mondia! (Zaj a szélsőbaloldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Épen így volt mondia. Én

azt a reményemet fejeztem ki, hogy az általános választások már a szerint fognak keresztülvitethetni. (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Ismétlem, mindent, a mi emberileg lehető, el fogok ebben az irányban követni, s azt hiszem, hogy a választási listák összeállítására vonatkozó terminusoknak esetleges kitolásával, a minek semmi akadályát nem látom, ez a kérdés mégis megoldható lesz.

Ólay Lajos: Régen új választás lesz már akkor!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Az a képviselő uraktól függ!

Ugron Gábor: Mit fenyeget! Nem félünk! Elbizakodottság! (Zaj balról és a szélsőbaloldalon.)

Kubik Béla: Ki lesz a szószegő?

Eitner Zsigmond: Elbizakodottság! (Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Az mindenesetre csodálatos, hogy az új választások kérdésétől mindig azok az urak félnek annyira, a kik hangsúlyozzák, hogy az egész nemzet az ő hátuk mögött áll. (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Ugron Gábor: Nem félésről van szó, de fenyegetni nem lehet vele senkit! Senki sem fél! (Folytonos zaj. Elnök csenget.)

Rákosi Viktor: A bárók nincsenek a hátunk mögött. (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Különböztetnem szeretném a képviselő urakat, (Zaj. Elnök csenget.) hogy én a választásokat Magyarországon olyan komoly dolognak tartom, én annyira tisztában vagyok azzal, hogy az izgalomnak milyen nagy mérvét viszi az bele a nemzetbe, hogy számos téren mennyire elvadija, elfajítja a viszonyokat és mennyi kárt okoz, hogy én választásért Magyarországon a felelősséget csak akkor vállalhatom el, ha a választásokra valóban feltétlen, elkerülhetetlen szükség van. Hogy ez ne legyen, az csakugyan a képviselő uraktól függ. (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Molnár János: Tessék feloszlatni! (Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Oszlassa fel ma! Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezek után áttérek felszólalásom tulajdonképeni tárgyára, t. i., hogy a legközelebbi teendőkre nézve tájékoztassam a t. házat. (Halljuk! Halljuk!)

Én azt gondolom — a mint az elnök ur is igen helyesen jelezte — a legsürgősebb tárgy, a melylyel a háznak foglalkoznia kellene, az Olaszországgal megkötött ideiglenes szerződés...

Ugron Gábor: Az nem lehet. A törvény tiltja!

Kubik Béla: Kinek a felhatalmazásával kötötték meg? Tessék a törvényt megnézni! (Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... a melynek életbelépte október 15-ére van tervezve. Én azt hiszem, hogy különösen a ház azon t.

tagjai, kiknek a szerződésre vonatkozó aggályaik vannak, kell, hogy sür-
gősnek tekintsék azt, hogy a ház ebben a kérdésben megnyilatkozhassék,
mert hiszen e szerződés életbeléptetését most igen könnyű megakadá-
lyozni, megakadályozni a háznak bármely formában hozott olyan hatá-
rozata által, a mely a szerződés tartamának, vagy a kormány eljárásá-
nak rosszalását foglalja magában. A mennyiben ez megtörténnék, annak
természeteszerű konzekvenciája volna a kormány lemondása és ennek
az egész akciónak függőben maradása. (Zaj és felkiáltások a bal- és a
szélsőbaloldalon: Hát nem elég, ha a törvény tiltja?) A mennyiben a
háznak ilyen határozata létre nem jön, nagyon természetesen, (Egy hang a
szélsőbaloldalon: Van törvény! Nem kell rá határozat!) nagyon termé-
szetesen a törvény végre fog hajtani, az annak végrehajtásával kapcsó-
latos utasítások és intézkedések közvetlenül 15-ike előtt ki fog bocsáttatni.

A költségvetést, remélem, mentül előbb be fogja terjeszthetni t. bará-
tom, a pénzügyminiszter ur. Természetesen ennek tárgyalása is sürgős
volna; miután azonban annak bizottsági letárgyalása a dolog termé-
szeténél fogva hosszabb időt vesz igénybe, azon időt, a míg a pénzügyi
bizottság a költségvetés tárgyalásával foglalkozik, felhasználhatná a ház
egy pár üdvös és régi idő óta elintézésre váró javaslat letárgyalására.
A kisebbet nem akarom ezuttal emliteni, de gondolom, az olasz kereske-
delmi szerződés után mindjárt a polgári perrendtartásra kerül a sor,
(Helyeslés.) melynek megalkotásával a ház csakugyan üdvös, jelentékeny
reformot létesítene. E mellett, t. ház, reménylem, hogy igen rövid idő
alatt benyújthatja t. barátom, a kultuszminiszter ur a népoktatási javas-
latot is (Általános helyeslés.) s én azt hiszem, hogy a mennyiben erre
még a költségvetés tárgyalása előtt idő volna, ezen javaslat letárgya-
lásával is hasznos és fontos lépést tennénk előre. (Általános helyeslés.)

Hogy ezen tárgyalások közben hol és mikor kerülhet sor a ház-
szabály-javaslat felvételére és tárgyalására, erről most természetesen nem
nyilatkozhatom; ez függ attól, hogy a kiküldendő bizottság hogy halad
munkálatával és hogy általában, tekintve a munkálat előkészültének
időpontját és az összes körülményeket, ennek napirendre tűzése mikor
lesz célszerűbben eszközölhető. (Egy hang a szélsőbaloldalon: Soha!)

T. képviselőház! Ezek a javaslatok, a melyeknek tárgyalására kérni
fogjuk annak idején a t. házat, a holnapi napirendet illetőleg pedig az
elnök ur javaslatához hozzájárulok.

II.

(Polónyi Géza bejelentette, hogy a bizottságba se megy bele a függetlenségi párt, a míg a választási reform megvalósítva nincs. Erre válaszul a következő beszéd, ugyancsak az október tizediki ülésből.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Én nem fogok polemizálni, a t. képviselő ur beszéde első részének nagy részét ugyanis agyonütötte az utolsóval, a hol követeli a választásokat; míg a legelsőben hosszan magyarázta, hogy nekem esküszegés nélkül nem lehet a feloszlatást ajánlani a Felségnek.

Förster Ottó: Mi azért kívánjuk a választást, mert tudjuk, hogy akkor nem lesz. (Derűtséggel balfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hiszen ebben van valami; én azt hiszem, hogy a t. képviselő ur is így gondolkozik, de éppen ez jellemzi azután előadásának egész komolyságát és nivóját. (Ugy van! jobbfelől.)

Én mindössze is csak két rövid helyreigazításra szoritkozom. (Halljuk! Halljuk!) Az egyik ugrai levelemnek a nyelv megállapítására vonatkozó részét illeti. Mit mondtam én? Azt, hogy ő Felségére bízta a magyar nemzetet a hadsereg nyelvének a megállapítását. (Ellenmondás a szélsőbaloldalon.)

Polónyi Géza: Tessék megmutatni a törvényt.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Tegyük ezt most félre, akár igen, akár nem. Hogy ő Felségére bízta a magyar nemzetet, ez expressis verbis azt teszi, hogy ennek a jognak forrása is a nemzet. Ugyanebben a levélben benne van az is, hogy új törvény által ez az állapot bármikor megváltoztatható. Ezt elcsünni és elcsavarni nem lehet. (Nagy zaj a szélsőbalfelől.) Igenis állítottam azt, hogy míg új törvény létre nem jön, míg a mai törvényes állapot áll fenn, addig a mai törvények alapján (Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Melyik törvény alapján?) a mai jogállapot alapján másként a magyar vezényszó, mint ő Felségének spontán elhatározásával be nem hozható. (Ugy van! jobbfelől.)

Másik megjegyzésem a következő. Én nagyon pedáns vagyok abban, hogy kijelentéseimnek ura legyek. Elhozattam a választási jogra vonatkozólag novemberben tett nyilatkozatomat s itt mindjárt hozzátesszem, hogy abból saját magamnak egy szerintem nem lényeges tévedésére rájöttem, a mit szintén helyesbiteni fogok. (Halljuk! Halljuk!) Egyszerűen felolvasom a törvényjavaslat benyújtásának időpontjára vonatkozólag akkor tett kijelentésemet, a melyhez természetesen ma is teljes mértékben ragaszkodom. Ez a kijelentés így szól (olvassa): »A törvényjavaslatot olyan időben szándékozunk a házban előterjesztetni, hogy azon három évi idő alatt, a mely ezen országgyűlés életéből még hátra van, letárgyalható

legyen úgy, hogy a mennyiben közbejövő körülmények a háznak időelőtti feloszlatását nem tennék szükségessé, már a legközelebbi választás az új törvény alapján hajtassék végre.« Ehhez tartom magamat és ez, azt hiszem, teljesen megdönti mindazt, a mik a választásokra vonatkozólag most elmondattak. (Élénk helyeslés jobbfelől.)

III.

(A Terezvárosi Kaszinó Deák-lakomáján a miniszterelnök a következő felköszöntőt mondotta:)

Tisztelt uraim! (Halljuk! Halljuk!) Ha jól tudom, éppen ennek a társaságnak kebelében, mindenestre a főváros polgárságának kebelében támadt fel tavaly az eszme és terjedt el azután az egész országban, hogy megüljük Deák Ferencz születésének százéves évfordulóját. (Ugy van! Ugy van!) Megültük azt, t. uraim és sajtáságos játéka a sorsnak, vagy mondjuk inkább, sajtáságos és mélységes ujjmutatása volt a gondviselésnek, hogy Deák Ferencz születésének ezen százados emlékünnepe oly viszonyok között érte a magyar nemzetet, a midőn koczkán forgott minden, de minden, (Ugy van! Ugy van!) a mit Deák Ferencz s az ő nagy munkatársai alapítottak. (Ugy van!) Nemcsak a 67-es kiegyezés, t. uraim, az egész magyar alkotmány abban a demokratikus modern szervezetében, a magyar nemzetnek nemzeti exisztenciája, nemzeti becsülete, nehéz küzdelmekkel kivívott politikai sulya és hatalma koczkán forgott, szóval minden, de minden, a mi azon nagy férfiaknak, a kik között talán a legkiválóbb Deák Ferencz volt, küzdelmeinek, szenvedésének, törekvésének méltó czélja volt és a mi méltó cél marad mindörökre arra, hogy érte lelkesüljön, érte dolgozzék s ha kell, érte szenvedjen mindenki, ki érdemes akar lenni a magyar névre. (Élénk tetszés és taps.)

Helyes volt és illő volt, hogy ezek között a szomorú viszonyok között visszatekintsünk Deák Ferencz felé. Hiszen úgy állott és úgy világított ő és úgy világít ma is a napi események zürzavara felett, mint a hogy világít a hullámok közt kiemelkedő szikla ormára épített világítótorony. (Ugy van! Élénk tetszés.) És az ő élete, az ő egyénisége, az ő alkotása üdvös tanuságoknak kiapadhatlan forrása marad késő nemzedékekre nézve.

Nézzük meg, t. uraim, minő volt az ország sorsa az ő politikájának, az ő eszméinek diadala előtt és minő volt azután; nézzük meg, hogyan fejlődött, hogyan gyarapodott, hogyan erősödött ez a nemzet, hogyan közeledett nagy czélja felé, a nemzeti politika nagy ideálja felé, oly rohamos lépésekkel évtizedek alatt, a minő utat azelőtt évszázadok alatt nem tehetett meg. (Ugy van! Ugy van!) Nézzünk végig, t. uraim, hiszen

ma már elég messze vagyunk, hogy bizonyos madártávlatból nézhessük az eseményeket. nézzünk végig az ország fejlődésén a 67-et követő évtizedeken keresztül. Közbejövő visszaesések, zavaró körülmények, homályosabb incidensek daczára, az emberi élettel együtt járó botlások és hibák daczára az előre törekvő nemzeti politikának sikeres periodusa az (Ugy van! Ugy van!), a mely az 1896-iki millenáris ünnepélyekben érte meg apotheozisát. (Ugy van! Ugy van!) Állítsuk szembe egymással az ország képét 1866-ban és 1896-ban, lehet-e egykönnyen egy nemzet életéből 30 esztendőt kiszakítani, mely az erősbödésnek, a gyarapodásnak, az anyagi, szellemi és erkölcsi tőke szaporodásának ilyen virágzó korszakát képezné? (Igaz! Ugy van! Nagy tetszés.)

De, t. uraim, sajátságos és elszomorító jelenség az, hogy ez a fejlődés, úgy látszik, körülbelül a millennáris ünnepekkel érte el tetőpontját. A mi azután következett, az a bomlásnak, stagnációnak, ha nem a hanyatlásnak, a züllésnek, az enervációnak a korszaka volt. (Ugy van!) És beigazolódik ismét az, a mi ezredéves átok gyanánt ült e nemzetben, hogy a magyar nemzetnek nagy és hasznos tulajdonságait nagy veszedelmek tudják csak előtérbe hozni, hogy a magyar nemzet szabadságáért szenvedni, vérezni, azt hősi csatákban kivívni képes volt mindig, de azzal a békének hosszabb, nyugalma korszakában üdvösen élni, azt erejének gyarapítására, összhangzó, hazafiui, produktív munkára tartósan felhasználni képes nem volt soha. Látjuk fokozatosan súlyosbodni ezeket a jelenségeket, a melyek végre a tavalyi esztendőben olyan krízis szélére vitték a nemzetet, a hol, bármit mondanak is ma azok, a kiknek jól esik könnyen felejtetni, vagy a kiknek talán érdekükben van az, hogy a nemzet könnyen felejtessen, de bizony, gondoljunk csak vissza a tavalyi esztendőre, minő sötét gondok, az aggodalomnak, a kishitiségnek, a szégyennek minő érzetével nézhette az ország közállapotait mindenki, a ki a magyar nemzetet igazán nagynak, igazán egységesnek, igazán akcióképesnek kívánta látni. (Hosszantartó éljenzés és taps.)

Ezek az idők, t. uraim, nem multak még el felettünk. Ne becsüljük túl azt a haladást, a mely tavalyival szemben talán mutatkozik. Megengedem, sok tekintetben láthatók a javulásnak, a haladásnak, az erőgyűjtésnek és a nemzeti erő újbóli egészséges érvényesülésének előjelei, de azért a céltól még messze vagyunk, és azt a célt elérni, azt a célt a nemzet számára biztosítani nem fogjuk mindaddig, a mig ki nem irtjuk közéletünkben azokat a visszás jelenségeket, a melyek a nemzeti közélet ezen elfajulásának eredendő bűnét képezik. (Hosszantartó, lelkes éljenzés és taps.)

T. uraim! Én nem akarom önöket politikai disszertációkkal untatni, de a ki a mélyére néz az eseményeknek, a ki igyekszik elfogulatlanul fontolóra venni és figyelmére méltatni mindazokat, a mik az utolsó egy-két

évtizedben történtek ebben az országban, az nem zárközhatik el azon meggyőződés elől, azon tanulság elől, hogy az egész bomlási és elfajulási proceszusnak alapokát, kindulási pontját az a körülmény képezi, hogy parlamentárizmusunk súlyosan beteg, első sorban azért, mert annak mai szervezete nem a mai időkre és nem a mai idők embereire volt szabva. (Ugy van!) Azt a szervezetet olyan ideáлизmus, olyan optimizmus lengte át, a mely megvolt azon kor gyermekeiben, a kik együtt éltek, együtt küzdöttek, együtt véreztek, hogy megszerezzék a nemzet számára a parlamentárizmus áldásait, de a mely ideáлизmus, a mely optimizmus végzetes krízisek elé viszi az országot, a mint kaput nyit olyan elemek számára, a kik azután mindazt a lehetőséget, a melyet a parlamentbe bejutó egyének köteleességérzetébe vetett tulzott hitből kifolyólag megadtunk a Ház minden tagjának, magának az intézménynek megrontására, magának a nemzeti akaratra meghiusítására, magának a magyar nemzet politikai életének megzsibbasztására és lekötésére használják fel. (Hosszantartó, lelkes éljenzés és taps.)

Sehol a világon nincsen többé olyan házszabály, mint a mienk. (Igaz! Ugy van!) Sehol a világon nem volt fenttartható az a helyzet, hogy bármiként, bárminő célra, bárminő elemekből összeverődött husz ember teljes tehetetlenségre, teljes anarchiára kárhoztassa a nemzeti képviseletet. (Élénk helyeslés.) És nem hiszem, t. uraim, hogy legyen Magyarországon gondolkozó, komoly ember, a ki be ne lássa azt, hogy nemzeti létünk kérdése az, hogy megteremtsük parlamentünk szervezeteiben azokat a változtatásokat, a melyek az egész parlamentárizmusunkat átlengő szabad felfogás s a szólásszabadság minden sérelme nélkül megteremtsék a rendnek, megteremtsék a sikeres működésnek, megteremtsék a magyar nemzet akarata érvényesülésének az útját. (Ugy van!) S ha volna bárki még, a kinek csak legkevésbé is aggálya volna ebben a tekintetben, száz példát hozhatnék fel. (Halljuk!) Engedjék meg nekem, hogy egyetlenegyre hivatkozzam. Élénken él még emlékezetünkben a közel-múltban lefolyt vasuti sztrájknak az eseménye. T. uraim, én ott éltem végig ezeket a napokat a parlamenti porondon s konstatálhatom önök előtt, hogy a magyar ellenzék túlnyomó nagy részében is élt az a becsületos vágy és törekvés, ebben a nehéz pillanatban nem okozni az államnak nehézségeket, segítségére lenni a kormánynak abban, hogy a rendet helyreállítsa s fentartani magának a kritikát jobb időre. (Ugy van!) És mégis, mi történt? Telt egyik ülés a másik után s a ház túlnyomó nagy többségének, pártkülönbség nélkül vett túlnyomó nagy többségének józanabb belátása s hazafiasabb akarata daczára ház tanácskozásainak egész idejét az a négy-öt ember foglalta le, a ki, nem akarom keresni, miért, de a ki egész politikai működését, politikai szerepét arra használta fel, hogy a képviselőházból lázítsa tovább a magyar állam alkalmazottjait

(Élénk tetszés és taps), hogy a képviselőházból lázítsa tovább a magyar államnak kötelességeiről megfélekezett tisztviselői karát. (Ugy van!)

Hát, t. uraim, nincs parlament, a hol ez lehetséges volna és nincs nemzet, a mely ezt, ha élni akar, egy percig is eltűrhesse. (Ugy van!) És higgyék meg nekem, az, a ki ennek a helyzetnek akar véget vetni, (Halljuk! Halljuk!) az szolgálatában áll és szolgálatában dolgozik a népfelség nagy elvének, (Ugy van!) a felelősség nagy elvének, mert hiu frázissá lesz a miniszteri felelősség, a mint a többség, a melyre a minisztérium támaszkodhatik, nem ura többé elhatározásának, (Ugy van!) a mint rajta kívül álló faktornak felelősség nélküli elhatározásai bírnak döntő súlylyal az ország sorsának intézésére. (Ugy van!) De szolgálatában áll magának a jól felfogott ellenzéki politikának is. Mert engedjenek meg nekem: hát egy magyar ellenzéknek abban a tevékenységben rejlik szerepe és hivatása, a melyet a technikai obstrukció különböző névtelen félistenei használnak. (Élénk tetszés.) Hát nem akkor válik a magyar ellenzék szerepe is igazán azzá, a minek lennie kell, hogy nagy eszmékért szent küzdelmet folytatva, igyekezzék megérlelni azon nagy eszmék diadalát, hogyha elseperjük az utból azokat az utunkba toluló akadályokat, a melyek a magyar parlamentnek nagy; elvi viták kifejtésére veszik el az alkalmát?

De menjünk tovább. Vajjon közállapotainknak, parlamenti helyzetünknek ez az elfajulása nem mételyezi-e meg egész nemzetünket, (Ugy van!) nem képezi-e a nyegleségnek, az üres handabandának, (Ugy van!) a komoly munka helyetti szájhóskódésnak, (Ugy van!) a lényeg feláldozásának olyan nagy iskoláját, a mely valóban járványszerűen terjed el társadalmi életünkön végig? (Ugy van! Ugy van!) És vajjon, t. uraim, és talán ez a képnek legsötétebb oldala, vajjon ez a mai generáció hovatovább tétlenül türi azt, hogy a magyar nemzet közéletének élén olyanok és olyan cselekményekkel szerepeljenek, mint a hogy ez most történik; vajjon nem mérgezzük-e meg lelkét, esztét és szívét annak a fiatal nemzedéknek, (Ugy van! Ugy van!) a melyik most meríti az életből benyomásait, olyan benyomásokat, a melyek döntőek lesznek rá nézve egész életére? (Igaz! Ugy van! Tetszés.) Minden nemzedék felelős nemcsak azért, a mit tesz, vagy a mit elmulaszt az ország érdekében tenni, de felelős azért a tanításért is, felelős azokért a benyomásokért is, melyeket annak a nemzedéknek lelkébe présel bele, a mely ő utána van hivatva az ország érdekeit képviselni, (Ugy van! Ugy van!) és, Isten és Uram, ha ma magán- és közéletünkben sok sötét gondolatot ébreszt bennünk az, sok panasz hangzik el ajkainkról, hogy frivol, sivár, felületes gondolat- és érzelmvilágban nő fel a mai fiatalság, hát nem mi vagyunk-e a hibások azért, (Ugy van! Ugy van!) nem mi adjuk-e a rossz példát, nem mi viszzük-e az ország sorsát tovább, hogy az elijesztő példa gyanánt hasson az ifju

nemzedéknek komolyabb, jobb részére, a kissé felületesebben gondolkodó részt pedig egy teljesen sivár, egy teljesen üres, egy teljesen a látszatra dolgozó irányzathoz vigye bele? (Ugy van! Ugy van!)

És jaj ennek az országnak, 1a az a fiatal ember, a ki a gyermekkorból most lép ki, a gyermekszobát most hagyja el, hogy készítse magát az életre; jaj annak az államnak és annak a nemzetnek, ha az nem nemes lelkesedést merit mindabból, a mit lát maga körül, a magyar alkotmányos élet iránt, s a magyar nemzet ezredéves intézményei iránt. Mert nemcsak a szabadság, nemcsak az alkotmányosság, egész nemzeti életünk sirja van megásva, a mint a magyar nemzet ifjúsága, a mint a magyar nemzet színe-java vesztí el igaz érdeklődését, igaz ragaszkodását a magyar alkotmány szabad intézményei iránt, a mint ez intézmények elvesztik ezt a nimbuszt az ifjúság lelkében, a mely tiszteletet, ragaszkodást, tekintélyt van hivatva felebreszteni. (Ugy van!) Hát t. uraim, ma a helyzet képe az, hogy annak az üdvös, hazafias munkának, a melyre nézetem szerint égetően szükség van, teljesítésére, legalább ma még, úgy látszik, ismét kizárólag a szabadelvűpárt vállalkozott. (Ugy van!) Én nem hiszem, hogy az ellenzék komolyabb, bölcsőbb, több belátással és több felelősségérzettel bíró elemei ne éreznék azt lelkük mélyében, hogy egészen hibás térre tolatnak; de maga az a tény, hogy őket mély sajnálatomra abban a táborban kell látnom, a mely a legmirevebben szegzi ellenállását a mai tarthatatlan helyzet bármiféle módosítása elé, abban magában egyik szomorú jelét látom annak a ténynek, hogy éppen közintézményeink mai állapota mennyire lenyűgöző, mennyire a kevésbé megfontolt elemek terrorizmusa alá helyezi az ellenzéknek megfontoltabb, bölcs, több kötelességérzettel bíró elemeit. (Ugy van!)

S hogy mennyire nagy érdeke a magyar nemzetnek ez alól a nagy lidércznyomás alól szabadítani fel őket, hát t. uraim, én nagyon természetesnek találom, hogy azok az urak, azok a tényezők, a kikre nézve egzisztencia kérdése a mai állapotoknak fentartása, (Tetszés és derűtlenség.) természetesen politikai értelemben, a kiknek politikai érvényesülése egy elvi harcok körül kifejlődő, magas nivóju parlamentárizmusban egyáltalában nem tartozik a lehetőségek közé, hogy ezek minden követ megmozgatnak, hogy akadályt gördítsenek az akció útja elé. És természetesen találom, hogy miután igaz érvekkel nem remélhetik meggyőzhetni a nemzetet eljárásuk helytelen és veszélyes voltáról. már most, már az ügy első stádiumában megindítják az egész akció ellen a ferdítésnek, a rágalmazásnak, az elcsavarásnak egész rendszerét. (Ugy van!) Hát t. uraim, nem minden csendes ironia nélkül olvasom napról-napra a lapokban, hogy konfiskálni akarom a nemzet ujoncz- és költségmegajánlási jogát. (Halljuk! Halljuk!) Mellesleg jegyzem meg, hogy a mi e két dologból az egyiket illet, t. i. az ujonczmegajánlásra vonatkozó vita korlátozását, ha

ez az, a miben a főveszedelmet látják, én azt hiszem, itt nagyon könnyen meg fogjuk egymást érteni, (Élénk éljenzés.) mert én a magam részéről ennek a pontnak fentartását, a mi egyéni nézetemet illeti, teljesen jogosultnak és helyesnek tartanám, de olyan szükségesnek nem tartom, hogy azt a megnyugvás előidézése céljából koncesszióképen fel ne ajánlhatnám. (Hosszantartó lelkes éljenzés.)

De hát mondom, tekintsünk el ettől a kérdéstől és nézzük csak azt, hogy vajjon ki akarja a nemzetet az ujoneczmegajánlási és költségvetési jogtól megfosztani: az-e, a ki biztosítani kívánja a nemzeti akarat érvényesülését, vagy pedig az, a ki — én nem tudom minő — lehet függetlenségi párti, lehet nemzetiségi, lehet reakzionárius, lehet bárminő husz képviselőnek akar alkalmat adni arra, hogy megakadályozzák a nemzetet abban, hogy sarkalatos jogával éljen és legjobb belátása szerint elfogadja vagy elvesse a törvényjavaslatot. Mert a költségek megszavazásának joga nem abban áll, hogy lehetetlenné tegyük a nemzeti akarat megnyilvánulását, hanem abban, hogy a nemzet a maga legjobb belátása szerint elfogadhassa, megszavazhassa vagy megtagadhassa azokat. (Élénk tetszés.)

Ha ezzel szemben halljuk azt az aggályt, hogy hiszen ebben az országban hazaáruló, megvásárolt, Bécszet szolgáló többségek tudja az isten mit csinálhatnak a nemzet érdekével, — hát kérem, én nem megyek bele ezen tulzásokba, de a magyar nemzet speciális viszonyai közt és a magyar nemzet speciális vérmérséklete mellett azt tartom én is, hogy, ha végszükség nem kényszerít rá, a mi nemfőlünk függ, lehetőleg kerülnünk kell a házszabályok minden olyan megalkotását, a mely momentán összeverődött többségek számára hosszabb, kitartó, nehezebb, keményebb küzdelmek nélkül is lehetővé teszi, hogy visszaéljen a helyzettel, hogy fölforgassa a nemzet intézményeit. Én tehát azt tartom, hogy nekünk célszerű úgy berendezkednünk, hogy minden új törvényhozási akció, minden a meglevő állapotokat bármilyen irányban felforgató ujtás esetleg, ha szükséges, hosszú, elkeseredett, nehéz parlamenti küzdelem tárgyává legyen tehető. (Élénk helyeslés.)

De azután szabad-e ugyanezt tennünk a költségvetéssel, szabad-e odaállítanunk a magyar parlament kisebbségének és talán egy kisebbség kisebbségének azt a jogát, hogy a költségvetés megakasztása által megakaszson mindent ebben az országban: megakaszssa a nemzeti akarat keresztülvitelét, megakaszssa a kormányzás menetét és tehetetlenségre kárhoztassa az egész magyar nemzetet? (Igaz! Ugy van!) És ha már ez volna az egyedüli menedék, ha már így állana ennek a szerencsétlen nemzetnek a sorsa, hogy itt csupán hazaáruló volna mindenki és husz vagy harmincz igaz hazafiban kellene keresni a mentséget, (Hosszas, zajos tetszés, helyeslés és taps.) vajjon érdemes volna-e akkor egyáltalán tovább folytatni

az alkotmányos élet komédiáját? Vajjon nem kellene-e akkor végleg minden reményről letenni?

Hiszen, t. uraim, mit ér minden alkotmány? Mit ér minden törvény? Mit ér minden paragrafus? Mit ér, ha háta mögött ott nem áll a nemzeti társadalom élő erőinek azon tömege, a mely egyedül képes lelket önteni az üres formába, a mely egyedül képes hussal, vérrel és egészséges akarattal használni fel és érvényesíteni azokat a jogokat, a melyek az irott törvényben lerakvák? (Igaz! Ugy van!)

Es vajjon, ha egyszer egy hazafiságáról és kötelességéről megfeledkezett, hazafiatlan többség kezébe jut az alkotmány kezelése, vajjon nem lenne-e akkor szálnalmas, reménytelen vonaglás mindaz, a mit, nem tudom, bármínő házszabályok segítségével egy hazafias, törpe kisebbség folytathatna? (Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.) Ezért a magában véve ugy is reménytelen helyzetért, ezért dobjuk most koczkára a nemzet legszen-
tebb érdekeit? Ezért tegyük lehetetlenné most azt, hogy, a mint harmincz esztendőn keresztül történt, a magyar nemzet bölcsen, politikai érettséggel, politikai érzékkel és a lényegét a látszat elé helyező kötelességérzettel éljen politikai jogaival és ugy építse tovább intézményeit, hogy azok bámulatot, elismerést, tiszteletet ébreszsenek barátban és ellenségben egyaránt? (Igaz! Ugy van!)

Vajjon azért, mert talán ha valamikor bekövetkezik ez a sötét korszak, a melytől óvjon meg az Isten, talán akkor bizonyos házszabályszerű intézkedések meg fognák a végvonaglás perceit hosszabbítani a nemzetre, azért zsibbaszszuk el magunkat ma, a mikor birunk az egészséges élet minden előfeltételével?! (Hosszantartó tetszés.) A midőn csak le kell oldani a nemzet tagjairól ezeket a mesterséges nyűgöket, hogy a magyar nemzeti politika, kiszabadulva ezen kötelékeiből, szabadon, a nemzet többségének józan belátása és hazafisága által inspirálva újabb és újabb sikerek felé vigye a nemzetet? (Élénk éljenzés.)

Azokat a férfiakat, a kik Deák Ferenczcel az élükön megteremtették a magyar alkotmányosság épületét, azokat nem ez a kishitiség vezette, azok nem obstruáló kisebbségek számára dolgoztak, azok a magyar nemzet számára dolgoztak. (Élénk helyeslés és tetszés.) Azok meg voltak győződve arról, hogy a magyar nemzetben meg lesz mindig a kellő szellemi és erkölcsi erő arra, hogy élni tudjon ez intézményekkel; azok a harag és a guny lesújtó mozdulatával lökték volna félre a magyar nemzet utjából mindazokat, a kik ilyen mesterkelt, ilyen kicsinyes, ilyen hü módon próbálnának a nemzetnek útjába állani.

Es, t. uraim, ez a feladat áll a mai nemzedék előtt; sokkal kisebb, mint apáinké volt. Mit kellett nekik küzdeniök, mit kellett nekik szenvedniök! Minő hatalmas ellenségekkel kellett nekik megküzdeniök! Nekünk? Nekünk bizonyos előítéletekkel kell megküzdenünk, nekünk meg kell küz-

denünk azzal a varázshatalommal, a melylyel tetszetős jelszavak többé-kevésbé mindig birtak a magyar nemzet előtt. És azután, ha ezzel megküzdöttünk, egyszerűen, a nélkül, hogy bármiféle hősi pózba vágnók magunkat, félre kell tennünk a magyar nemzet utjából azokat, a kik igazán, mint porszemek akarják gátolni előretörekvő utjában.

Óvakodnunk kell minden túlzástól; nem szabad, hogy a harc hevében tovább ragadjon csak egy hajszálnyival is, mint a meddig az ország érdekében elmenünk szükséges; addig azonban el kell mennünk abban a küzdelemben, el kell mennünk, hogy a konszolidált alkotmányos élet nagy áldásait a nemzetnek biztosítsuk; ebben a küzdelemben meg kell feszíteni utolsó erőnket, meg kell ezt tennünk azért, mert csak így érhetjük el lelkiismeretünk nyugalma, a mely kárpótolhat mindenért és a miért nem kárpótolhat bennünket semmi. (Igaz! Ugy van!) De meg kell tennünk azért is, mert az a hagyományos józan belátás, az a hagyományos politikai érzék, a mely annyi vészen, annyi szirten keresztül vitte a magyar nemzetet, bizonyára nem fogja azt cserben hagyni ma sem, és ebben a küzdelemben, melyet a magyar parlamentarizmus megerősítésére kell folytatnunk, hiszem és bizom benne, velünk lesz talán pártkülönbség nélkül az igaz magyar felvilágosított közvélemény. (Hosszantartó lelkes éljenzés.)

Önöknek, t. uraim, a kik oly szivesek voltak meghívni bennünket a lakomára és ezzel magukra vonták e hosszú előadás minden hátrányait, (Hosszantartó lelkes éljenzés.) önöknek hálás köszönetet mondok azért, hogy alkalmat adtak arra, hogy ezen baráti lakomán résztvehessek, de még inkább hálás köszönetet mondok azért, hogy itt a maguk körében, de egyuttal jó példát adva az egész magyar társadalomnak, megalapították a Deák Ferencz emlékének kultuszát. Arra kérem önöket, őrizték meg Deák Ferencz emléke iránt ezt a kegyeletet és tiszteletet a jövőben is. Legyen az utmutató, legyen az bátorító önökre nézve. Utmutató, hogy elkerülve Scyllát és Charybdist, mint ő tette annak idején, feltartóztathatlanul, vas-következetességgel menjenek a törvényes fejlődés útján tovább és bátorítóul, mert hiszen az ő élete fénylő példája annak, hogy egy olyan nemzet, a melyet nem elveszésre ítelt a Gondviselés, meg fogja érteni, meg fogja becsülni és követni fogja nagy és igaz embereit.

Engedjék meg, hogy Deák Ferencz emlékére üritsem poharamat. (Perczekig tartó, szünni nem akaró lelkes éljenzés és taps.)

IV.

(Egy nappal a benyújtott indítvány indokolása előtt — november harmadikán — Tisza István gróf a következő beszédben jelentette be terveit a szabadelvű pártkör értekezletén.)

Tisztelt barátaim! A ház mai határozatából kifolyólag holnap lesz feladatom indokolni azon indítványomat, a melyben kérem a házat, hogy egy huszonegy tagu bizottságot válasszon a házszabályok revíziója czéljából.

A házban igen röviden szándékozom indokolni indítványomat, mert én nem tekinthetem véglegeseknek azokat a nyilatkozatokat, a melyek a ház ellenzéki oldaláról eddig történtek. Én nem tehetek le arról a reményről, hogy az utolsó szó még nem mondatott ki és hogy a ház ellenzéki pártjai sem fognak elzárkózni ama hazafiúi kötelesség teljesítése elől, hogy e bizottság munkálataiban részt vegyenek. (Igaz! Ugy van!) Ebben a meggyőződésben lévén tehát, a házban igen röviden fogom a házszabályok revíziójának szükségességét indokolni a nélkül, hogy bárminő részletes nyilatkozatok által a bizottsági munkálatnak prejudikálni igyekeznék. (Élénk helyeslés.)

Némileg más helyzet itt a ti körötökben, t. barátaim, mert hiszen ma hozandó határozatokkal, ha t. i. az az én indítványom elfogadását fogja tartalmazni, a párt állást foglal ebben a kérdésben, (Ugy van!) megteszi az első lépést a házszabályrevízió foganatosítása felé; és én azt hiszem, hogy akkor, a midőn az első lépést megteszszük, nekünk a magunk körében igenis kötelességünk felvetni a kérdést legalább fő vonásaiban, tisztába hoznunk azon akció méreteit, terjedelmét és tartalmát, a melyre vállalkozunk és a melyet, ha lehetséges, a többi pártok közreműködésének biztosításával, de minden körülmények között elérni kívánunk. (Élénk helyeslés. Ugy van! Felkiáltások: Minden körülmények között!)

Azon sok mindenféle glossza és megjegyzés között, a melylyel e kezdeményezésem találkozott, talán egyik sem különösebb és egyik sem meglepőbb, mint az a találgatás, hogy minő taktikai szempontok, minő közvetlen célok vezethettek a házszabályrevízió kérdésének napirendrehozatalánál? Meglepő és csodálatos, mert a ki az én igénytelen személyiségem működését és nyilatkozatait csak a legkisebb figyelemmel is kísérte, az rég tisztában lehetett vele, hogy a házszabályrevízió kérdését a magyar nemzeti politika egyik olyan kardinális fontosságú kérdésének tartom, (Ugy van! Élénk tetszés.) a melynek elodázásáért a felelősséget semmi körülmények között magamra nem vállalom. (Élénk helyeslés.)

Sajátságos az, t. barátaim, hogy ez az egész kérdés: a házszabályok jelentőségének, horderejének megítélése, minő fejlődést mutat fel az utolsó évtized alatt. Ma már divattá vált úgy állítani oda mai házszabályainkat a maguk érintetlen mivoltukban, mint a magyar szabadság, tudja az isten minő palládiumát. (Igaz!) Hát, t. barátaim, a ki csak legkisebb figyelmére méltatja is úgy az 1848-iki eseményeket, mint az 1867-ben megindult alkotmányos élet első időszakának észleleteit és tapasztalatait, az mindent gondolhat a világon, csak azt nem, hogy azok, a kik a 48-iki és 67-iki alkotásokat létrehozták, azok, a kik ezeket a házszabályokat megalkották, a magyar nemzeti életnek, a magyar szabad intézményeknek fennállását egyes kisebbségek korlátlan szabadságának biztosítása által akarták elérni. (Élénk helyeslés.)

Oh nem; azok, a kik kivívták Magyarország részére a parlamenti kormányforma összes jogait, azok sokkal nagyobb bizalommal voltak a magyar nemzetnek szabadságszeretete, (Ugy van!) politikai bölcsesége és ereje iránt. (Ugy van!) Azok a magyar nemzet többségének érvényesülése (Igaz! Ugy van!), a nemzeti akarat érvényesülése útján keresték, és azt hiszem, a helyes uton keresték, a magyar nemzeti politika nagy céljainak elérését. (Ugy van!) És ha azok nem gondoskodtak házszabályaikban a többség számára biztosítékokról a kisebbség visszaéléseivel szemben, ennek bizonyára nem az volt az oka, hogy a kisebbség ezen visszaéléseire biztosítékokat kerestek volna, hanem az, hogy lehetetlennek tartották ezeket a visszaéléseket. (Zajos helyeslés és taps.)

A hogy hajdan nem alkottak törvényt az apagyilkosságról, ugy feleslegesnek tartották jogszabályokat alkotni ilyen visszaélésekkel szemben, mert sokkal nagyobb és szentebb volt akkor még a kegyelet és a ragaszkodás az alkotmányos intézmények szelleméhez, (Élénk helyeslés.) belső természetéhez és életigazságaihoz, semhogy csak fel is merült volna az az idea bárkiben is, hogy akadjanak magyar politikusok, akadjanak magyar pártok, a kik öngyilkos kezet emeljenek a nemzet sarkalatos intézményeire. (Igaz! Ugy van! Élénk tetszés.)

És t. barátaim, az alkotmányos élet megnyilta utáni első időszak az obstrukciónak egy példáját mutathatja fel. Persze az obstrukciónak nem a mai értelemben, (Ugy van!) de abban az értelemben, hogy közvetlenül egy képviselőházi ciklus befejezte előtt az ellenzék agyonbeszéléssel lehetetlenné tette egy olyan választási törvénynek megszavazását, a mely a választóknak elég jelentékeny kategóriáit fosztotta volna meg választói joguktól. (Ugy van!)

Hát mi ez szemben azokkal a jelenségekkel, a melyeket most tapasztalunk? És mégis akkor éltek még majdnem mindazok, a kik a 48-iki mozgalmakban is vezető szerepet játszottak. És mit látunk? Kitért a felháborodás szemben ezzel az agyonbeszélési akcióval mindazok részé-

ről, a kik részt nem vettek benne, s azok is, a kiket a pillanat heve elragadott is oda, hogy benne részt vegyenek, nem sokkal utána férfias nyíltsággal vallották be hibájukat. (Ugy van!) És ezt az egy elszigetelt kísérletet követte husz esztendei időszak' heves, elkeseredett vitákkal. (Ugy van)

Hogy egyebet ne említek, gondoljunk vissza a Bosznia megszállását követő időszakra. Hiszen akkor erős, elkeseredett ellenzék állott szemben a majdnem oly erős kormánypárttal és az érezhette magában, hogy a nemzet nagy rétegeiben erős a felháborodás, erős az ellenszegülés a kormány politikája ellen és mégis csak halvány kísérletét sem láttuk annak, (Ugy van!) hogy azon célokat, a melyekért lelküknek egész erejével, szenvedélyük egész hevével küzdöttek, ilyen eszközök igénybevételével akarják elérni. (Ugy van!)

Csakis az 1889-iki véderővita mutat fel ebben a tekintetben a felfogások bizonyos megváltozásának előjeleit, a mennyiben ott, ha nem is az ostrukcióval, de a képviselőház rendjének, méltóságának, tisztségének többé-kevésbé durva megsértésével találkozunk. Ezt követi pár évre rá egy formális ostrukció, de ismét csak egy fontos, szerves újítást tartalmazó törvényjavaslattal, a Szapáry-féle közigazgatási javaslattal szemben. De ettől fogva kezd a kedélyekben lábrakapni az a felfogás, hogy tulajdonképpen az ellenzéki harcznak fontosabb, eredményesebb formája nem az igazi parlamenti küzdelem, nem az érvek harcza, nem a meggyőződés erejével való támadás, hanem ezeknek, magának az intézménynek természetével ellenkező, (Ugy van!) magát az intézményt diszkreditáló és megrontó fegyvereknek a kézbevétele (Igaz! Ugy van!) és szaporodni látjuk az ostrukcióval való fenyegetést, vagy magának az ostrukciónak is egyes kísérleteit, míg végre 1898-ban kitör egy valóságos szervezett ostrukció, olyan, a mely nem többé a kormánynak és a többségnek egyes konkrét javaslata ellen, hanem annak fennállása s maga az alkotmányos rend ellen irányult. (Ugy van!)

T. barátaim! Ma már ezen epocha felett, azt hiszem, egyaránt a történelem objektivitásával ítéletünk, úgy azok, a kik az egyik, mint azok, a kik a másik táborban voltak. És konstatálhatjuk azt, hogy először is tényleg volt akkor a kedélyekben komoly elkeseredés, olyan, mely az extrém elhatározásoknak jóhiszemű forrása lehetett (Ugy van!) és konstatálhatjuk másfelől azt is, hogy épen azok, a kik a vezető szerepet játszották abban az ostrukcióban — emlékezzünk csak vissza a mindenki által mélyen fájlalt Horánszky barátunk nyilatkozataira — ismét és ismét kifejezték ők, hogy veszedelmes kétélű fegyverhez nyultak, hogy oly fegyvert vettek kezükbe, melylyel a nemzet legszentebb érzelmeinek sérelme nélkül csak kivételes esetekben szabad élni, de azon meggyőződésben voltunk, hogy ez a kivételes helyzet beállott, mely őket erre fel-

jogosítja. És midőn végre hosszú forrongás és meddő küzdelem után a pártok közötti béke helyreállott, hiszen gondoljunk vissza arra az időre, majdnem általános volt az a hit, az a felfogás, az a meggyőződés, hogy az obstrukció réme letűnt a magyar közélet teréről talán örökre. (Igaz! Ugy van!) Hogy azzal az okkal együtt, mely a rendkívüli helyzetet előidézte, a rendkívüli eszközök is lekerültek a napirendről. (Igaz! Ugy van!)

T. barátaim! Akkor ebben a teremben adtam kifejezést azon aggodalmamnak, hogy ez a hit, ez a reménység illúziónak talál bizonyulni. (Igaz! Ugy van!) Akkor kifejeztem és ma is azt vallom, hogy én lettem volna a legboldogabb, ha az események arról győztek volna meg, hogy én csalódtam a helyzet megítélésében; fájdalom, azonban mindaz, a mi azóta történt, csak újabb és újabb bizonyítékot szolgáltatott annak, hogy ez a feltevés egy nagyon nemes illúzió volt, illúzió azért, mert tulbecsültük az erkölcsi rugók hatását a ház valamennyi tagjában. (Igaz! Ugy van!) Mert nem gondoltuk meg azt, hogy a fellobbant tűz oly veszélyes példát szolgáltatott, a mely azután követőkre talál olyan körökben, a melyek parlamenti szereplése valóban csak az ilyen szituációk felállításában és kihasználásában merül ki. (Ugy van! Élénk helyeslés.)

Olomsúlylyal nehezedett az obstrukció az egész közelmúltban a magyar közéletre. (Igaz! Ugy van!) Megzsibbasztotta a parlament munkásságát, illuzóriussá tette a miniszteri felelősséget. (Ugy van!) Megakasztotta egy fényes tehetségekkel és nemes intencziókkal bíró kormánynak az ország javára irányzott tevékenységét és végre oly krízisbe vitte bele a nemzetet, a melyből igazán adjunk egész lelkünkben hálát az isteni gondviselésnek, hogy kivezetett bennünket.

És, t. barátaim, könnyű dolog ma azt mondani, hogy hiszen ne bánjuk az obstrukciót, lám milyen vívmányokat értünk el az által. Az igaz, hogy nagyon különös a helyzet annyiban, hogy ezen hangokat éppen olyan körökből halljuk, a hol csak a legközelebbi múltban is azt hallottuk, hogy teljesen értéktelen mindaz, a mi a nemzet számára reformul hozatott és alkottatott. (Ugy van! Ugy van!) De jól van, én nem vitatkozom, a fölött, mert azon reformokat, a melyeket ma a körülmények találkozása folytán ez a kormány van hivatva képviselni és keresztülvinni, nem vívmányoknak, de igenis a nemzeti politika nagy céljait szolgáló fontos és nagy horderejű reformoknak tekintem. (Élénk tetszés.)

Tény az, hogy az utolsó obstrukció lefolyása után egy ilyen alkotási reformkorszak nyílt meg a nemzet előtt. De gondoljuk meg, hogy mi minden forgott koczán, gondoljuk meg, hogy fordulhatott volna a helyzet egészen másképp és gondoljuk meg azt is, hogy ezen előnyök mellett milyen mélyreható hátrányok maradtak vissza a nemzet lelkében, (Ugy van! Ugy van!) a nemzet erkölcsi és szellemi életében az obstrukció örökségeként, az obstrukció utóhangjaként. (Podmaniczky Frigyes báró:

Negyven millió!) Az anyagi kár a legkisebb, tetemesen nagyobb az erkölcsi kár, az a megrendülése a törvények tekintélyének, (Ugy van! Ugy van!) az az elveszett hit az alkotmányosság élő erejében, az százezre sulyosabb minden anyagi kárnál. (Hosszantartó élénk tetszés.)

Ezek voltak azok az okok, a melyek folytán az első perctől fogva, midőn ezt a helyet ő Felsége parancsára és a ti bizalmatok folytán elfoglaltam, azon meggyőződésemmek adtam a legkülönbözőbb helyeken ismételtén kifejezést, hogy igenis a magyar képviselőház házszabályai átdolgozásra, reformra szorulnak és maga ezen reform főbb méreteire sem titkoltam el gondolataimat. Hogy egyebet ne említsek, az igaz, magánbeszélgetésből indult ki, de megjárta az összes lapokat egy közlemény, tavaly az obstrukció leghevesebb időszakában, a melyben egyenesen ugyanazon czélokat jelöltem meg, mint a feltétlenül szükséges házszabályreform tartalmát, a melyekhez most is kérni fogom szíves hozzájárulásokat.

En azt tartom, t. barátaim, hogy talán a mi körünkben sem volna szükséges belemélyedni ma ezen reform részleteibe. (Ugy van! Ugy van!) De igenis szükségesnek tartom, hogy kitűzzük a czélokat, hogy megállapítsuk a főbb pontokat és úgy, ahogy azt egész rövidséggel a képviselőház egyik első ülésén jelezni volt szerencsém, ezeket a czélokat most is három irányban vélem összefoglalni. Az első az ugynevezett technikai obstrukció kiküszöbölése. (Élénk helyeslés.) En főlöszlegesen tartanám a házszabályoknak minden olyan intézkedését, a mely magát a vitát szorítaná mesterséges korlátok közé, a mely a napirendre kerülő kérdések érdemleges vitájánál nyirbálná meg a szólásszabadságot. (Élénk helyeslés.)

Nem mintha minden aggodalmat osztanék, bár respektálok azokat, a melyek ebben az irányban fölmerülnek, mert hiszen megvallom, abban a tekintetben soha semmi reménységet nem táplálnék, hogy ha egyszer sikerül Magyarországon egy nemzetellenes czélokat követő többségnek lábát megvetni, hogy akkor a házszabályok segítségével sikerüljön ezen többséget az érvényesülésben meggátolni. (Ugy van! Ugy van!) Igen egyszerű okból nem, mert azt a többséget azok a skrupulusok, a melyek bennünket visszatartanak egy radikális házszabályreformtól, bizonyára nem fogják feshályezni. (Élénk tetszés.) Ha ilyen többség valaha létrejön, annak első dolga lesz, hogy csináljon magának olyan házszabályt, a melylyel azután keresztülgázolhat mindenben.

Tehát nem az a főindok, a mely engem a viták megnyirbálásától visszatart, de igenis visszatart az a tekintet, hogy különösen a mi viszonyaink és talán, tegyük hozzá, a mi vérmérsékletünk mellett nem tartanám helyesnek, hogy egy momentán összeverődött többség akarata egyes veszedelmes, nagyfontosságú kérdésekben is nagyon könnyen érvényesülhessen; igenis szükségesnek tartom azt, hogy nagy ujtások, nagy törvény-

hozási alkotások keresztülmeessenek nagyon hosszú, nagyon beható parlamenti vita és küzdelem rostáján és tisztító tüzen és csak olyan újításokat, csak olyan reformokat és alkotásokat lehessen megvalósítani, a melyek egy ily hosszú parlamenti küzdelem tűzpróbáját is kiállhatták.

Ehhez tehát semmi köze nincsen annak az intézkedésnek, a mely a technikai obstrukció ellen irányul. Én röviden úgy konstruálnám a kérdést, hogy feltétlenül biztosítandónak tartom a többség számára azt a jogot, hogy ő állapítsa meg a ház napirendjét, ő határozza meg, hogy miről folyjék a házban tanácskozás és más tárgyakkal az időt elfecsérelni ne lehessen, mint a mely tárgyak megvitatását a többség az ország érdekében szükségesnek tartja, de magának ennek a vitának szabadságát semmiféle korlátok közé szorítani nem akarnám. (Helyeslés.)

És ha erre az álláspontra helyezkedünk, tulajdonképpen semmi novumot nem hozunk be házszabályainkba, egyszerűen tovább megyünk egy lépéssel azon az uton, a melyen az 1899-iki házszabályreform elindult. Hiszen méltóztassatok visszagondolni, akkor is az volt a cél, hogy az ugynevezett technikai obstrukció lehetetlenné tétessék. (Ugy van! Ugy van!) Egy egész sorozata az intézkedéseknek vétetett be a házszabályokba egyenesen ebből a célból, ezzel a tendenciával

Nem untatlak benneteket (Halljuk! Halljuk!) ilyen intézkedések felolvasásával, de ha az ember kijegyzi a mai házszabályokból, maga meglepődik, hogy azok hány ilyen intézkedést tartalmaznak. Így példának okáért a 129. § szerint abbar a kérdésben, hogy valamely tárgy az ország mellőzésével tárgyalassék le, csak két szónoknak van joga szólni. A 196 § szerint a jegyzőkönyv hitelesítéséhez négy szónok szólhat, a 197 § szerint az indítvány indokolására határnapot vita nélkül tűz ki a ház a 199. § szerint az indokolás után az indítvány napirendre tűzését illetőleg érdemleges tárgyalás nélkül, egyszerű szavazással dönt a ház a 202 § szerint a másnapi ülés napirendje felett négy szónok szólhat, a 203. § szerint a tárgyalási idő megváltoztatása vita nélkül történik a 204. § szerint a sürgős interpelláció megengedése tárgyában vita nélkül egyszeri szavazással döntenek a 206. § szerint napirend előtti felszólalás megengedése tárgyában vita nélkül, egyszerű szavazással dönt a ház a 212. § szerint a beszéd másnapra halasztása kérdésében szintén, a 213 § szerint azon kérdésben, hogy zárszóra van-e joga valakinek vagy sem, szintén vita nélkül a 216 § szerint az indítvány kinyomtatása kérdésében a 221 § szerint a jegyzőkönyvi megrovás kérdésében, a 255. § szerint a mentelmi bizottsághoz utasítás kérdésében és ugyancsak a 255. § szerint a mentelmi bizottság javaslata feletti határozat kérdésében, az utóbbi esetben az előadó és a kisebbségi vélemény előadójának meghallgatása után vita nélkül dönt a ház. Megannyi intézkedés tehát, a melynek valóban é akkor pártkülönbség nélkül helye-

selt célja volt a technikai obstrukció lehetetlenné tétele. A baj csak abban van, hogy ezzel 13–14 részt betömtünk a technikai obstrukció előtt, de nyitva hagytunk hármát-négyet és ezzel egészen értéktelenné vált ezen 14 rés betömése is, mert tökéletesen elég a megmaradt néhány arra, hogy a technikai obstrukció győzelemre juthasson.

A feladat tehát itt igen egyszerű: azt a három vagy négy részt, a zárt üléseket, a 255. §-al való visszaéléseket, a kérdés feltevésére vonatkozó vitákkal való visszaélést stb. kell betönni, a melyek még mindig nyitva állanak a technikai obstrukció előtt.

A kérdések második csoportja a ház rendjének, méltóságának fentartása körül forog. (Helyeslés.) Tisztelt barátaim! A ki oly szerencsés, vagy oly szerencsétlen, hogy már körülbelül husz év óta tagja a háznak és visszagondolva a magyar képviselőház atmoszférájára, hangjára, egész megjelenésére a 80-as években, azzal a mai állapotot hasonlítja össze, (Ugy van!) az valóban megdöbben és elszomorodik. (Élénk felkiáltások: Igaz! Ugy van! Dekadencia!)

És gondolkozhatunk egyes kérdések felett bárhogyan, de magyar ember, ha belemélyed ezekben a dolgokba, lehetetlen, hogy be ne lássa azt, hogy a parlamenti hangnak ez az elfajulása, eldurvulása valósággal gyökerében támadja meg a parlamentet, (Ugy van!) valósággal a végveszedelem csiráit rejtí magában egész nemzeti létünkre nézve. (Ugy van!) Mert mi lesz egész nemzeti életünkben, hogyan fejlődhetik életképesen és erőteljesen a magyar alkotmányos élet, hogyha tiszteletet, becsületet, tekintélyt, kegyeletet nem tud ébreszteni maga iránt? (Igaz! Ugy van!)

Ha nem képes vonzerőt gyakorolni a haza minden polgárára? Ha nem képes megnyerni rokonszenvét és tiszteletét barátainknak és nem képes tekintélyt tartani és imponálni ellenségeinkkel szemben? (Igaz! Ugy van!) És mi lesz a magyar nemzet egész jövő fejlődéséből, ha a magyar parlament nem nagy eszmékért folytatott nagy küzdelmek gócpontja lesz, (Igaz! Ugy van!) a mely beragyogja fényével az egész magyar közéletet, hanem ellenkezőleg a szellemi sivárságnak, a hang durvaságának, a közélet elfajulásainak válik iskolájává. (Hosszas élénk tetszés, helyeslés és taps.)

T. barátaim! Sokszor hallottam és a legkülönbözőbb férfakkal szemben, a kik az elnöki székekben ültek, panaszt, elégedetlenséget, hogy ezekkel a jelenségekkel szemben az elnök miért nem hajtja végre a házszabályokat. En ezt a panaszt soha helytállónak és alaposnak nem tartottam, mert házszabályainknak mai állapota mellett tényleg lehetetlen feladat elé van állítva az az elnök, a kinek kötelességévé volna téve a tárgyalások rendjének és méltóságának fentartása a nélkül, hogy kezébe adtak volna az ehhez szükséges eszközök. (Ugy van! Felkiáltások: Hisz semmi eszköze sincs rá!)

A 48-iki törvény azt mondja, hogy a ház szabályokat alkot a tanácskozási rend megóvása végett és ezeket elnöke által szigorúan végrehajtja. Az 1848-iki törvény ezen parancsát kell teljesítenünk; (Igaz! Ugy van!) ezen parancs teljesítését kell lehetségessé tennünk az által, hogy megadjuk a ház elnökének a rend fentartásához nélkülözhetetlenül szükséges eszközöket. (Élénk helyeslés.)

Végül, t. barátaim, az intézkedések harmadik csoportja a költségvetés tárgyalására vonatkozik. Egy korábbi felszólalásomban a költségvetésről és a már megállapított létszámú ujonczok megajánlásáról beszéltem ebben a vonatkozásban és nyugodt lélekkel állithatom, hogy semmiféle elvi skrupulus nem tartana vissza attól, hogy ezen második eszmémhez is ragaszkodjam, mert hiszen a nemzet azon joga, hogy az ujonczok létszámát megállapítsa, nem esnék ezen korlátozás alá, a törvényhozás azon ténykedése pedig, hogy a már egyszer megállapított létszám szerint megajánlja az ujonczokat, csakugyan az állam életének egy olyan normális folyó ügyét képezi, a melynél a házzsabályok specziális, szigorubb intézkedéseit teljesen indokoltaknak tartanám; de ennek daczára nagyon szívesen hajlandó vagyok ezen egyéni nézetemet áldozatul hozni, áldozatul hozni azért, hogy eloszlassanak egyes olyan aggályok, a melyeket, ha nem osztozom is bennük, respektálok (Helyeslés.) és hogy fényes bizonyítékát szolgáltatassuk annak, hogy ez az egész házzsabályreform igenis egy szerves szükségét képez a magyar közélet szempontjából, (Ugy van!) a magyar állam belélete szempontjából, (Ugy van!) de nem függ össze semmiféle olyan természetű kérdésekkel, a melyekre nézve a magyar nemzet a maga szabad elhatározási jogának fentartására mindig különös súlyt helyezett. (Élénk helyeslés.)

Más a helyzet a költségvetésre nézve. Először is a költségvetés természetete kizárja ezen félreértésnek lehetőségét; másfelől a költségvetésnek terjedelme akkora, hogy annál a vitának szabadon eresztése nem eredményezhet mást, mint azt, hogy normális időkben is a képviselőház ülésszakainak tulnyomó nagy része tulajdonképen meddő költségvetési vitákban merül ki, (Igaz! Ugy van!) abnormis időkben pedig kész fegyver a költségvetési vita arra, hogy bármikor, bárminő okból a képviselőháznak egy kis csoportja is a feje tetejére állithassa az egész alkotmányt. (Igaz! Ugy van!)

Normális viszonyok között sem közönyös e kérdés, t. barátaim, mert én azt hiszem a mi parlamenti életünk tartalmának és színvonalának sajnosan észlelt alábbszállása határozottan összefügg a túlhosszu költségvetési vitákkal. (Ugy van!) Összefügg azzal a ténynyel, hogy ezek a költségvetési viták aránytalanul nagy részét veszik igénybe a kormány idejének, de a ház idejének is, úgy hogy azután rendszerint késő tavasszal, nyár kezdetén egy unott, kimerült ház jut abba a helyzetbe, hogy ren-

desen a kormány által is sebtiben összetakolt reformjavaslatokkal foglalkozzék. (Felkiáltások: Tökéletesen úgy van!) Ez rontja tehát meg a ház légkörét a valóban produktív törvényalkotási munkára és ez eredményezi azt is, hogy a magyar képviselőház jóformán az egész kerek esztendő alatt ülészik, a minék pedig nem kényelmi szempontokból, de a magyar közéletre nézve igen fontos kardinális érdekek szempontjából nagyon nagy hátrányait látjuk.

Mert hiszen a társadalomnak, kivált a vidéki társadalomnak, komolyabb, szorgalmasabb elemei azok, a kiket mezőgazdaságuk, ipari vagy más vállalkozásuk, ügyvédi irodájuk, vagy bármi más élethivatásuk elfoglal és leköt; ezekre nézve hovatovább teljesen lehetetlenné válik a képviselői állás betöltése. (Ugy van! Ugy van!) Már pedig engedjete meg nekem, abban igen komoly és kardinális nemzeti érdeket látok, hogy a magyar képviselőház nagy zöme éppen a magyar társadalom, még pedig nemcsak a fővárosi, de a vidéki magyar társadalom (Élénk helyeslés.) elite-jéből, legkomolyabb, legtöbb munkát végző elemeiből alkottassék össze. (Ugy van!) Ezt pedig teljesen lehetetlen megvalósítanunk, ha a költségvetés benyújtásától fogva hét-nyolcz hónapon keresztül költségvetési viták veszik igénybe a ház idejét.

Pontos tehát normális viszonyok szempontjából is a költségvetési vitáknak szabályozása, természetesen még fontosabb egy netaláni obstrukció esetében. Hiszen — a mint az imént is jelezni szerencsém volt — annak lehetőségét, hogy egyes veszedelmeseknek ítélt törvényalkotási kísérletek hosszú parlamenti viták és küzdelmek célzábláit képezhessék és csak hosszú küzdelmek után, esetleg csak a nemzet akarátának újabb megnyilatkozása után válhassanak törvényt, ennek szükségét, ennek helyes voltát magam is belátom. De az azután csakugyan negációja a parlamentarizmusnak, negációja a miniszteri felelősségnek is és nagy veszélyeket rejt magában az egész nemzeti közéletre, ha egy kisebbségnek módot nyújtunk arra, hogy a törvényen kívüli állapotnak összes anyagi, szellemi és erkölcsi veszélyeit bármikor a nemzet fejére zudíthassa. (Ugy van! Ugy van!)

Igenis, ha olyan a helyzet, hogy bizonyos obstrukcionális vitáknak is jogosultsága merül fel, ám mutatkozzanak és érvényesüljenek azok azon veszélyeseknek ítélt javaslatoknál, de ne lehessen a kisebbségnek rádikálni azt, hogy milyen kormánya legyen a nemzetnek, ne akarja a többséget megfosztani azon kardinális alkotmányos jogától, hogy az ő bizalma legyen szükséges a kormány alakításához és ne tegye illuzóriussá, ne tegye tartalmatlanná, ne tegye merő fikcióvá a többségnek és a többségtől alakult kormánynak felelősségét. (Hosszantartó élénk helyeslés.)

Nagyjában ezek azok a főbb kérdések, melyeket nézetem szerint a házszabályok reformjának fel kellene ölelnie. Talán kissé részletesebben

beszéltem most róluk, (Felkiáltások: Nagyon jó, nagyon helyes volt!) de lényegileg újat nem mondtam, a mit főbb vonásaiban ismételten és ismételten kifejeztem a nyilvánosság előtt. Én azt hiszem, ha körültekintünk az országban, megnyugvással konstatálhatjuk, hogy a magyar közvélemény tulnyomó nagy többsége (Ugy van! Ugy van!) meg van érve arra, hogy ezen reformot, mint valóban a nemzeti politika objektív nagy szükségletét megnyugvással fogadja. (Ugy van! Ugy van!)

Es azt hiszem, ha lesznek is, — a mint óhajtanám és kívánnám, hogy ne legyenek — ha lesznek is extrém ellenállásig menő törekvések a reform megakasztására, senki ebben az országban ezeket a törekvéseket a szent szabadságért yivott valami hősi harcznak drámai jellegével felruházni nem fogja. (Élénk tetszés, helyeslés és taps.) A nemzet meg fogja ítélni ezt a kérdést úgy, a mint ez objektíve megítélendő: egy becsületes kísérletnek a parlamentarizmus lényegének teljesen érintetlenül fentartása mellett azon fattyuhajtások lemetzésére, a melyek megzavarják, a melyek elcsufítják, a melyek tehetetlenségre kárhoztalják ma a magyar parlamentet. (Igaz! Ugy van!)

Es én azt hiszem és remélem, — hiszen, ha a 12-ik órában vagyunk is, még van idő a férfias elhatározásokra — én hiszem és remélem, hogy ez a meggyőződés keresztül fog törni a ház ellenzéki pártjainak is komolyabb, több felelősségérzettel, több hazafiui belátással bíró elemein. (Tetszés.) Minden kísérlet arról az oldalról arra, hogy közremunkáljanak ezen kérdés megoldásában, az én részemről csak tárt karokra, csak odaadó támogatásra tarthat számot, (Élénk helyeslés.) de Egyuttal arra is kérlek benneteket, hogy bárhogy alakuljanak is a körülmények mi türelmünket el nem veszítve, hidegvérünkéből magunkat kiragadtatni nem engedve, de azzal az ingadozást, meghátrálást, félelmet nem ismerő (Percekig tartó élénk tetszés, helyeslés, éljenzés és taps.) férfias elhatározással fogjunk munkához és ne hagyjuk azt abba, mig be nem fejeztük, (Élénk helyeslés.) hogy itt nagy, szent kötelesség teljesítése előtt áll a ház minden tagja, (Ugy van!) de állanak mindenekelőtt a háznak azon tagjai, a kik ahhoz a többséghez tartoznak, a melyet a nemzet, midőn bizalmával ruházott fel, egyuttal felelős sáfárjává is tette a maga nagy érdekeinek. (Hosszas élénk tetszés, helyeslés és taps.)

Az ügy mai stádiumában csak arra kérlek benneteket, hogy a bizottság megválasztására vonatkozó indítványt elfogadni méltóztassatok. (Szünni nem akaró élénk tetszés, helyeslés, éljenzés és taps.)

V

(A huszonegyes bizottság kiküldését kérő indítvány napirendre tűzését a miniszterelnök november negyedikén kérte a képviselőháztól, a következő beszéddel.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! (Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Kubik Béla: Mit parancsolnak Bécsből? (Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) Ez csak nem a magyar nemzet ohaja? (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Igazán lekötelező figyelem a t. képviselő urak részéről, hogy újabb indokokkal kívánják az általam beadott indítványt támogatni. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Elénk ellenmondások a szélsőbaloldalon.) Különben is azt hiszem, hogy az általam beadott indítvány bővebb indokolásra nem szorul. (Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az már igaz! Zaj. Elnök csenget.)

Kubik Béla: Ily gyalázatos indítvány még nem volt a ház előtt! (Mozgás jobbról.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Teljes megnyugvással bizhatom az indítvány indokolását azokra a t. képviselő urakra, a kiknek évek óta tanúsított egész magatartása meggyőzhetett mindenkit, a ki a magyar parlamentnek méltóságát, tisztességét, (Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk a jobboldalon.) akcióképességét, erkölcsi súlyát és erejét szíven viseli, (Elénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.) hogy a magyar nemzeti politika szempontjából elsőrendű politikai szükséglet képez a hárszabályok oly módosítása, a mely a szólásszabadságnak minden sérelme, (Mozgás a szélsőbaloldalon. Ugy van! a jobboldalon.) a törvényjavaslatok körüli vitáknak minden megnyirbálása nélkül (Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.) kiküszöbölje a magyar parlamentből azokat a vissza...

Zboray Miklós: Elemeket.

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... jelenségeket, a melyek végeredményükben a magyar parlamenti viszonyok eldurvulását, elfajulását ... (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Poleczner Jenő: Maga a miniszterelnök az első. (Nagy mozgás.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... a magyar parlament erkölcsi alapjának megingását (Ugy van! jobbfelől.) és ezzel együtt a magyar nemzet politikai súlyának és erejének csorbitását jelentik. (Igaz! Ugy van! jobbfelől.)

Ezt a czélt kívánom szolgálni akkor, midőn indítványt teszek, hogy

a ház bizottságot küldjön ki a házszabályok átvizsgálására és reformjára vonatkozó javaslat tárgyalására. (Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.) Ezen bizottság munkálatának elébe vágni nem kívánok és ezért egész egyszerűen kérem a t. házat, hogy indítványomat elfogadva, a bizottságot kiküldeni méltóztassék. (Hosszantartó élénk éljenzés és taps jobbfelől. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch!)

VI.

(Kossuth Ferencz mondotta az első beszédet a huszonegyes bizottság kiküldése és a házszabályok módosítása ellen. Nyomban felelt a miniszterelnök a november-ötödiki ülésben, ezzel a beszéddel:)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Azt gondolom, helyesen járok el akkor... (Egy hang a szélsőbaloldalon: Mondjon le!) ha mindjárt az első olyan tartalmu és olyan irányu nyilatkozat után, minőt épen most elhangzani hallottunk, (Zajos éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.) felhasználom az alkalmat, hogy indítványomnak indokolását lehető rövidséggel előadjam. Természetszerűleg fűzhetem előadásomat t. barátomnak megjegyzéseihez...

Polónyi Géza: Jó lesz azt a barátságot felmondani! (Derűtség a bal- és a szélsőbaloldalon. Nagy zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Tévedés látszik fenforogni. Én Kossuth Ferenczet értettem. (Derűtség és élénk éljenzés a jobboldalon.)

Kubinyi Géza: Nem Polónyi, azt ugyis tudtuk!

Polónyi Géza: Arról is le kell ám most már mondani. (Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mondom, t. barátom megjegyzéseihez fűzhetem észrevételeimet. És mielőtt a kérdés meritumára térnék át, t. barátomnak egy vádjára felelek, a mihez egyuttal egy tiszteletteljes megjegyzést és kérést is fogok fűzni. Kifogásolta t. i. t. barátom azt, hogy itt a házban tegnap csak egészen rövid nyilatkozatot tettem, és a kérdés érdeméről egy más helyen, a szabadelvű pártkörben nyilatkoztam behatóbban. (Egy hang balfelől: És a terézvárosi körben!)

Hát, t. ház, én tegnapelőtti nyilatkozatomban is elmondtam ezen eljárásom okait és utaltam arra a körülményre, hogy határozottan időelőttinek tartottam volna, hogy az ügy érdemére a tegnapi napon belemenjek. Mondom, tulajdonképen időelőttinek kell tartanom ezt, habár nem is fogok kitérni az elől, hogy belemenjek az érdemleges vitába, az ügy mai stádiumában; mert tulajdonképen csak egy bizottság kiküldésére vonatkozik indítványom, (Ugy van! jobbfelől. Mozdás a baloldalon.) a

javaslat érdeme napirendre tűzve nincsen. (Nagy zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.) A háznak mindössze...

Lengyel Zoltán: Fucses lett a 21-ből! (Ugy van! Derűltség a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: A hánynak mindössze egy előzetes intézkedése kéretik ebben a kérdésben és egészen szokatlan, egészen rendkívüli dolog, hogy már ezen stádiumban fejlődik ki egy hosszabb, érdemleges vita. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az a helyes! Ez az első étape!)

Poleczner Jenő: Már születésében kell megfojtani a göhdolatot, a melyet ön akar érvényre juttatni. (Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)

B. Kaas Ivor: Bemenjen az egér az egérfogóba?

Poleczner Jenő: Miért nem játszik nyílt kártyával, mit akar a bizottsággal elérni? (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Egyáltalán nem kártyázom, különösen ott nem, a hol az ország nagy érdekei képezik a betétet. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

Lovász Márton: Mindent egy kártyára tesz!

Ugron Gábor: Egy vörös királyra tesz fel mindent! (Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mindenesetre, nagyon jó lesz, ha azokat az idegeneket, a kik netalán az itt folyó eseményeket figyelemmel kísérik, figyelmeztetni fogják rá a t. képviselő urak, hogy most a szólásszabadságot védelmezik velem szemben. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások: Nagyon jó!)

Ballagi Géza: Ez nagyon jó! (Zaj a szélsőbaloldalon; felkiáltások: Önök támadják a szólásszabadságot!)

Kubinyi Géza: Nincs szükség házszabályrevízióra, most is azt bizonyítják. (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Egyáltalán egyelőre ne beszéljünk arról, hogy czélszerű-e, szükséges-e a házszabályrevízió: igen vagy nem. Majd rá fogok térni arra is. De legyen szabad a ház túloldalán ülő t. képviselőtársaimat arra a körülményre figyelmeztetni, hogy mégis nagyon sajátságos felfogása a parlamentárizmus viszonyainak és életszükségleteinek az, hogy ha egy ház kisebbsége már az előkészítő munkálatokat is igyekszik megakasztani... (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Pozsgay Miklós: Miért fejlesztik a hadsereget, a mikor nincs háború? (Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök:... Már az előkészítő munkálatoktól megtagadják a közreműködésüket és ezzel lehetlenné teszik azt, a mi pedig az eredményes parlamenti munkának minden körülmények közt lényeges kelléke volna, hogy ugyanis a javaslatok előkészítő stádiu-

mában, mielőtt minden részletre nézve mindenki végleg állást foglalt volna, a kölcsönös kapacitáció utja nyitva legyen. (Zaj.)

Polónyi Géza: A császárt nem tudjuk kapacitálni. (Nagy zaj. Elnök csenget.)

Olay Lajos: A vérpad következik! (Nagy zaj.)

Kubinyi Géza: Mi a császárral szóba nem állunk! (Derűtség és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.) Igenis, hogy nem! Nekünk nincs császárunk. (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) Mi királyt ismerünk! (Zaj.)

Rákosi Viktor: Kubinyit sem lehet kapacitálni, hát még a császárt!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mindennapos jelenség a parlamentek életében, hogy a kormányok adnak de oly törvényjavaslatokat, a melyek a kisebbség szerint helytelenek, elhibáztak, czélszerűtlenek; de ebből sohasem szokta a kisebbség azt a konkluziót levonni, hogy ne vegyen részt azon bizottsági előmunkálatokban, a melyeknek rostáján ezen javaslatoknak keresztül kell menniök. (Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.) És ha a t. képviselő urak most más utra lépnek, a mihez joguk van, ezzel csak újabb fényes bizonyosságát szolgáltatják annak, hogy itt mennyire fejtetőre van már állítva minden, (Taps a jobboldalon. Nagy zaj balfelől.) minden egészséges parlamenti felfogás, hogy itt a kisebbség mennyire arrogál magának oly jogokat és oly szerepet, a melynek arrogálása ennek a parlamentárizmusnak az alapelveibe ütközik, (Nagy zaj balfelől.) hogy itt ezekkel a törekvésekkel szemben oly parlamenti reformra, a mely a ház tárgyalási rendjében a szerepeket kellőkép helyreállítja, csakugyan égetően szükség van. (Zajos helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Poleczner Jenő: A pártjának sem mondja meg, hogy mit akar. (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mindig azt a vádat hallom, hogy ez nem kormányprogram és a kormány nem jöhet házszabálykérdéssel. (Ugy van! a szélsőbaloldalon.) Először is ne felejtjük el, hogy épen parlamentáris kormányforma mellett azok a férfiak, a kik 6 Felségenek tanácsot adnak, egyuttal a ház többsége bizalmának a letéteményesei is. (Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) A parlamentárizmus hazájában, Angliában... (Felkiáltások balfelől: Ne beszéljen erről!) Abban már igazuk van, hogy kellemetlen az uraknak az angol példára való hivatkozás, ezt már elhiszem. (Folytonos zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Szatmári Mór: Az angol nemzet önálló nemzet! (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mondom, épen Angliában ez annyira kidomborodik, hogy a miniszterelnök, vagy ha a miniszterelnök a felsőház tagja, a kormánynak valamely más, az alsóházban ülő tagja egyenesen, kifejezetten az alsóház vezetésével bízatik meg. (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Véshi József: Ez így van!

Lovász Márton: Ott nem a király választja a többséget! (Zaj.)

Zboray Miklós: Véshi! Véshi!

Véshi József: Ez így van! (Hosszantartó nagy zaj a baloldalon és a középén.) Ezt Angliában minden gyerek tudja!

Lovász Márton: Az 1889 : XXX. törvényezikk hol van? (Zaj.)

Rákosi Viktor: Széll Kálmán szelleme megjelent. (Folyton tartó nagy zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Igazán azt hiszik a képviselő urak, hogy az ilyen jelenetek becsületet szereznek a magyar parlamentnek? (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Zajos helyeslés a jobboldalon.)

Polónyi Géza: A magyar parlamentnek nem kell megszerezni a becsületét, az meg van!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én el fogom ugyan a magamét mondani, de készséggel elismerem, hogy a képviselő urak most is sokkal ékebben szóló érveket szolgáltatnak, mint a milyeneket én felhozhatnék. (Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Élénk helyeslés jobbfelől.)

Zboray Miklós: Egész nyáron csend volt!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Szemben egy baráti megkérdezőssel most is azt mondom, a mint végignézek a képviselő urakon, hogy arczkifejezésükről megmondhatja mindenki: ki az, a ki a komolyabb elemek közé tartozik. (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Zajos helyeslés jobbfelől.)

Ugron Gábor: Nevezze ki! Ön nevezze ki a komolyabb elemeket.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ismét szemtől-szemben megkérdezem azokat a képviselő urakat: gyönyörködnek-e ezekben a jelenetekben, helyeseknek tartják-e ezeket? (Nagy zaj a baloldalon.) Hiszik-e, hogy akkor szolgáljuk a nemzeti politikát, akkor emeljük a magyar nemzetnek súlyát és hatalmát, ha a magyar parlamentet ilyen jelenetek színhelyévé tesszük? (Zajos helyeslés a jobboldalon.) Ha a képviselő urak ezt nemzeti politikának tartják és nevezik, ám tartsák meg maguknak. (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) Én is azt tartom, hogy a nemzeti politikának egyik kardinális feladata, hogy az ilyen lealázó jelenetektől szabadítsuk meg a parlamentet. (Éljenzés és taps jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)

Menjünk csak vissza a kérdés lényegére. (Halljuk! Halljuk!) Az én t. barátom azt mondta, hogy ezen kezdeményezésre semmi alkalom és semmi ok nem forgott fenn. Én nagyon sajnálom, hogy ebben a tekintetben eklatáns czáfolatban részesült t. barátom egy olyan politikus részéről, a kit, bocsásson meg nekem t. barátom, Kossuth Ferencz ebben a kérdésben, — mert világért sem minden kérdésben — ő nála sokkal kompetensebb és autentikusabb embernek tartok. Beszéde folyamán

hallottuk ezen parlamenti akció egyik vezérferfiának azt a közbeszólását, hogy most már nyilvános obstrukció lesz. (Zaj.) Ha ez jelent valamit, pedig értelmetlenséget bizonyára nem akart mondani, úgy csak azt jelentheti, hogy a lappangó obstrukció megvolt. (Ugy van! jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.) Megjegyzem, hogy ezzel nem is mondott újságot ránk nézve, nemcsak azért nem, mert előttünk voltak mindazok a szervezkedési kísérletek még a nyáron által, a melyek a téli obstrukcióra gyűjtötték az ádáz honfiakat, (Mozgás balfelől.) hanem azért sem, mert ha visszagondolunk a közelmultra, láthatjuk azt, hogy 1899-től fogva a magyar parlamentben csak kétféle epizód volt: a nyilvános obstrukciónak és a lappangó obstrukciónak epizódja. (Igaz! Ugy van! jobbról és a középén. Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!) 1899-től fogva, a Széll-kormány mézesheteit leszámítva, lappangó obstrukció volt; az obstrukcióval való fenyegetés és az obstrukció veszélye ólomsúlylyal nehezedett a parlamentre. (Igaz! Ugy van! jobbról és a középén.)

Pozsgay Miklós: Már bejutott a miniszteri székbe, hát nem kell obstrukció! (Zaj a ház minden oldalán. Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Tehát egyáltalában nincs szükség arra, hogy ezen kezdeményezésre bárminő alkalmat vagy okot keressünk: ez már megérlelt közszükséget képez. (Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás balfelől. Felkiáltások: Rögeszme!)

Polczner Jenő: Önre képez szükségét, másnak nincs szükségére! (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha én hivatásomat olyan frivol módon fogom fel, hogy csak azt tekinteném, mikor és hogyan maradhatok tovább e helyen, bizonyára nem nyultam volna hozzá ehhez a kérdéshez. (Ugy van! a jobboldalon.) Hozzányultam azért és hozzá fogok nyulni, s vagy meg fogom oldani, vagy el fogok vele bukni... (Zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Élénk felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ugy van! el fog bukni! Az elnök többször csenget.)

Polónyi Géza: Majd hozzásegítjük!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... mert azt tartom, hogy ennek az országnak nagy érdekei szempontjából erre a reformra oly égető szükség van, (Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbról.) hogy annak továbbhalogatásáért, hogy ezen kötelesség előli meg hátrálásért nem tudnám a felelősséget elvállalni. (Zajos helyeslés és taps a jobboldalon. Nagy zaj balfelől.)

Mindenesetre teljesen hibás uton jár az én t. barátom, midőn, némileg ellentétben azzal az előző nyilatkozatával, azt mondja, hogy ez a kezdeményezés megtorlás akar lenni, és pedig megtorlás azon nemzeti kiüzelemért, melyet a háznak egy jelentékeny része a nemzeti nyelvért

folytatott. (Ugy van! Ugy van! balfelől. Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! jobbról.)

Nézzük meg ezt a kérdést egy kicsit közelebbről.

1903 tavaszán kezdődött az obstrukció egy olyan javaslat ellen, amely a létszámemelést tartalmazta. Ezen obstrukció folyama alatt, elismerem, mindjobban előtérbe kezdett lépni egy olyan kérdés, kezdetben egyáltalában nem volt mint az obstrukciónak oka odaállítva, t. i. a szolgálati és vezényleti nyelv kérdése. De azután 1903 június elején megalakult a Khuen-kormány s nem hozott semmit a szolgálati és vezényleti nyelvre nézve, (Ugy van! Ugy van! jobbról. Zaj balról.) hanem a létszámemelési javaslatnak visszavonását. Akkor azon legnagyobb párt, a mely állítólag a nemzeti nyelvért folytatott ellenállást, hivatalos párthatározattal abbahagyta ezt a küzdelmet, beleegyezett a rendes parlamenti állapotok helyreállításába és csak másfél hónap mulva, egy egészen jelentéktelen, hitvány inczidenst ragadott meg ürügyül arra, (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.) hogy ígéretét megszegve, az obstrukciót folytassa. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: A chlopyi parancs jött közbe!) Semmi köze nem volt a dolognak sem a nemzeti nyelvhez, sem a chlopyi parancshoz, a mely csak hetek mulva jelent meg. Hanem igenis azt a szégyenteljes Szápáry-féle esetet, a melyre ma ennek az országnak minden jóízű embere igazán csak szégyenkezve gondolhat vissza, (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.) használták fel és fújták fel arra, hogy az alkalmat és ürügyet szolgáltatasson adott szavuk megszegésére. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)

Azután szünet állott be a parlament tárgyalásaiban. November 4-ikéig nem volt kormány, nem volt parlamenti tárgyalás, tehát nem volt obstrukció sem!

Ugron Gábor: De volt árlejtés! (Nagy zaj és mozgás a jobboldalon. Felkiáltások jobbról: De nem zabra, meg pokróczra! Élénk derűtség a jobboldalon. Zaj.)

Rakovszky István: Az aczetilén se rossz üzlet! (Folytontartó nagy zaj.)

Kubinyi Géza: Tessék nyíltan beszélni! Nem csak úgy suttyomberki módon! (Folytonos nagy zaj. Az elnök többször csenget. Halljuk!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: November 4-én mutatkozott be az új kormány ebben a házban, s az ezen kormány elleni obstrukcióban résztvevő az egész közjogi ellenzék november 30-áig. November 30-án — gondolom legalább, a napról nem állok jól, de hiszen egy-két nap ide vagy oda, az egyre megy — november 30-án, vagy december 1-én (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) hozta meg a függetlenségi és 48-as párt azt a párthatározatot, a melynek.

értelmében az obstrukciót abbahagyták s ettől fogva négy hónapon keresztül folyt az obstrukció tovább; folytatta ennek a háznak, nem tudom már, 15 vagy 16 t. tagja, folytatta úgy, hogy az ő maguktartását károsnak, céltalannak, az országra nézve veszedelmesnek tartotta maga az egész közjogi ellenzék és a többség. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)

Ha így áll a dolog, hol van itt az a nemzeti nyelvért folytatott nagy és nemes nemzeti ellenállás, a melyre most t. képviselőtársam hivatkozik...

B. Kaas Ivor: Hol van a nemzeti nyelv a katonai büntetőperrend-tartásban? (Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! jobbról.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... s a melylyel szemben t. képviselőtársam megtorló jelleget kíván tulajdonítani a mi kezdeményezés-sünknek?

Hogy ennek ilyen irányban megtorló jellege nincs és nem lehet, azt legjobban bizonyítja az, hogy mindaz, a mit e tekintetben nézeteimre nézve elmondtam s a mire nézve ma már konstatálhatom, hogy a szabad-elvű pártnak is egészben véve helyeslésével találkozom...

Molnár János: Hogyne, a kormánypárt mindent megszavaz! (Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... egyenesen bizonyítja azt, hogy az általunk tervezett házszabályreform semmi olyan újítást tartalmazni nem fog, (Egy hang a baloldalon: Még a tartalmát sem ismerik!) a mely lehetetlenné tegye azt, hogy egy olyan törvényjavaslat, a melyet a ház tagjainak nagy része veszélyesnek ítél, obstrukciós jellegű hosszú vitának céltáblája is ne lehessen. (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.) Ha ez ellen akartunk volna megtorlást; ha a katonai kérdések kényelmes elintézését akartuk volna biztosítani, (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) akkor nem lett volna szabad ott megállani, a hol meg akarunk és meg fogunk állni, mert ebből a szempontból semmit sem fogunk engedni. (Helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbról.) Igenis elérjük azt, hogy a magyar közélet (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.) felett Damokles-kard ne függessen, hogy bármikor 20—25, bárminemű politikai színezetű tagja ennek a háznak megállithasson mindent ebben az országban, (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.) kiforgathassa az alkotmányos életet a maga sarkaiból, (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) s megakadályozhassa az ország sarkalatos törvényeinek érvényesítését. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

És már most megkérdezem minden elfogulatlan embertől — s higgyék meg nekem, hogy künn az országban elfogulatlan emberek ítélnék

felettünk — az akarja-e a magyar parlamentnek erejét fokozni és növelni, a ki azt ez alól a nyüg alól akarja felszabadítani, a ki nem akarja, hogy ismétlődjék az, a mit négy vagy öt hónapon keresztül láttunk ebben a házban, (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) hogy egy pár ember (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.) megakadályozhassa azt, a mit pártkülönbség nélkül mindenki óhajt e házban, (Elnök helyeslés. Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.) mondom, a ki ezt akarja, a ki ilyen visszasságokat orvosolni akar, az akarja-e gyengíteni a magyar parlamentnek erejét? (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.) Az akarja igenis a nemzeti erőt azok alól a mesterséges kötelékek és nyüg alól felszabadítani, a melyekkel zsákutczába lehet belevinni ennek a nemzetnek egész politikai életét, egész akcióképességét, s a melyekkel gáncsot lehet vetni a legüdvösebb nemzeti politikának? (Ugy van! Ugy van! Zajos helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

És ha a képviselő ur arra utal, hogy lehetnek még olyan sötét idők, a midőn szükség van a nemzeti ellenállásra, (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Zajos felkiáltások jobbról: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.) hát én nem térek ki ez elől a kérdés elől sem. Nem tartom valószínűnek, hogy legyen; (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) adja Isten, hogy soha se legyen, (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) de lehet, hogy ismétlődni fog. Hanem, engedelmet kérek, a ki a magyar történetet ismeri, nem tagadhatja azt, (Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elárulták! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.) hogy a magyar nemzet össze tudott veszni, ádáz pártharczokba tudott elmerülni normális viszonyok között, de nagy nemzeti veszedelmek, a nemzetet éltében fenyegető merényletek idejében mindig egy táborba tudott tömörülni. (Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! jobbról.)

Ugron Gábor: Mindig voltak árulók. (Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Polónyi Géza: Muszkavezetők! (Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbról.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: És engedjenek meg nekem . . .

B. Kaas Ivor: Bécsből küldték nyakunkra a mentőket! (Halljuk! Halljuk! jobbról.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem volna jó, ha elhinnék a t. képviselő uraknak a magyar nemzet ellenségei, hogy itt tényleg csak egy kis, elszánt, hazafias csapat fogja megvédelmezni a nemzet jogait. (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Ugron Gábor: Pedig úgy van!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nagyon hamar meghuznák a magyar nemzet felett a halálharangot, ha az a nagy igazság fenn nem

állana és fényesen nem ragyogna a multak annáleseiből: hogy nagy veszélyek perceiben, a nemzet ellen intézett merényletek napjaiban vállvetve küzd együtt az egész nemzet, és pedig rendszerint nem azoknak a vezetése alatt, (Hosszantartó zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon.) a kik békés időkben a szájhősök voltak... (Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)

Rákosi Viktor: A barrikádokon az udvari tanácsosok fognak elesni! (Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Halljuk! Halljuk!) A részvénytársasági igazgatók, azok fognak elesni! (Folytonos nagy zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Olyan időkben ennek a parlamentnek minden pártja ott lesz, hogy teljesítse kötelességét. Nem a kisebbség számára kell abnormis jogokat biztosítani; hanem igenis arról kell gondoskodni, hogy ha ez az erőpróba valaha bekövetkezik, vagy ha egyszer a magyar képviselőháznak a maga egész erkölcsi súlyát ilyen nagy célokért kell latba vetnie, hogy akkor éljen a magyar nemzetben az a tisztelet, az a ragaszkodás intézményeihez és képviselőihez, a melyet csak méltóságos, eredményes, az ország javára célzó komoly munkásság biztosíthat neki. (Hosszantartó élénk helyeslés a jobboldalon.)

Mi dolgozunk ezen (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) a békés idők számára is, de dolgozunk azon veszélyes korszak számára is, mert minden csapást elviselhetne a magyar nemzet, csak azt nem, hogy egy olyan korszak bekövetkezésekor egy szabadelvű eszméből kiábrándult, e szabadelvű eszméket képviselő intézmények iránt hitelét veszített országot találjanak itt az események. (Ugy van! Ugy van! jobbról. Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)

Polónyi Géza: Rendeletekkel való kormányzás — ez a szabadelvűség!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nagy és igaz ügy ez, olyan, a mely méltó rá, hogy félretéve pártkülönbségeket, küzdjön és dolgozzék érte minden magyar ember. (Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.) Ez lett volna a vágyam (Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) és sajnálom, hogy ezen törekvésemben célhoz nem érhettem. De ne higgyék a képviselő urak, hogy házszabályt többség útján ne lehessen módosítani. (Nagy zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Polónyi Géza: Majd meglássuk!

Kubinyi Géza: Szájhősök! (Nagy zaj. Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én ismét angol példára utalok. (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk a jobboldalon.) Legyenek nyugodtak, nem arra az ir példára akarok utalni, (Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) a mikor az irekkel szemben kellett

a módosítást keresztülvinni, ámbár lehetne arra is hivatkozni. Hanem hivatkozom az 1893-iki házszabály-reformra, a mikor az angol pártviszonyok úgy állottak, hogy Angliából és Skóciából többségben volt egy kompakt, erős konzervatív párt és a Gladstone vezetése alatt álló liberális párt, a mely kisebb volt a konzervatív pártnál, csak az irekkel szövetkezve tudott többségre jutni. És a mikor a homerule-bill keresztülvitele nehézségekbe ütközött, ez az angol kisebbség, a melyet az irek támogatása tett többséggé, letörte az angol konzervatív pártnak ellenállását és keresztülvitte az azóta érvényben álló házszabályreformot. (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Többséggel is keresztül lehet vinni a házszabályreformot. (Polytonos zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) Minden csak azon fordul meg, hogy abban a többségben legyen meg az a meggyőződés, hogy a haza érdeke követeli, hogy így járjon el és legyen meg az a hazafiúi áldozatkészség és kötelességérzet, hogy ezen jogoknak érvényesítésénél a nemzet nagy érdekeinek biztosításánál teljesítse kötelességét. (Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)

En hiszem és bízom benne, hogy a parlament többsége a helyzet magaslatán áll és akkor, ha mint magyar ember sajnálom is azt, hogy e kérdést nem békés eszközökkel, nem a kölcsönös kapacitáció terén oldhatjuk meg, de semmi kétségem nincs az iránt, hogy a nemzetnek mi meg fogjuk tenni ezt a nagy szolgálatot. (Szünni nem akaró zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középben. A szónokot számosan üdvözlük.)

VII.

(Ezt a beszédet a november hetedik-i képviselőházi ülésben mondotta a miniszterelnök, válaszolván Günther Antal és Rakovszky István felszólalásaira.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Mielőtt az előttem szólott két t. képviselő urnak a tárggyal mégis némileg szorosabb kapcsolatban álló fejtegetésein mennék át, nem hagyhatom szó nélkül Rakovszky t. képviselőtársamnak egy mellékes kirohanását, a melyben ismételte azokat, a miket tőle viczinális vasutak és inkompatibilitás révén már más alkalmakkor is hallottunk.

Engedjen meg nekem a t. ház, de ezzel a nyilatkozattal szemben én csak sajnálatomat fejezhetem ki, hogy akad képviselő a magyar parlamentben, a ki közállapotainknak, közintézményeinknek olyan, a valóságnak hála Istennek meg nem felelő, kiszínezésére vállalkozott, (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj balfelől.) a melylyel lepiszkolja az egész magyar közéletet, a melylyel — ha elhinnék azt odakiünn — tényleg a magyar

nemzet erkölcsi reputációján ejtenék csorba. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Nagy zaj balfelől.) Pedig, hála Istennek, az ilyen felfogás téves, az ilyen kiszínezésre nincs semmi szükség. Valaki ítélkezhetik bárhogy a viczinális vasuti ügy fölött és azon tény fölött is, hogy a közelmúltban e háznak tagjai közgazdasági vállalatokban sokkal nagyobb mértékben vehettek részt, mint a hogy azt az új inkompatibilitási törvénynek, szerintem sok részben tulszigoru, dispozicziói megengedik, (Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) de azt azután merem határozottan állítani, hogy igenis pártkülönbség nélkül vettek részt a háznak tagjai ilyen közgazdasági vállalkozásokban...

Kubik Béla: Nem is volt helyes.

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és mint minden nagy társadalomban, a mi társadalmunkban is egyes szomorú esetei az erkölcsileg laza felfogásnak ismét pártkülönbség nélkül mutatkoztak; (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.) de ezek egyes szomorú kivételek voltak, a melyeket szabálylá tenni nem lehet és nem szabad, és a melyekkel szemben áll az a tény, hogy a ház tagjainak ilyen természetű tevékenysége mint szabály, a kivételektől eltekintve, teljesen megütötte az erkölcsi tisztesség legmagasabb fokát. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)

Ezek után, t. ház, közeledem tárgyamhoz és mindenekelőtt csak egész röviden jegyzem meg, hogy Günther Antal t. képviselőtársam az angol történelemből tartott rapszodikus előadásában (Derűtség és zaj balfelől.) annyira távol maradt a tényektől, annyira teljesen önkényes, délibábos világításban mozgott, hogy valóban egy félórára kellene a ház türelmét igénybe vennem, ha a tényeket helyreállítani és az angol történelem azon szakaszát helyes előadásban ismertetni kívánnám. (Halljuk! Halljuk! balfelől.) Én azt hiszem, hogy a háznak ideje csakugyan nem erre való.

Molnár János: Arra való, hogy az igazságot teljesen lássuk!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezért csak egész röviden konstátálom azt, hogy az angol parlament története 1881-től a legutolsó időkig egész fokozatos lánczolatát mutatja fel a házszabályok szigorításának. Mert hisz a mint azon jelenségek felmerültek, hogy voltak a parlamentnek tagjai, a kiket erkölcsi szempontok, az önfegyelmezés nem tartott vissza attól, hogy a házszabályokkal vissza ne éljenek; mindannyiszor kénytelenek voltak a felmerült visszaélésekkel szemben esetről-esetre szigorítani a házszabályokat. (Igaz! Ugy van! jobbfelől.) Ez történt az irekkel szemben, ez történt a szövetkezett liberálisok és irek által a konzervatívokkal szemben és ez az akció még talán ma sincs befejezve, bár nagyban és egészben célját elérte, mert biztosította ismét az angol parlament munkaképességét.

Hock János: Ezt mondta Szilágyi is, de hozzátette, hogy parallel a parlamenti reformmal! (Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Iratkozzék fel a képviselő ur és beszéljen a mennyit tetszik, de ily közbeszólásokkal, diskurálással nem intézhetjük el a dolgot.

Azt a két megjegyzését t. képviselőtársamnak, hogy egyfelől a közbátorságnak, a személyi és vagyoni biztonságnak megzavarása Irlandban következménye lett volna a házzsabályok szigorításának, másfelől a házzsabályok szigorítása hozta magával és ezzel kapcsolatban merült fel az 1884—85. évi reform-bill és a választói jog kiterjesztése: e két megjegyzését, engedjen meg és ne vegye rossz néven t. képviselőtársam, mindenki, a ki az angol viszonyokat csak némileg ismeri, csak mosolylyal fogadhatja. (Igaz! Ugy van! jobbfelől. Zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.) Irlandban az oly zavarok jóformán mindig előfordultak, mióta csak az angol uralom Irlandban meghonosodott, vissza-visszatértek, mondhatnám időszakonként, periodice. Hogy az a zavargás nem a házzsabályok akkori szigorításának képezte eredményét, mutatja az, hogy az a tárgy, a melynél először szigorították a házzsabályokat, és pedig az elnöknek a szabályokon tulmenő intézkedései mellett, épen a vagyonbiztonság megóvására vonatkozott.

Czitálta t. képviselőtársam a Protection of Person and Property Billt, mely az Irlandban megtámadott személy- és vagyonbiztonság védelmére hozatott. De hisz már akkor a baj akut volt és rendkívüli, a mint az angol mondja, coercionra, kényszerítő rendszabályokra volt Irlandban szükség a visszaélések megfékezésére.

A szigoru házzsabályok megmaradtak, sőt szigorítottak, de Irlandban a nyugalom és béke mégis helyreállott. Ma, különösen az utolsó tíz esztendőben Irland belállapotai békésebbek és normálisabbak, mint száz év óta valaha voltak.

A másik, a reform-billmozgalom ettől, a parlament beléletétől, a házzsabályoktól egészen független, merőben agitatórius kérdése volt a liberális pártnak, a mely lefolyt, a reform győzelmével végződött, de minden összefüggés nélkül a házzsabályok kérdésével. (Zaj a baloldalon.)

Higye meg nekem, t. képviselőtársam, hogy Angliában nem is szokás az, hogy valaki azt mondja, hogy barátja egy eszmének, hogy meg akarja csinálni, de azután a junktimoknak olyan sorozatát állítja fel, a melyek következtében a gyakorlati megoldás azután sem az egyikre, sem a másikra nem lehetséges. (Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Angliában komolyan szoktak valamit akarni vagy nem akarni. (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.) S ha már egyszer az angol ember és az angol közvélemény egy kérdésben megérlelte a maga akaratát, nem néz egyébre,

nem néz se jobbra, sem balra, de a mellől a nagy kérdés mellől nem tágit addig, a míg azt meg nem oldja. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)

Eitner Zsigmond: Az angolnak nincs osztrákja! (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Csakugyan nem csodálkozhatunk azon, hogy az angol történelemre nézve ilyen kissé önkényes és merész előadásokkal találkozunk, mikor rádupláz Rakovszky t. képviselőtársam a magyar történelemből tartott olyan előadással, a mely megint a tényeknek és az igazságnak teljesen fejtetőre állítása, (Élénk ellenmondások a baloldalon. Zaj.) hogy a mi rendi alkotmányunknak az obstrukció volt egyik sarkalatos fegyvere és intézménye, a mivel szemben én azt állítom, hogy rendi alkotmányunk egész lefolyása alatt obstrukció nem fordult elő. Igenis, a rendi alkotmány alatt, mielőtt a parlamentarizmus diadalra emelkedhetett volna, mielőtt a parlamentáris kormányforma s a parlamenti értelemben vett miniszteri felelősség folytán az összhang a törvényhozás összes faktorai közt már előre biztosított volt, midőn tehát a nézeteltérések és a konfliktusok a törvényhozás egyes alkatelei közt nemcsak lehetségesek, de gyakorta napirenden voltak, igenis előfordult az a tény, hogy az akkori parlament, az alsótábla ellentétbe helyezkedett a korona akaratával s fentartotta a maga nézeteit, küzdött a maga nézetei mellett, változó szerencsével; a befejezés hol a nemzeti ügy diadala, hol annak veresége volt, legtöbbször azonban kompromisszum jött létre. (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) De igenis ismét és ismét meghozott táblai határozatokkal állást foglalt maga a tábla, akcióba lépett, érvényesítette akaratát. Ez épen negációja és ellenkezője a mostani obstrukciónak. (Helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Hock János: Akkor a nemzet állott a királylyal szemben, most pedig a nemzet áll a kormánylyal szemben! (Ugy van! Ugy van! balfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Roppant furcsa optikai csalódás, mikor t. képviselőtársaim — a körülmények szerint hol százan, hol ötvenen, hol huszan, néha tizenöten — azt képzelik, hogy ők a nemzet. (Derűtség jobbfelől.) Uram Isten, mi sem vagyunk a nemzet, önök sem a nemzet, hanem már nekünk csak sokkal több jogunk van a nemzet nevében beszélni, (Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon; felkiáltások: A magyarság itt van!)

Olay Lajos: Azok nem tiszta mandátumok! (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök többször csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nemzeti küzdelemre, nemzeti ellenállásra volt sokszor szükség a multban. (Felkiáltások balfelől: Most is! Mindig lesz!) Megengedem, hogy lehet rá szükség a jövőben is. (Zaj a

bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Ezt a kötelességet teljesítette a régi rendi táblának többsége a multban...

Egy hang (balfelől): Az opposzició!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... s én nem kétlem, hogy ha ismét olyan veszedelmes idők állnának be, (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) teljesíteni fogja az új magyar parlament többsége is, (Élénk helyeslés a jobboldalon.) teljesíteni fogja talán pártkülönség nélkül az egész képviselőház. De éppen azért, hogy ezt a missziót teljesíthesse, szükséges nekünk véget vetnünk annak az állapotnak, a mely szerint bárhonnán összeszedett husz képviselő, (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) — mert hát az a mindenre elszánt hatalom ne tudna magának husz elszánt embert összeszedni? — (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.) az a bárhonnán összeszedett husz képviselő megakaszthatja a nemzeti akaratot a maga érvényesülésében, (Hosszantartó élénk helyeslés a jobboldalon.) megakadályozhassa a magyar parlament többségét abban, hogy a nemzeti ellenállás terén is kötelességeit teljesíthesse. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)

Eitner Zsigmond: Az önök kerületeiből is jöttek küldöttségek, nem husz képviselő!

Ugron Gábor: Chlopyi tanácsadó!

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Mindenesetre megnyugvásomra szolgál az, hogy a képviselő urak a maguk elszánt ellenállását az általunk kezdeményezett akcióval szemben...

Egy hang (a szélsőbaloldalon): Nem akció, hanem reakció!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... azzal kívánják indokolni és csak úgy remélhetik azt, hogy sikerül a közvéleményben némi érdeklődést és rokonszenvet támasztani helyzetük és kilátásaik iránt, hogy kettős irányban teljesen ferde világításba helyezik azt. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.) Először, mikor állítják, hogy mi a klotürt akarjuk behozni és a szólásszabadságot akarjuk korlátozni. Nagy örömmel konstátalom, hogy a mai két beszédben is egy szó sem volt az ellen, hogy a házszabályok egyéb helytelenségeit kiküszöböljük, az egész támadás mindkét mai beszédben a szólásszabadság korlátozása és a klotür ellen irányult. De hiszen akkor itt mi nagyon idilikus, békés állapotba jutunk! (Élénk helyeslés és derűltség a jobboldalon.) Ismét és ismét kijelentem, (Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) — s ma már azt hiszem, állithatom azt is, (Zaj. Elnök csenget.) hogy ezen felfogással a szabadelvű párt értekezlete is azonosította magát, — hogy ez a reformakció, (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) eltekintve a költségvetés kérdésétől, a mely csakugyan kivételes megítélést igényel, a ház egész törvényhozási érdemleges munkájában klotürt behozni nem akar,

a szólásszabadságot korlátozni nem kívánja. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát mi kell még?)

Hanem a t. képviselő urak kevésbé skrupulózusak a vitatkozási lojalitás terén; úgy járnak el, hogy úgy látszik, rendületlen bizalommal vannak saját közönségük felületessége és hiszékenysége iránt, (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondás és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) a mikor a legnagyobb hidegvérrel (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.) és a legnagyobb következetességgel tulajdonítják nekünk az ellenkezőjét annak, a mit tenni akarunk. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

Polónyi Géza: Itt vannak az akták, hogy a klotürt akarja. (Zajos felkiáltások a jobboldalon: Hol?)

Gr. Tisza István miniszterelnök: A másik tévhit, a melyet igyekeznek a képviselő urak szuggerálni a közvéleménynek, hogy ők itt a nemzetnek, a parlamentnek jogait védelmezik.

Molnár János: Azt is!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nemcsak hogy nem védelmezik, de védelmeznek egy olyan állapotot, a mely a nemzetet, a parlamentet valósággal tehetetlenné teszi és tétlenségre kárhoztatja, (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.) védelmeznek egy olyan állapotot, a mely más eredményre nem vezethet...

Lengyel Zoltán: Nem áll! A miniszterelnök ur a hibás! (Nagy zaj a jobboldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... védelmeznek egy olyan állapotot a melyiknek más következése nem lehet, mint a nemzet jogainak, a parlament jogainak lejáratása, (Zajos ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.) diskreditálása és megrongálása, s azon erkölcsi alapoknak megingatása, a melyeken a parlament nyugszik. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Zajos ellenmondások a baloldalon.)

Mikor mi ezen jelenségekkel akarunk leszámolni, mikor mi a parlamentárizmus ezen kinövésait akarjuk szanálni, a nélkül, hogy a szólásszabadsághoz hozzányulnánk, akkor igenis teljes joggal állithatjuk azt, hogy mi vagyunk azok, a kik a nemzet jogait, a kik a parlament jogait védelmezzük... (Éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.) ... mi vagyunk azok, a kik nem akarjuk tétlenül elnézni azt, hogy ha majdan valamikor beállanak azok a veszélyes idők...

Polónyi Géza: Ez mind frázis! (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Gay Lajos: Gyalázat! Ezt a császár parancsolta! (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Nagy zaj a baloldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... azok egy olyan lelkiállapot-

ban találják a magyar nemzetet, a midőn hitelét veszttette, bizalmát veszttette az alkotmány iránt, . . . (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A kormány iránt! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) . . . a midőn megundorodott mindattól, a mit látott és tapasztalt, (Éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.) . . . a midőn hiába fogjuk próbálni ebből a házból az ellenállás terére vezetni ezt a nemzetet, mert, t. képviselőház, azt a szerepet, a melyet a magyar parlamentnek be kell tölteni, azt a szerepet, hogy a magyar parlament legyen az a fénylő világító torony, (Zaj a baloldalon.) a mely minden nagy és nemes ügyben vezeti a magyar nemzetet . . . (Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Lengyel Zoltán: Megjött Dienes Márton! (Nagy zaj a jobboldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . azt a szerepet az ilyen jelenetek tétlenül továbbtűrése által elvesztjük. (Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Günther t. képviselőtársam fejemre akarta czitálni Tisza Kálmánnak egy nyilatkozatát. Hát én erre két dolgot jegyzek meg. Az első az, hogy az a nyilatkozat a szólásszabadság megtámadása ellen irányult. A másik az, hogy azon nyilatkozat megtétele óta 32 esztendő tapasztalataival lettünk gazdagabbak. (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) Az, a mi akkor példátlan lett volna a magyar parlament történetében, — fájdalom — rendszerre vált ma és itt tendenciózus törekvés mutatkozik a házszabályokba lefektetett minden joggal való rendszeres visszaélésre . . . (Éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Hock János: Hatalmi visszaélések nincsenek a kormányzatban? (Nagy zaj balfelől.) De a nemzetet erősíteni, ugy-e, nem akarják! (Zaj balfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . rendszeres visszaélésre a mi szólásszabadságunk elnyomása céljából, rendszeres visszaélésre, hogy egyes tagjai a háznak oly szabadságokat vegyenek maguknak . . .

Lengyel Zoltán: Megjött Dienes Márton! (Derűtség balfelől. Zaj és mozgás jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és oly viselkedést mutat sanak itt, a melylyel csak csorbát ejtenek a parlament méltóságán és kialakuljon itt egy oly politikai szituáció, a mely teljesen lehetetlenné teszi egy eredményes, következetes nemzeti politika folytatását. (Élénk tetszés jobbfelől.) A mire tehát nem volt szükség 32 évvel ezelőtt, arra égető szükség van ma. (Élénk helyeslés jobbfelől. Felkiáltások balfelől: A jövőre! Felkiáltások jobbfelől: Meg is lesz!) Égető szükség nem a szólásszabadság korlátozására; erre nézve ismétlem, a mit ugrai levelem-

ben irtam, hogy csak a végszükség vihetne arra, hogy erre a térre lépjek, de égető szükség igenis, a modern parlamenti élet ezen detailjainak, ezen részleteinek, az egész képet eltorzító és meghamisító ezen kinövéseinek megnyirbálására. (Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a baloldalon.)

B. Kaas Ivor: Hát ki szegte meg a békét? (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Günther t. képviselőtársam azt mondja, hogy én a szenvedély hangján szólok és csodálkozását fejezi ki, hogy én a szenvedély terére lépek, holott szenvedélyes invektívákkal nem találkoztam.

T. képviselőtársam egészen tévesen itéli meg a helyzetet. Tényleg semmiféle egyéni okom arra, hogy szenvedélyes legyek, nincs és nem is lehet. Nem is érzek magamban semmiféle egyéni indulatot és szenvedélyt; de igenis, át meg át vagyok hatva attól a meggyőződéstől, hogy a magyar nemzetnek meg kell mentenünk akarata érvényesülését. (Hosszas élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon.) Igenis, érzek magamban erős akaratot, érzek magamban elszántságot és elhatározottságot, hogy mindazon erőnek, a melylyel az Uristen kegyelméből bírok, végső megfeszítésével ennek a nagy ügynek szolgálatába álljak. (Hosszas élénk éljenzés és taps a jobboldalon.)

Pap Zoltán: Igy bukott meg Széll Kálmán is!

Sándor Pál: Ki az álprófétákkal!

Rákosi Viktor: Tapsol gróf Sándor Pál! (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Sajátságos felfogása a parlamentarizmusnak az, a mi Rakovszky t. képviselőtársam azon szemrehányásában nyilvánult meg... (Zaj és közbeszólások balfelől.)

Elnök: Kérem Lengyel Zoltán képviselő urat ne méltóztassék folyton közbeszólni! (Felkiáltások balfelől: Mások is közbeszólak!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Először is önkéntelen humor nyilatkozott meg abban, hogy t. képviselőtársam szemrehányást tett nekem és mint egy sötét gondolatot és sötét ármányt tünteti fel az én részemről, hogy én, ime, felvettem a kabinetkérdést és ez által lehetetlenné tettem az ellenzéki pártokkal szemben, hogy ebben a kérdésben velünk együtt szavazzanak.

Hát engedje meg, t. képviselőtársam, (Halljuk! Halljuk!) ő ma határozati javaslatot adott be, a melyben nem tudom, hogy hány kemény pontozatban (Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Bihari pontok!) kívánja a választójognak olyan módu kiterjesztését, a minőhöz, azt hiszem, az itteni viszonyokat ismerő magyar ember, a ki a magyar nemzeti politika nagy céljait komolyan akarja szolgálni, soha hozzájárulni nem fog. (Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) De hát tegyük fel...

Gr. Zichy Aladár: Ez a liberális gondolkozás! (Egy hang bal-felől: Eljen a liberálizmus!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Kérem, csak lapozzák a történelem foliánsait és rá fognak jönni egy sajtóságos jelenségre: a demagógia eszközeivel dolgozó reakcióra, (Hosszantartó élénk helyeslés és taps a jobboldalon.) a melylyel szemben igenis sokszor az igazi liberálizmusnak kell a jogfolytonosság és az egyenletes haladás nagy szempontjait érvényesíteni. (Élénk helyeslés a jobboldalon.) De hát tegyük fel, hogy én kapacitálva lennék és azt mondanám, hogy elfogadom t. képviselőtársam határozati javaslatát és egyuttal kabinet-kérdésnek jelenteném ki, hogy azt a ház elfogadja. Rászavazna-e a t. képviselő ur?

Rakovszky István: Rá!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hát ha rászavazna, akkor elesett az az egész okoskodás, hogy a megszavazás egyik nehézségét képezi az a tény, hogy a kormány valamely kérdést kabinet-kérdéssé tesz. (Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a jobboldalon.) Hát az nincs így és nem is lehet így, a mint a t. képviselő ur mondja, mert utóvégre minden ellenzék, melyet objektív szempontok vezetnek, egyes intézkedéseit talán helyeselni fogja a legkárosabb kormánynak is és hiába veti fel az a kormány a kabinet-kérdést, bizonyára meg fogja szavazni annak a kormánynak olyan javaslatait, melyeket tartalmuknál fogva helyeseknek talál. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

Ép ily kevésbé áll helyt a t. képviselő urnak másik vádja, az t. i., hogy ez belügye a háznak és így a kormánynak itt semmi szerepe és a kabinet-kérdésnek semmi jelentősége nincs. Hát tegnapelőtti felszólalásomban belekezdtem ezen kérdés fejtegetésébe, de oly lekötő buzgalommal jöttek t. képviselőtársaim a legkülönbözőbb közbeszólásokkal segítségemre, hogy más témára sodortattam el magam. Ha méltóztatnak megengedni, most visszatérek arra. Parlamentáris felfogás mellett a kormány ő Felségének a kormánya, de ugyanakkor a ház többségének letéteményese és a parlamentárizmusnak egyik óriási nagy előnye, hogy a felelős vezetés, az egyéni felelősség gondolatát beleviszi azon intézkedésekbe, azon ügykörbe is, mely a háznak beléletét képezi. Ez sarkalatos alapelve az angol alkotmányának. (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Ugron Gábor: Küldje el az idegen hadsereget! (Zaj. Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Annyira sarkalatos alapelv, annyira logikus kiegészítő része ez az egész parlamentáris kormányformának, hogy a mely kormány nem érezné magában azt, hogy tényleg a többség bizalmának letéteményese, a mely kormány nem érezné, hogy képes a többség akcióját irányítani és vezetni s csak egy nappal azután is megmaradna helyén: az megszűnnék parlamentáris kormány lenni. Ebből folyik, t. képviselőház, nemcsak az a jog, de az a kötelesség is, hogy ezen,

közügyeink szempontjából annyira fontos kérdésben igenis engagerozzam felelősségemet, nem mint ő Felségének miniszterelnöke, de mint a magyar képviselőház többségének ez időszertint vezetője, (Élénk helyeslés a jobboldalon.) s most jelentsem ki, hogy ezt a helyemet csak addig tarthatom meg, míg a képviselőház többségének magatartása a hozandó reform főbb körvonalait és alapelveit illetőleg az én meggyőződésemmel egyező. (Zajos felkiáltások a bal és a szélsőbaloldalon: Melyek azok? Hát mit akarnak? Nagy zaj a bal- és szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)

Hock János. Héderváryt leszavazták és mégis ott ül!

Gr. Khuen-Héderváry Károly, ő Felsége személye körüli miniszter: De elment! (Felkiáltások balfelől: De visszajött!)

Hock János: Kidobták az ajtón, de az ablakon visszamászott. (Nagy zaj a ház minden oldalán. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Befejezésül röviden konstátalom, hogy a t. képviselő uraknak az a magatartása, hogy magánál ezen előzetes kérdésnél, hogy t. i. egy bizottság választassék, ilyen nagy vitát kezdeményeznek, (Halljuk! Halljuk!) ez már maga nem normális módja a parlamentáris küzdelemnek; (Ugy van! Ugy van! jobbfelől.) ez maga határozottan obstrukciós jellegű és színezetű küzdelem... (Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Zajos ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Molnár János: Ugy van! Nem is tagadjuk!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... olyan, a mely a többséget is fel fogja jogosítani arra, hogy egy adott pillanatban erősebb eszközökhöz nyuljon. (Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Molnár János: Vagyis feloszlassa a parlamentet. Hát csak rajta! Ne holnap, hanem ma még. (Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tessék feloszlatni! Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Egyáltalában nem félek attól, a mivel Rakovszky István t. képviselőtársam — nem mondom, hogy megfenyegetett, mert annál jobb izlése van...

Rakovszky István: Eszemágában sincs!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... hanem hazafias aggodalomba akar ejteni bennünket, mert igenis azt tartom én is, hogy minden a magyar nemzet lelkéhez közelálló és a nemzeti politika nagy szférájába beletartozó ügyben a diskussziónak, a vitának elnyomása megboszulhatja magát itt a házban és következményekkel járhat odakünn. Most azonban semmiféle ékesszólása és semmiféle dialektikája a képviselő uraknak nem fogja a magyar nemzet közvéleményébe azt a tévhitet belevinni, (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobb-

felől.) hogy a képviselő urak itt csakugyan a magyar nemzet jogait, a magyar nemzet szabadságát, a magyar nemzet nagy érdekeit képviselik. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.) Szállítsuk le ezt az egész küzdelmet a maga helyes nivójára! Nem a parlament nagy jogairól, nem a szólásszabadságról, (Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát miről van szó? Felkiáltások jobbfelől: Hiszen tudják! Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.) nem a nemzet nagy szabadságairól van szó, ha igen visszás, igen kellemetlen, igen alkalmatlan és a nemzetre nézve a parlamentarizmus lejáratására és megrontására való kihatásai által igen veszélyes olyan körtünetek eltávolításáról, (Élénk helyeslés a jobboldalon. Zajos ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.) a melyeknek eltávolítása és a mely körtüneteken politikailag élőködő uraknak (Hosszantartó zajos helyeslés és taps jobbfelől. Élénk ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.) a kellő korlátok közé szorítása s a kellő nivóra való leszorítása a nemzet pártkülönbség nélküli közvéleményének osztatlan helyeslésével fog találkozni; (Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! jobbfelől.) osztatlanul helyeselni fogja és megnyugvással fogja ezt venni a nemzet, mert érezni és tudni fogja, hogy csakis így . . . (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Oszlassa fel! Kérdezzék meg a nemzetet! Elnök csenget.)

Sümei Vilmos: Oszlassa fel!

Rosenberg Gyula: Hisz' alig jött be, máris ki akar menni! Legalább három napig várjon! (Folytonos zaj. Halljuk! Halljuk!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ne tessék az ördögöt a falra festeni. (Derűtség jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tessék feloszlatni!) Én mindig azon az állásponton voltam, hogy a feloszlítás nem a kisebbség joga; hogy a kisebbség magatartása nem lehet egyedül irányadó arra, hogy az országgyűlés feloszlattassék. (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Lovász Márton: Azt mondta a miniszterelnök ur; hogy mitőlünk függ! (Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Legyenek meggyőződve róla, hogyha beáll annak szüksége, minden habozás nélkül hozzá fogok ehhez az alkotmányos eszközhöz nyulni (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tudjuk!) és szembe fogunk egymással nézni a választók előtt. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Ugron Gábor: De katonaság nélkül tegye! (Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj. Halljuk! jobbról.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Teljes megnyugvással nyulnék ehhez az alkotmányos eszközhöz is, mert meg vagyok róla győződve, hogy ma már megunta és megutálta a nemzet ezeket az állapotokat, (Élénk

helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) megelégette azt, hogy előtérbe tolakodjanak és vezetőszerepet játszzanak olyanok, a kiknek erre a szerepre semmiféle kvalifikációjuk sincsen. (Élénk helyeslés és taps. Ugy van! Igaz! jobbfelől. Hosszantartó nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Az elnök többször csenget.) Ezekre az intézkedésekre szükség van épen azért, hogy visszaemelkedjék a magyar parlament arra a nivóra, a honnan önök sülyesztették le; (Élénk helyeslés. Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) hogy felszabaduljon az alól a lidércnyomás alól, a melylyel az örökös technikai obstrukció lenyüggözi a parlament munkásságát; hogy felszabaduljanak azok a lekötött erők és tehetségek, a melyek a parlamentnek ugy ezen az oldalán, mint amaz oldalán meg vannak bénítva; hogy lehetővé legyen ebben az országban ismét egy magas színvonalon álló ellenzéki politika. (Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások: Le a demagógokkal! Folytonosan tartó nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Az elnök többször csenget.)

Sándor Pál: Le a demagógokkal! (Folytonos nagy zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én nem szeretek zsákban macskát árulni! (Nagy zaj balról.)

Lengyel Zoltán: Még árulhat!

Ugron Gábor: Az egész javaslat nem egyéb!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mai előadásomban sem titkoltam, hogy e ház egyes tagjaira nézve talán igen kellemetlen lehet az a reformakció, a mely szemünk előtt lebeg; (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Hiszen nem is tudjuk, hogy mi az! Felkiáltások a jobboldalon: Nem akarják tudni!) hogy ezek mindent a világon elkövetnek ellene, már a létfenntartás ösztöne által hajtva. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon.) De higgyék el, hogy e küzdelem se nem heroikus, se nem drámai, se nem alkalmas arra, hogy a nemzetben igazán fölébreszsen akármilyen hangulatot, érzelmet önök mellett. Ellenkezőleg, csöndes ironiával fogja nézni a magyar nemzet nagy többsége, hogy itt végre-valahára elkövetkezik a leszámolás. (Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

A t. képviselő urak azt mondják, hogy nekem rögeszmém a házszabályreform és panaceát látok benne. Oh nem, (Halljuk! Halljuk!) se nem rögeszmét, se panaceát nem látok benne. De igenis a házszabályreform magában véve semmi, annak egy egészséges nemzeti politika egész rendszerével kell kiegészítődnie, hogy eredménye legyen. (Igaz! Ugy van!) De igenis állítom, hogy a házszabályreform mellőzhetetlen előfeltétele egy egészséges nemzeti politikának, mert a háznak mai fegyelme mellett, a házszabályoknak mai állapota mellett az ország becsületére és javára való eredményes nemzeti politikát nem folytathatunk. (Igaz!

Ugy van! a jobboldalon.) Azt pedig igenis állítom, és akár én leszek e helyen, akár más, (Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Más lesz!) akárki lesz, meg fogja mutatni, hogy a maga méltóságát, tisztességét, akcióképességét visszanyert magyar parlamentre támaszkodva, lehet és kell is eredményes magyar nemzeti politikát csinálni. (Élénk éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.) Ennek alapkövét rajuk le, ennek előfeltételeit teremtyük meg, ha a térről elsöpörjük azt a gázt, (Élénk éljenzés és taps a jobboldalon.) a mely ennek akadálya. (Hosszantartó, többször megújuló élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj balról.)

VIII.

(Apponyi Albert gróf beszédére a miniszterelnök a november kilenczedikén tartott ülésben ezeket válaszolta:)

Gr. Tisza István miniszterelnök. T. képviselőház! (Halljuk! Halljuk!) Tudom, hogy nem sok idő áll már egy óráig rendelkezésre. Nagyon óhajtanám megtartani az időt, a melyet a ház a napirend ezen tárgyának szentelt, ennek folytán oly rövidre és szűkre fogom szabni előadásomat, hogy, a mennyiben abban képviselőtársaim szívesek lesznek közbeszólások által fel nem tartóztatni és meg nem zavarni, azt hiszem, egy órára pontosan befejezhetem beszédemet. (Halljuk! Halljuk!)

Mindenekelőtt egy tiszteletteljes, de nagyon határozott és komoly tiltakozással kezdem, tiltakozással az ellen a vád ellen, mintha én ezen kérdésbe, a melyet a ház belügyének kell tekintenünk mindnyájunknak és a ház belügyének tekintek én is, a koronát, a király személyét bárminő vonatkozásban is belevontam volna; (Helyeslés jobbfelől.) és tiltakozást azon törekvés ellen is, hogy bárminő vonatkozásban, bárminő eszmekapcsolatban ezen kérdés elintézésébe, mely csakugyan a ház belügye, a korona bárhogyan is belevonassék. (Helyeslés jobbról és a középén. Zaj balfelől.)

En sajnálom, hogy éppen t. képviselőtársammal szemben, a kiről pedig még most is azt kell feltennem, hogy a parlamentárizmus lényegével tisztában van, ismételve rá kell mutatnom arra, hogy a parlamentárizmussal jön ellentétbe az, a ki a képviselőház többségének vezetőjét, nem mondom, azon jogától akarná megfosztani, de azon kötelesség teljesítésére nem akarná szorítani, hogy egy ilyen, a ház belügyét képező fontos kérdésben a maga felelősségét angazsálja. (Élénk helyeslés jobbról.) Így fogják ezt fel mindenütt a világon, a hol a parlamentárizmust komolyan veszik. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondások balfelől. Halljuk! Halljuk!)

Ebben a tekintetben ez a vád és ez a téves felfogás senkitől sem lephet meg jobban, mint épen azon t. képviselőtársaimtól, a kik nem is a többségnek elismert vezérével, de a háznak egy nagyon kiváló tagjával, a kit azonban akkor nem egyéni kiváló tulajdonai, de, a mint akkor önök elnevezték, homo regius mivolta ruházott fel egy nagyon fontos szereppel, e homo regiusszal tárgyalásokat folytattak a házszabály reformja kérdésében; (Igaz! Ugy van! Taps jobbról és a középén.) tárgyalásokat folytattak a házszabályok kérdésében ő vele és tárgyalásokat báró Fejérváry Gézával és az én csekélységemmel, a kik mint báró Bánffy Dezső akkori miniszterelnök megbízottai érintkeztünk ebben az ügyben az ellenzékkel.

Polónyi Géza: Ez nem áll! A szabadelvű párt megbízottai voltak! (Zajos ellenmondás jobbról.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hogy nekem és báró Fejérváry Gézának ki adott megbízást, azt talán én mégis jobban tudom. (Élénk tetszés jobbfelől.)

T. ház! Én azt hiszem, akkor járok el a parlamentárizmus szellemében, hogy ha az országnak egy ilyen fontos közügyében igenis, nem mint ő Felsége tanácsosa, de mint a ház többsége, bizalmának ez idő szerinti letéteményese, angazsirozom felelőségemet, (Élénk helyeslés jobbfelől.) hogy először is megtettem a kezdeményezést a bizottság megválasztása iránt, másodszor főbb körvonalaiban elmondtam egyéni nézeteimet, hogy elejét vegyem annak a támadásnak, már legalább elfogulatlan oldalról, — mert azért találkoztam ez ellentámadással — hogy én titokban akarom tartani nézeteimet s a házat egy ismeretlen akcióba, sötétbe való ugrásba akarom vinni.

Egy hang (balfelől): Most se tudjuk!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Már most baj van a kréta körül. T. képviselőtársam most sem tudja, Apponyi t. képviselőtársam pedig ma tett nekem szemrehányást azért, hogy miért mondtam el nézeteimet. (Zajos derűlttség a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Hát ezt végezzék el akkor egymás között.

Annál, a mennyit elmondtam, tudniillik (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) konstatálását azon három gyakorlati czélnek, a melynek elérését óhajtom, s negativ irányban konstatálását annak, hogy a költségvetéstől eltekintve, más javaslatoknál a szólásszabadságot korlátozni nem kívánom, mondom, ezen elvi szempontoknál többet mondani nem tartanám helyesnek. (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Mert ma is azt tartom, s bármilyenü közbeeső incidensek vezessenek is el a végső reformig, azt fogom tartani akkor is, (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) a mikor a végleges reform megalkotásáról lesz szó, hogy annak

egy bizottsági munkálkodásból, és pedig lehetőleg az ellenzék részvételével folytatott bizottsági munkálkodásból kell kikerülnie. (Helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) Bárminő csatákon kelljen is átmenni időközben, ezt az álláspontot vallom ma, a csata előtt s ehhez az állásponthoz ragaszkodni fogok a csata után is. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

Lengyel Zoltán: Csendes részvét és koszorúk mellőzése kéretik! (Zaj a jobb- és a baloldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Most áttérve a dolog lényegére, (Halljuk! Halljuk!) az én t. barátom magáról a házszabály kérdéséről egy inczizumban beszélt, a mennyiben kijelenti, hogy addig, a míg a választási reform kérdésében az ő kívánságai nem teljesülnek, addig nem járulhat hozzá ehhez a különben szükséges reformhoz. Tehát ebben az egy inczizumban el van ismerve ennek a reformnak szükséges volta. (Felkiáltások balfelől: Nem most!)

Valóban nagyon érthetetlen is lenne, ha épen t. barátom ennek a reformnak szükségét mélyen át nem érzene, mert lehetetlen, hogy elfelejthette volna mindazt a keserűséget, a mit ott kellett kiállania. (Az elnöki szék felé mutat.) S itt hivatkozhatom...

Eitner Zsigmond: Önök szekálták ki! (Zaj a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök:... a ház naplóira, hivatkozhatom azokra a nagyon ékesen szóló nyilatkozatokra, a melyeket igazán a hazafiui elkeseredés hangján intézett arról a helyről önékhöz, (a baloldalra mutat) mikor felszólította önöket, hogy ne tapodják lábbal a házszabályokat, (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) s felszólította önöket ismét és ismét, hogy ne tegyék lehetetlenné az elnöki tisztnek gyakorlását ebben a házban. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Ilyen körülmények között lehetetlen is lett volna az én t. képviselőtársamnak (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk jobbfelől.) elzárkóznia azon igazság elől, (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) hogy a házszabályok reformjára csakugyan szükség van. Hanem, a mint ez már gyakori jelenség ő nála, mert benső összhangban áll egyéniségével, s a mint ő ezt ma igen helyesen és szebben, mint én képes volnék, mondotta, a legtöbb ember (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) benső kényszerűségénél fogva, az élet különböző viszonyai között egyéni természetének megfelelőleg cselekszik. Nagyon sokszor fordult már elő t. barátom életében, hogy bizonyos szükségszerűségek előtt lehetetlen volt szemet hunynia, szükségszerűségek előtt, a melyeknek gyakorlati konzekvenciái sokszor kellemetlen vagy odíózus oldalakkal bírtak és akkor a kimenekvő utat mindig abban találta fel, hogy ezt a szükségszerűséget egy más, tetszetős jelszóval kötötte

össze, (Ellenmondás és mozgás balfelől.) felállított mindig egy junktimot, (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.) összekapcsolta a posztolátumoknak akkora sorozatát, a melyeket azután gyakorlatilag egyszerre megvalósítani nem lehet és a melyeknek megvalósítása közben... (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)

Endrey Gyula: Megigérte! (Nagy zaj és felkiáltások: Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Kubinyi Géza: Hódmezővásárhelyen ez a szólásszabadság? (Zaj. Halljuk! Halljuk!)

Endrey Gyula: Hódmezővásárhelyen az ígélet megtartása az első!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Felállit tehát egy junktimot, a mely egyfelől lehetetlenné teszi valamennyi kérdés gyakorlati megoldását, (Felkiáltás balfelől: Természetes sorrend!) másfelől, miután ezen számos nagy kérdés megoldásánál véleménykülönbségek természetszerűleg felmerülhetnek, tágra nyitja az ajtót mindenki előtt, a ki egy adott pillanatban meg akar hátrálni egy nehéz kötelesség teljesítése előtt. (Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozgás, zaj, ellenmondás és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Tapsoljanak! Elnök csenget.)

Ha megvizsgáljuk már most azon kérdés természetét, a melyre vonatkozólag t. barátom a junktimot felállítja, igen sajátos érzleteket tehetünk. Röviden kívánok a dolog szubjektív oldalával foglalkozni. (Halljuk! Halljuk!)

Nagyon jól tudom, hogy az a párt, melyhez t. képviselőtársam tartozik, hosszú éveken át állította, hogy választási rendszerünk reformra szorul, hogy olyan jelenségek merülnek fel, a melyek a nemzeti akarat megnyilvánulását meghamisíthatják, a melyekkel szemben a választások tisztaságára vonatkozó intézkedéseket kell tenni. Ez az eszmemenet képezte kiindulási pontját a kuriai bíráskodási törvény létrejövetelének, a mely törvényt t. képviselőtársam is elfogadta, a mely törvény elfogadásával egyidejűleg a szabadelvű párthoz belépett, a mely törvény alapján létrejöttek az 1901-diki választások, a melyekre nézve azt hiszem, nemcsak t. barátom, de az ellenzék is mindig elismerte, hogy azok tiszta választások voltak, azokon a nemzeti akarat hamisítatlanul valósulhatott meg.

Hát mindezen előzmények után, (Zaj. Elnök csenget.) és az után, hogy a mit t. képviselőtársam ebben az irányban kívánt és követelt, nagyban és egészben, természetesen nem minden kis részletében, érvényesülhetett, hogy ezzel t. barátom magát megelégedettnak jelentette ki, hogy éveken keresztül nemcsak hallgatott azzal, hogy ebben az országban meg van a nemzeti akarat hamisítva, (Zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!) de alkatelemét képezte és pedig természetes, a mint egyszer valahol van, ott csakis nagy horderejű alkatelem lehet, tehát nagy horderejű alkatelemét, oszlopát képezte annak

a politikának, a mely, mint ma meglepetésemre hallom, a meghamisított nemzeti akaratot képviseli: (Helyeslés a jobboldalon.) mindezen előzmények után, daczára annak, hogy már hozzászoktatott t. képviselőtársam ilyen volte-face-okhoz (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) felfogásában, mégis meglepetéssel konstátalom azt, hogy ismét a régi dallal áll elő, mintha azóta a kuriai bíraskodási törvény nem fogadtatott volna már el. (Zajos helyeslés jobbfelől. Élénk mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) Hát, t. képviselőház, tökéletes törvény a világon nincsen. És olyan emberi törvény, a mely az emberi fufangok minden kibuvó ajtaját el tudná zárni, szintén nincsen. Arany igazság ez, csak én következetesebben alkalmazom t. barátomnál, mert mellesleg megjegyzem, hogy én nem osztozom abban a nézetében, hogy a míg a képviselőjelölt követhet el rettenetes fufangokat, a melyek ellen védekezni kell, de a mint ezen fufangok segítségével megválasztatott, transszubstanciáczió meggy keresztül és itt már megtisztult lényként áll előttünk. (Zajos ellenmondások a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

De hát mondom, én elismerem ezen igazságot a maga általánosságában a képviselőjelöltekre is és a képviselőkre is és állítom azt, hogy ezek ellen a jogszabályok alkotásának egész mezején küzdeni kell, ezeket lehetőleg meg kell akadályozni. Nem tartom tehát tökéletesnek a kuriai bíraskodási törvényt sem. De azt azután határozottan a merem állítani, hogy kuriai bíraskodási törvény hézagai és hiányai sokkal nagyobb mértékben engedik meg azokat a visszaéléseket a választások tisztasága ellen, a melyekkel olyan politikai irányzatok élhetnek, melyek helyzetüknél fogva az ígéretekkel, a tetszetős jelszavakkal dobálózhatnak. (Zajos helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)

Ha megbillenti a kuriai bíraskodási törvény az egyensúlyt valamely irányban, hát mindenesetre azon párt rovására billenti meg, a mely pártból kialakult kormány felelősség mellett intézi az ország ügyeit. (Zajos ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Nem lehet tehát abból érvet kovácsolni a házzabályreform ellen, mintha a mai választási eljárás mellett a választási szabadság kellőleg biztosítva nem volna. És nagyon veszélyes dolog volna, ha egy másik érvet akarnánk kovácsolni a választási cenzus kérdésében. Mert, kérem, ha egyszer valaki erre a lejtőre lép... (Felkiáltások a baloldalon: Lejtő? Ez az igazság!)

Ugron Gábor: Ilyen a mi liberáliszmusunk!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... és kifogásolja, kétségbevonja a képviselőház azon közjogi jelentőségét, hogy a nemzeti akaratot képviseli azért, mert a választók száma nem elég magas: azt ez az okoskodás kérlelhetetlen logikával előbb vagy később oda fogja szorítani, hogy

kénytelen legyen ebből kifolyólag az általános szavazati jog álláspontjára helyezkedni... (Felkiáltások a baloldalon: Mi van benne? Helyes! Csinálják meg. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Eitner Zsigmond: Ha liberálisak önök, adják meg az általános választói jogot (Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök cseppet.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... kénytelen legyen tagadásba venni a képviselőházban megnyilvánuló nemzeti akarat legitim voltát mindaddig, a míg az nem az általános szavazati jogon épül fel. (Ugy van jobbfelől.) Már pedig, hogy erre nézve a valódi liberális álláspont mi, azt meg fogom mondani. (Halljuk! Halljuk!)

Lengyel Zoltán: Uj bárókat csinálni, ugy-e?

Gr. Tisza István miniszterelnök: A valódi liberális álláspont végcél gyanánt (Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) a nemzeti demokrácia egész tömegének politikai jogokkal való felruházását kell, hogy odaállítsa olyan végcél gyanánt, a mely ne frázis legyen, de komoly cél, a mely felé lépésről-lépésre következetesen haladni kell. (Helyeslés jobbfelől.) De a haladásnak nem az a módja, hogy apriorisztikusan a választási jogba bevonjuk és azzal felruházzunk olyan tényezőket is, a melyek erre ma még kellő előfeltételekkel felruházva nincsenek. (Élénk helyeslés a jobboldalon.) Egész eljárásunkban, egész politikánkban, egész társadalmi viselkedésünkben igyekezzünk, igenis, belenevelni a nemzeti demokráciának (Zaj balfelől. Felkiáltások: Pénzzel!) mind szélesebb, mind nagyobb rétegeit abba, hogy birjanak az anyagi függetlenségnek azon attribútumaival, birjanak azzal a szellemi műveltséggel, birjanak azzal a megbízható hazafiui érzéssel... (Ugy van! Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)

Polónyi Géza: Azt önök ítélik meg, ugy-e, hogy azzal ki bir? (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... a mely mellőzhetetlen előfeltételét képezi annak, hogy a rájuk ruházott választói jogot valóban a haza javára gyakorolják (Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a jobboldalon.)

Fontos ez a kérdés mindenütt a világon; (Egy hang balfelől: Vizakna!) de kétszerte fontos Magyarországon, a hol a nemzetiségi kérdés is mélyen belejátszik az ily kérdések intézésébe.

T. képviselőház! (Halljuk! Halljuk!) Egész politikai gondolkodásom azonosítva van azzal a nagy sarkigazsággal, hogy az országban lakó nemzetiségek (Zaj Halljuk! Halljuk!) s a magyar nemzet és a magyar nemzeti állam nagy érdekei között benső harmónia, benső egység van; és én bizom Istenben, hogy el fog következni az az idő, mikor ezen nagy igazság át fogja hatni a lelkeket és a kedélyeket és meg fogja teremni azon valóban testvéries együttérzést e haza különböző ajku polgárai között, s melyre mindnyájunknak, de talán elsősorban és leginkább nekik van szük-

égük. De ma ne hunyjunk szemet a kellemetlen igazságok előtt; ne essünk azon illúzióba vissza, a melybe érthető volt, hogy 1848-ban belestek apáink; (Mozgás a szélsőbaloldalon.) lelketlen, bűnös könnyelműség volna, ha az azóta lefolyt idők keserű tapasztalatai után is még mindig ezen illúziókban ringatnók magunkat. (Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások balfelől: Bizony keserű!)

És ismerjük el azt, hogy mindaddig, a míg az országban lakó idegenajku polgárok érületében az az üdvös fordulat, a melyre szükség van, be nem állott, mindaddig, a míg az idegenajku polgárok természetes vezetői és befolyással bíró művelt tényezői nem állanak oda nyílt sisakkal egy hazafias nemzeti politika követésére: (Zaj balfelől. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) mindaddig a nemzetiségi törvény kezelésének minálunk olyan speciális zátonyai vannak, a melyeknek elkerülése kettőzött óvatosságot igényel. (Igaz! Ugy van a jobboldalon.) De mindenütt a világon a szabadelvű felfogás arra törekszik, hogy szaporodjanak a nemzeti társadalomnak felvilágosodott, értelmes, független elemei, hogy azután azokra ki lehessen terjeszteni a választói jogot. (Élénk helyeslés jobboldalon.) Az az eljárás pedig, a mely derűre-borúra felruhazza a választói joggal az arra kvalifikációval nem bíró elemeket is, az igenis a demagogiának és a reakciónak szolgál. (Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hoch!)

Hát, t. ház, így áll a dolog, (Halljuk! Halljuk!) én magam is azt tartom, hogy a választási törvény bizonyos intézkedései reformra szorulnak, hogy ezen reform keretébe be kell vonni a cenzus kérdését is és hogy az a reform, a melyet alkotni fogunk, semmi esetre sem járhat más eredménnyel, mint a választók számának emelésével; de azt azután hozzá kell tennem, hogy legalább az én nézetem szerint, ha ezt az országot nagy veszedelembé sodorni nem akarjuk, a választók számának ez az emelkedése olyan nagy semmi esetre sem lehet, hogy az valamely döntő (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.) súlylal essék a serpenyőbe azon kérdés megítélésénél, (Igaz! Ugy van! jobbfelől.) hogy szükség van-e a házszabályok reformjára, meg kell-e azt csinálni: igen vagy nem. (Élénk helyeslés jobbfelől.) És ha az én igen t. barátom arra szólít fel bennünket, hogy ne mozogjunk a muló hangulatok circulus vitiosusában; hát bocsáson meg nekem, de azt kell erre felelnem: ha valaha történt lépés ebben e házban, a mely csakugyan nem a muló hangulatok, nem a pillanatnyi szükségyszerűség hatása alatt született meg, az épen a házszabályok reformjának mostani napirendre tűzése. (Élénk helyeslés a jobboldalon.) Csakugyan pillanatnyi szükség nem indokolt...

Lengyel Zoltán: Schwarzer is báró lesz!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... muló hangulat nem magyarázza meg. Hanem igenis indokolta és megmagyarázza az a körülmény,

a melyre már ismét és ismét ráutaltam, hogy a magyar nemzeti politikának alapjait kell megvetnünk azon jelenségek kiküszöbölése által, (Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.) a melyek a gyengeségnek, a tehetetlenségnek, a tiszteletre s ragaszkodásra méltatlanságnak elemeit viszik bele a magyar parlamentbe. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

Sokszor hallom, ma is hallottam, azt a figyelmeztetést, hogy gondoljuk meg, hogy mi nem vagyunk teljesen független állam, hogy mi kapcsolatban állunk más állammal is. Hát meggondoljuk. Meggondoljuk és a világért sem megyünk el olyan messzire a reform terén, mint más független állam, a világért sem akadályozzuk meg a nemzeti ellenállás azon formáját sem, a mely valamely veszedelmes törvényjavaslat ellen a végtelenségig való harcot folytathatja. (Élénk helyeslés a jobboldalon.) Ezt meggondoljuk és nagyon óhajtható volna, gondolják meg a képviselő urak is. (Mozgás balfelől.)

Meggondoljuk akkor is, a midőn kétszerte féltjük és kétszeresen óvó kezekkel akarjuk védeni a magyar parlamentet minden olyan jelenség ellen, a mely lejárhatja a parlamentárizmust, (Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) a mely lerontja ebben az országban a magyar nemzet kebelében azt a hagyományos, áldozatkész szabadságszeretetet, (Folytonos mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) a mely a veszély pillanataiban mindig egy táborba terelte a nemzetet a magyar alkotmány, a magyar szabadság védelmére. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozdás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) És igaz van t. barátomnak: (Halljuk! Halljuk!) a nemzetek sorsa, a nemzetek ereje a milliók minden egyes tagjában élő érzelmek összességében van. (Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozdás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Ezeket az érzelmeket rontja meg, mérteljezi meg, teszi tönkre ez a mai állapot; ezeket az érzelmeket akarjuk megmenteni és fentartani akkor, (Élénk helyeslés és taps jobbfelől.) midőn a magyar parlament tisztességének, becsületének és tekintélyének állandó, intézményszerű biztosítékait keressük.

Ezért ismételve kérem, méltóztassék elfogadni indítványomat. (Hosszantartó, megmegújuló élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középben. Zajos felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Hoch! Éljen Apponyi!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Nekem eszemágában sincs erről a kérdésről beszédet mondani, de halaszthatatlan...

Polónyi Géza: Én a házszabályokhoz kértem szót. (Nagy zaj jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Beszéd közben nem lehet! (Élénk helyeslés jobbfelől.) Eszemágában sincs beszédet mondani akarni...

Polónyi Géza: De kérem, nem is tudják, mit akarok? (Nagy zaj és felkiáltások jobbfelől: A miniszter beszél! Nincs joga most beszélni!)

Lengyel Zoltán: Zárt ülést kérünk! (Nagy zaj.)

Elnök: Beszéd közben nem lehet. Majd a miniszterelnök beszéde után. (Felkiáltások jobbfelől: A mentelni bizottsághoz! Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Lengyel Zoltán: Tessék az ülést felfüggeszteni! (Zajos ellenmondás jobbfelől.)

Elnök: Rendreutasítom Lengyel Zoltán képviselő urat. (Nagy zaj.) Beszéd közben nem lehet zárt ülést elrendelni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Én megkezdtem beszédemet, engem félbeszakítani nem lehet. En nem csináltam volna most ebből a kérdésből káoszt, de halaszthatatlan hivatalos kötelességem elszólít a házból; ő Felségénél kell hivatalos ügyben megjelennem.

Polónyi Géza: A házszabályokhoz kérek szót. (Nagy zaj és ellenmondás jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Beszéd közben nem lehet. Ez megsértése a házszabályoknak és megsértése a törvénynek! Meg fogjuk oltalmazni önökkel szemben a házszabályokat! (Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől.) Önök lábbal tipornak minden jogot, minden törvényt! Próbálják csak, majd leszámolunk az urakkal a nemzet előtt! (Zajos helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)

Polónyi Géza: A házszabályokhoz kérek szót! (Nagy zaj a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Csak egy rövid kijelentést akarok tenni. (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) Azt hiszem, később sem fogok mindarra visszatérni, a mit Hock képviselő urtól hallottam, semmi szükség sincs rá. (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Lengyel Zoltán: Így nem lehet ülést tartani. (Nagy zaj. Felkiáltások: Helyre! Helyre!)

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő urat rendreutasítom, s kérem a képviselő urakat, foglalják el helyeiket. (Nagy zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hock János képviselő ur egész beszédével foglalkozni nem kívánok . . .

Polónyi Géza: Kérem, mondom, hogy a házszabályokhoz kívánok szólni. (Hosszantartó nagy zaj a jobboldalon. Zajos felkiáltások: Hallgasson!)

Elnök: Ha Polónyi képviselő ur folyton renitenskedik, kénytelen leszek a háznak javaslatot tenni. (Zajos helyeslés a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hock János képviselő ur megemlékezett arról, hogy én a választási törvény tekintetéből minő ígéreteket tettem. (Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbról: Polónyi üljön le!) Miután nekem a házból az ülés vége előtt távoznom kell, nem várhatom be azokat a nyilatkozatokat, melyek e tekintetben megtétetni fognak s

kénytelen vagyok személyes kérdésben már most a következőket kijelenteni . . . (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Polónyi Géza: De kérem, én a házszabályokhoz kívánok szólni. (Zajos felkiáltások a jobboldalon: Hallgasson! Üljön le!)

Kubinyi Géza: Vastag pofája van, az már bizonyos!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Kijelentem, hogy mindahhoz, a mit a házban a választási törvényre vonatkozólag mondtam, mindazon kötelezettségekhez, melyeket ezen nyilatkozataim tartalmaznak, feltétlenül ragaszkodom ma is, (Élénk helyeslés a jobboldalon.) tehát a képviselő urnak az a kijelentése, hogy én megtagadom ígéreteimet, ép oly igaz, mint egész beszéde. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.) Csak még meg akarom mondani azt, a mit gondolom, tavaly novemberben vagy decemberben az itt szemben ülő t. képviselőtársaim helyeslő hozzájárulása mellett világosan kijelentettem, hogy én e ház egyes t. tagjaival magántéren, magánhelyen közügyekről ismételten beszéltem, erre mindig szívesen hajlandó is vagyok, mert azt tartom, hogy gondolatok és eszmék tisztázása magánkörben sokszor elősegíti azt, hogy itt megértsük egymást, (Helyeslés a jobboldalon.) de soha senkivel szemben semmiféle titkos vagy nem titkos magán-obligóba be nem mentem és bele nem fogok menni. (Élénk helyeslés a jobboldalon.) És a ki azt állítja, hogy én csak egy jottával is túlmenőleg vállaltam volna bármi kérdésben obligót azokon kívül, melyeket a ház színe előtt elvállaltam, az tudatosan vagy jóhiszeműleg, de valótlanúságot állít. (Hosszantartó zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon.)

IX.

(November tizennegyedikéről való ez a beszéd. A szabadelvű párt értekezletén hangzott el, a mely köszönetet mondott a miniszterelnöknek nemzeti politikájáért, a kétéves katonai szolgálat és a honvéd-tüzérség kivívásáért. Ezen az értekezleten a házszabályrevízióról is nyilatkozott a miniszterelnök.)

Tisztelt barátaim! Engedjétek meg, hogy a most elhangzott szép szavakért és azokban foglalt elismerés azon részéért, mely reám és barátaimra hármlík, hálás szívvel mondjak nektek köszönetet.

Nem kívánok ezuttal bővebben nyilatkozni és bővebben beszélni arról az üdvös, kettős reformról, a melyet szombaton bejelenteni szerencsém volt. Jeleztem már a házban, hogy semmi szükség nincs arra, hogy ezt bizonyos görögtüzzel lássuk el, semmi szükség nincs arra, hogy kihegyezzük olyan irányban, a minőben azt nem is szabad kihegyezni, olyan irány-

ban, mintha ez bárminő lépés volna a 67-es politika megingatására vagy a 67-es alaptól való eltávolodásra. (Ugy van! Ugy van!) Ellenkezőleg éppen ezek a reformok is fényes tanubizonyosságát mutatják annak, hogy lehet magyar nemzeti politikát csinálni a 67-es alapon, (Ugy van! Ugy van!) a 67-es alaphoz való rendületlen ragaszkodás mellett is.

Most csak két rövid megjegyzésre szorítkozom. Az egyik az, hogy bizonyára nem tételezhet föl senki olyan naivitást rólunk, hogy az a remény vezetett volna ezen kérdések szöbáhozatalánál, mintha ez a mai momentán parlamenti helyzeten csak egy jottát is változtatna. (Ugy van!) A ki egy kissé ismeri a viszonyokat és embereket, ezzel az illúzióval nem áltathatja magát. (Ugy van! Ugy van!)

A másik az, hogy nem vezetett ezen kérdések megoldásánál és a megoldás közzétételénél az a törekvés sem, hogy itt quasi cseretárgyat vagy alkutárgyat vegyek kezembe, a melylyel akár a házszabálykérdést, akár az előttünk álló katonai kérdéseket megoldjuk. (Helyeslés.) Hiszen ha ez vezetett volna, akkor a publikálásnak nem ezt a módját választottam volna. (Élénk helyeslés.) De nem vezetett és nem fog vezetni soha, mert én legalább a magam politikáját soha arra felépíteni nem fogom, hogy politikai ellenfeleimnek hozzájárulását bárminő koncessziók által megnyerjük. (Élénk helyeslés.) Igenis, fel akarjuk építeni és törekszünk felépíteni úgy, hogy olyan ügyekkel álljunk a nemzet elé, a melyeket a nemzet, vagy legalább annak túlnyomó nagy többsége teljes megnyugvással és teljes helyesléssel fogadhasson, (Élénk helyeslés.) a hol az ügyben magában rejlő belső igazság és belső erő legyen a győzelem záloga. (Zajos tetszés és helyeslés.)

És, t. barátaim, egyszerűen tanubizonyosságot kívántam tenni arról, hogy mindazon támadások között, a melyekkel illetettünk és a melyeket ismételni nem kívánok, — hisz a vokabularium nagyon régi (Derűltsg.) — és az üdvös tevékenységnek mindazon megrekesztése daczára, a melylyel találkozunk, barátaimmal együtt igyekezzünk dolgozni, igyekezzünk építeni, (Élénk éljenzés.) igyekezzünk tanubizonyosságát adni annak, hogy az a politika, a mely számára az eredményes működés előfeltételeit meg akarjuk teremteni, nemzeti politika a szó igazi értelmében. (Hosszantartó zajos tetszés, éljenzés és taps.)

Ez vezetett arra, hogy működésünknek ezen konkrét eredményét is nyilvánosságra hozzam és meg vagyok győződve, hogy ha voltak is még az országban, ezzel is apadni fog azok száma, a kik itt a magyar nemzet elleni olyan tendenciákat keresnek, ha nem is a kormányban, de másutt és fel merik tenni a kormányról, hogy ha volnának ilyen tendenciák, azoknak szolgálatába szegődnek, hogy azok előtt fényes tanubizonyosságát nyújtsam annak, hogy a mely perczben a magyar nemzet az igazán produktív hazafias tevékenység terére lép, nincs az a törekvés,

nines az a jogos kívánsága, a melynek megoldása legyőzhetetlen akadályokba ütköznék. (Hosszantartó, meg-megújuló zajos éljenzés, helyeslés tetszés és taps.)

* * *

T. barátaim! Midőn utoljára volt szerentsémi hozzatok erről a helyről a most napirenden levő politikai kérdésekről beszélni, azon reményemnek adtam kifejezést, hogy talán a bizottság megválasztására vonatkozó indítvány tekintetében az utolsó szó még nem mondatott ki, hogy megfontolják talán még a háznak e párthoz nem tartozó tagjai azt, hogy a bizottság munkásságában való részvételt elutasítsák-e maguktól és a mi ennél még sokkal több, hogy magának a bizottságnak megalakítását is obstrukciónális vitával tegyék lehetetlenné. Fájdalom, ma szétoszlott minden ez iránybani reménység, teljesen menthetetlen illúzió volna továbbra is abban a hitben ringatnunk magunkat, hogy az a házszabályreform, a melyet keresztülvinni akarunk, a ház más párton levő tagjainak közreműködésével legyen megvalósítható. És reánk hárulnak az a feladat, hogy e változott viszonyok között teljesítsük kötelességünket.

En azt hiszem, az eddigi eseményekből konstatálhatjuk először is azt, hogy az országos közvélemény ritka egyértelműséggel nyilatkozik meg egy, a kellő határok közt megálló, megfontolt és mérsékelt házszabályreform mellett (Ugy van! Ugy van!) és konstatálhatjuk másodszor azt, hogy az az egész akció, a mely a mi reformtörekvésünk ellen a házban föltámadt, nem e reform ellen, maga ellen intézi támadásait, (Ugy van! Ugy van!) nem azokról a konkrét dispoziciókról beszél, a melyeket megoldani kívánunk, hanem más, a mi céljainkkal egyenesen ellenkező tendenciákat imputál bele ebbe a reformba és arra alapítja támadását. (Ugy van! Ugy van!)

Először is arról, azt hiszem, csakugyan fölösleges beszélni, hogy ezen házszabályreform és a megoldásra váró katonai kérdések között bármilyen kapcsolat is léteznék, mert hiszen a leghatározottabban jelentettem ki ismételten, hogy a katonai kérdésekre vonatkozólag sem a szólásszabadságnak, sem a viták szabadságának semmiféle korlátozását nem kontempláljuk. Másodszor ez az egész vihar, a melynek látszatát, mondjuk, felkelteni igyekeznek, ez az egész vihar a szólásszabadság megvédelmezésére irányul, már pedig ismét és ismét kijelentettük és ma már a pártnak határozott álláspontja az, hogy a nagy vitáknak, a nagy, hosszas parlamenti küzdelmeknek lehetőségét, bármint újítást, bármint reformot tartalmazó törvényjavaslatokkal szemben korlátozni nem kívánjuk. Mindez tehát, az az egész lármáj, a melyet felkelteni sikerült, a levegőbe való csapkodás, a mely a mi reformunk szükségességére vonatkozólag általunk felhozott érvelést és okoskodást nemcsak meg nem ezáfolja, de még csak nem is érinti. (Ugy van! Ugy van! Ugy van!)

Mégis a nélkül, hogy bárminő ismétlésekbe kívánnék bocsátkozni, csak röviden reasszumálom és fixirozom, hogy miről van szó: a technikai obstrukció lehetetlenné tételéről van szó, szó van a ház rendjének, méltóságának, tisztességének megvédéséről, (Hosszantartó élénk helyeslés.) és szó van arról, hogy a költségvetés letárgyalása olyan diszpozíciók által biztosíttassék, a melyek lehetetlenné teszik azt, hogy bármikor ötletszerűleg az exlex állapot összes anyagi és erkölcsi kárai háruljanak az országra. (Élénk helyeslés.)

Ezekről van szó; ezekről kellene vitatkoznunk, ha a reform ellenzői fain, rojális vitát akarnának folytatni; itt adósak ők nekünk a felelettel, itt nem bizonyítják be, hogy a parlamentárizmus ezen kinövéseinek orvoslása csakugyan azokkal a veszedelmekkel jár, a melyeket ők állítanak. (Ugy van! Ugy van!) És a ki velünk csakugyan vitatkozni akar, a ki csakugyan meg akarja győzni az országot arról, hogy káros és veszedelmes, a mire mi törekszünk, az itt álljon elő és itt bizonyítsa be azt, hogy a nemzeti erőt az gyengíti, a nemzet ellenálló képességét és a nemzetnek — mert ne csak az ellentállásra gondoljunk, de az alkotásra is — a nemzet alkotó képességét az csorbitja, a ki a parlamentárizmus ezen visszás kinövéseit kiküszöbölni akarja. (Hosszantartó élénk helyeslés.) Mert azt azután egészen határozottan és egészen nyugodt önérzettel merem állítani, hogy mindezek a kinövések nem erő, de gyengeség forrásai a nemzetre nézve. (Élénk tetszés.)

Mert hiszen miben rejlik a nemzet és a parlament ereje? Mi másban, mint abban az erkölcsi tartalomban, a melylyel a parlamenti élet rendelkezhetik? Miben másban, mint abban a tiszteletben, abban a ragaszkodásban, abban a kegyeletben, a melylyel az egész nemzet pártkülönbség nélkül viseltethetik a maga parlamenti iránt. (Ugy van! Ugy van!) És ki méri a leghelyrehozhatatlanabb, sőt legvégzetesebb csapást a nemzet erejére más, mint a ki permanenssé tesz oly jelenségeket, a melyek valóban az undor érzését keltik fel (Hosszantartó helyeslés és éljenzés.) a nemzet jobb elemeiben, a melyek csakugyan az elhidegülésnek az elidegenülésnek, a közönynek jégtábláit zuditják a magyar parlamentiárizmusra. (Élénk tetszés és éljenzés.)

Lehetetlenné teszi ez normális békés időkben egy üdvös alkotásokban megnyilatkozó parlamenti élet kifejlődését. És vajjon, ha bekövetkeznék valaha az az idő, hogy igazán nemzeti ellenállásra volna szükség, vajjon akkor tudna-e nagy elhatározásokat felkölteni, nagy tetteket cseleltetni a nemzetben oly parlament, a mely orfeumba való jelene-
teket produkál?

Beszéljünk nyíltan és őszintén, mert bárminő valószínűtlen is ilyen viszonyoknak a visszatérése, nem tartozik a lehetetlenségek közé. Hiszen mi nemcsak a mai kor számára dolgozunk, de az a mag, a mit elvetünk,

gyümölcsöket teremhet olyan korban is, a midőn olyanok fognak az ország sorsára befolyást gyakorolni, a kik ma meg sem születtek. Én nem hiszem, hogy legyen ma élő ember, a ki visszaidézzé e nemzetre és a dinasztíára a régi visszavonás, a régi ellentétek óriási csapásait, (Ugy van!) mert sem a nemzet, sem a dinasztia érdeke ezt el nem bírná. De igenis — mondom — jöhetnek késő nemzedékek, a melyeknek emlékezetében elhomályosul már a multak sötét emléke és az a szempont, hogy Magyarország állandó kapcsolatban áll egy más állammal, hogy a magyar korona tulajdonosa egyuttal rendelkezhetik egy más állam erejével is, ez a szempont rejthet a jövőben is, a távol jövőben bizonyos veszélyeket magában. Tehát számoljunk ezzel a ténynyel és nézzünk szemébe a veszélynek. (Halljuk!)

Ha beáll ez a veszély, min fordul meg a magyar nemzet sorsa és egész jövője? Min egyeben, mint azon, hogy a magyar közélet nagy elhatározásokat legyen képes a nemzetben felébresztetni, (Ugy van! Ugy van!) hogy a magyar nemzet összes rétegei, úgy mint a multban tették, érezzék és tetteikben nyilvánítsák azt, hogy a magyar szabadságért, a magyar parlament jogaiért érdemes az embernek kockázra tenni mindent, a mi drága előttünk. (Hosszantartó zajos tetszés, éljenzés és taps.) Ezt a befolyást, ezt az erőt fogja-e a magyar nemzet meríteni egy olyan parlamentárizmusból, a melyben a Lengyel Zoltánok és a Polónyi Gézák játsszák kis játékaikat? (Hosszantartó meg-megujuló zajos tetszés, éljenzés és taps.) Ezt az erőt, ezt az elhatározást csak akkor fogjuk a magyar nemzet lelkében megőrizhetni, ápolhatni és erősíthetni, ha a magyar parlamentárizmus csakugyan az elvi küzdelmeknek, a haza javára irányuló elvi harcoknak lélekemelő színtere lesz. (Zajos helyeslés és taps.)

T. barátaim! Én nem állhatom meg, hogy egy sokat emlegetett kifejezésemre vissza ne térjek: a golyóra és az akasztófára. Hogy mondtam én azt a bizonyos golyót és akasztófa-megjegyzémet tavaly? Azt mondtam, hogy én értem azt, még ha nem helyeslem is, ha valaki olyan célokat tűz nemzete elé, a melyek konfliktusba viszik a nemzetet, de az, a ki ilyen célokat tűz ki, az, a ki a küzdelmet felidézi, az legyen arra elhatározva, hogy a végtelékig vigye azt a küzdelmet, (Ugy van! Ugy van!) mert minden nemzetnek egy levert, letipott férfias küzdelme, ha száz-ezrek vérébe kerül is, melegágya lehet egy jó, egy szebb jövőnek, a vérről megáztatott talajból kinő a szabadság fája, talán szebben és erőteljesebben, mint ezelőtt. (Zajos tetszés és éljenzés.) De a ki ily nagy elhatározások nélkül, könnyű szívvél, könnyelműen, a tetszetős jelszavaktól elkapatva viszi harcba nemzetét, kishitűen a nemzet ereje és talán saját ereje iránt és meggyőződve előre róla, hogy ha törésre kerül a dolog, egy szálnalmas pucscs lesz az, a mivel véget ér, az okozza a legvégzetesebb kárt a nemzetnek, annak az eljárása számára nem ismerek mentséget. (Ugy van! Ugy van!)

Itt is azt mondom tehát: igenis, egy olyan magyar nemzetre van szükség, a mely a konfliktusokat parancsoló szükség nélkül nem idézi fel, (Elénk helyeslés.) de ha a konfliktusokba beleszorított, akkor menjen el a golyóig és az akasztófáig. (Hosszantartó zajos tetszés, helyeslés, éljenzés és taps.)

De menjen el minden ember, a ki magyar embernek akarja tartani magát, (Igaz! Ugy van!) mert csak úgy lehet ez a küzdelem, bárminő legyen annak közvetlen vége, szebb és jobb jövő forrásává. (Elénk helyeslés.) A magyar parlamentarizmusnak ezeket az ideális, nagy és nemes vonásait kell tehát megőrizni és újból túlsúlyra hozni és ezt nem érhetjük el másképp, mint ha lemetszszük a magyar parlamentarizmus fájáról azokat a parazita növényeket, azokat a fattyuhajtásokat, melyek magának a nemzet fájának a nedveit szívják el. (Tetszés.)

Ma már kétségtelen, hogy az egész házszabályreform eszméjét az ellenzék a limine utasítja el magától. Kétségtelen, hogy magának a bizottságnak megválasztása által most semmit sem érünk el, mert hiszen zátony zátony után állna az ügy előtt, megakadályozva a kielégítő reform keresztülvitelét. (Ugy van!)

Ilyen körülmények között, azt hiszem, t. barátaim, a pártnak ismét ahhoz az eszközhöz kellene nyulnia, a melyet márcziusban vett kezébe (Ugy van!) és csak azért tett le ismét a kezéből, mert alkalmazásának szüksége akkor esett.

En tehát azt volnék bátor kérni, hogy határozza el a párt, miszerint azon célból, hogy egy, az általam már ismételt jelzett keretekre szorított, mérsékelt házszabályreform megvalósítható legyen és azzal a világos körülhatárolással, hogy ezen ideiglenes házszabálymódosítás hatálya mellett csak az országnak halaszthatatlan folyóügyei, tudniillik az 1905-iki költségvetés, az ezzel kapcsolatos dolgok, az indemnitás és — azt hiszem, hozzávehetjük a Horvátországgal kötött pénzügyi egyezményt, mert különben ex-lexbe jutunk a horvát kérdésben — a változatlan ujonczlétszámnak 1905-re való megszavazása, tehát csak az országnak ezen halasztást nem tűrő folyó ügyei és a házszabályjavaslat legyenek elfogadhatók, hogy, mondom, ezen idő- és térbeli korlátozással a házszabályok ideiglenes módosítása vitessék keresztül. (Elénk helyeslés.)

Az indítvány tehát, a mely nézetem szerint benyújtandó volna, a maga dispozitív részében lényegileg egyeznék a tavasszal benyújtott indítvánnyal; bevezető része módosulna annyiban, hogy a tavaszi az akkori sürgős ügyekre, a mostani pedig a most előttünk álló sürgős ügyekre szólana. (Helyeslés.)

En arra kérek benneteket, legyetek kegyesek elhatározni egy ilyen javaslat benyújtását és annak benyújtásával a pártelnökséget bízni meg. (Hosszas, élénk helyeslés.)

T. barátaim! Ugy látszik, hogy belejutunk a harcnak akutabb stádiumába. (Halljuk! Halljuk!) Én azt hiszem, a ki illúziókban nem él, a ki nyitott szemmel nezi az eseményeket, azt ez a fordulat nem lepette meg és nem hozhatja ki sodrából. (Igaz! Ugy van!) Mi neki-mentünk ennek a küzdelemnek, abban az erős meggyőződésben, hogy az ország legszentebb, legnagyobb érdekei parancsolólag kívánják ezt (Ugy van!) és meg vagyok róla győződve, hogy ki fogunk tartani és győzni fogunk ebben a küzdelemben, (Élénk helyeslés.) mert győzelemre fog vinni bennünket az a tudat, hogy a magyar nemzetnek, a magyar nemzeti politikának teszszük ezzel a legnagyobb szolgálatot. (Szüni nem akaró zajos tetszés, helyeslés, éljenzés és taps. Élénk felkiáltások: Egyhangulag elfogadjuk!)

XI.

(A november tizenötödiki ülésben Thaly Kálmán napirend előtt tiltakozott a házszabálmódosítás ellen. Erre a tiltakozásra volt válasz a következő beszéd:)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! (Mozgás. Halljuk! Halljuk! jobbról.) A most elhangzott nyilatkozat után kötelességemnek tartom röviden felszólalni és bizonyos fogalomzavarokat tisztába hozni. (Helyeslés jobbfelől.) Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!) a melyeket t. barátom felfogásában és előadásában sajnálattal tapasztaltam. (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Nézzük csak meg, t. ház, mi történt márczius 10-én? Akkor obstrukció folyt egy törvényjavaslat ellen. Thaly Kálmán t. barátom azt a felszólítást intézte a ház minden oldalához, hogy egyfelől az ama törvényjavaslat elleni obstrukciót az ellenzéknek azon része, a mely az obstrukcióban részt vett, hagyja abba; másfelől pedig a többség a már benyújtott indítványt vonja vissza. Én erre nagyon kereken és precíze kijelentettem, hogy ha biztosítékot nyerek az iránt, hogy az 1903-ki évi ujoneczjutalék (Halljuk! Halljuk! balfelől) megajánlására vonatkozó törvényjavaslat haladéktalanul elfogadtatik, visszavonom indítványomat. Semmi egyéb kötelezettség sem egyik, sem másik oldalról nem állott fenn. (Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)

Én nem kértem a t. ellenzéktől azt, (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) hogy más javaslatokra nézve az obstrukciótól való tartózkodást ígérje meg; teljesen szabad kezet hagytam a t. ellenzéknek arra, hogy az obstrukció fegyveréhez más javaslatoknál akkor nyuljon, a mikor jónak látja.

Rákosi Viktor: De nem tette!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nagyon természetesen fentartottam magamnak is a jogot arra, hogy ha kitör egy obstrukció, (Felkiáltások balfelől: Nem tört ki! Hol? Jobbról: Dehogy nem! Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.) ugyanazt a harci fegyvert fogom kézbe venni, a melyet az obstrukció letörésére a legalkalmasabbnak tekintek. Nem a házszabályok módosításáról általában volt szó, hanem arról a harci fegyverről, a mely a házszabályoknak ad, hogy ideiglenesen, a normálisnál nagyobb mérvű szigorítását tartalmazta egy elfajult parlamenti helyzet szanálása céljából. (Élénk helyeslés jobbról. Zajos felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Mikor fajult el? Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Folytonos zaj.)

Mi történt azután? (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbról.) Az én t. barátom (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) nem tud semmit a jövőbeli obstrukcióra vonatkozó mozgalmakról. En felkérem őt, legyen szíves kérdezősködni az iránt, hogy ebben a tekintetben minő előkészítő mozgalmak folytak július és augusztus hónapban itt a képviselőházban. (Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Hol? Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Elnök csenget. Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Olyan régi jó latin mondás az, hogy: »Si fecisti nega«, de ennek mi nem ülünk fel. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget. Felkiáltások balról: Tessék megnevezni a személyeket! Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Felkiáltások: Szólás-szabadság! Folytonos zaj a jobb- és a baloldalon.)

Felkérem t. barátomat, méltassa több figyelemre azokat a nyilatkozatokat, melyeket pl. Nagy-Kőrösön Eötvös Károly, Szegeden báró Bánffy Dezső tett. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az nem obstrukciónál szót! Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)

Ezeknek az uraknak a nomenklaturáját... (Halljuk! Halljuk! jobbról.)

Rákosi Viktor: Apponyi Amerikában? Barabás Amerikában? (Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezeknek az uraknak a nomenklaturáját, a terminológiáját ismerni kell. (Halljuk! Halljuk! jobbról.) Hiszen ezek az urak a gyanúsításoknak, a rágalmaknak özönét zúdították a Kossuth Ferencz t. barátom vezetése alatt álló pártra és ezek mindig azt beszélték, hogy a ki nem obstruál, az leszere és kemény hazafias küzdelem csak az obstrukció. (Igaz! Ugy van! Élénk tetszés)

a jobboldalon. Hosszantartó nagy mozgás, zaj és derűtlenség a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Hát kérem, akkor mit tesz az, hogyha Eötvös Károly és báró Bánffy Dezső t. képviselőtársaim büszkén hirdetik, hogy hiába akar itt ezután bárki leszerelni, nekik van olyan csapatjuk, a mely igazi kemény obstrukciót fog csinálni? (Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Négy ember! Hosszas zaj.)

Ugron Gábor: Összesen négyen vannak! (Folytonos nagy zaj a ház minden oldalán. Az elnök ismételten csenget.)

Sréter Alfréd: Igy respektálják a szólásszabadságot! (Folytonos nagy zaj a ház minden oldalán. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Azt hallom, hogy a Bánffy-párt négy emberből áll. De hiszen ezek az urak a számot is megmondták és azt mondták, hogy 40—50 igaz hazafi van a többi pártból, a ki e harcra kötelezte magát... (Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Az elnök többször csenget.) Kérem t. barátomat, Kossuth Ferenczet, ne éljen ilyen illúziókban, mert én félek... (Folytontartó nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Szatmári Mór: Pletykák után indul! (Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! jobbról.)

Ballagi Géza: Ne neked szólásszabadság!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... mert félek tőle, hogy t. barátom pártjában is talán többen vannak olyanok, a kik egy más pártnak a székerét tolják. (Ugy van! Ugy van! jobbról. Hosszantartó nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Ezek kétségtelen tények és mindenki által, a ki a homokba nem dugja a fejét, látható jelenségek. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)

De még ha fel nem merültek volna is, (Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) abban a régi meggyőződésem, a melyből soha titkot nem csináltam, a melyet erről a helyről ismételten kifejeztem, hogy t. i. nekünk nemcsak, mint egy esetleg ad hoc harci eszközre van szükségünk egy radikális házszabályreformra, de rendes viszonyok között is egy, a szólásszabadságot meg nem támadó, hanem a ház rendjét biztosító házszabályreform okvetlenül szükséges; (Élénk helyeslés a jobboldalon.) és ha semmi közbe nem jött volna a nyáron, akkor is kötelességemnek éreztem volna az első alkalmas pillanatot felhasználni arra, hogy egy ilyen nyugodt, mérsékelt házszabályreform kérdését felvetsem. (Helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)

Ezt czélozta az ugrai levél, ezt czélozza az az indítvány, a melyet most tárgyalunk, a mely tehát egészen más valami, mint a márcziusi

indítvány, mert az egyenesen egy mérsékelt, a szólásszabadságot nem megtámadó, hanem az urakkal szemben biztosító házszabályreform megalkotását akarja biztosítani. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)

És most, t. ház, a helyzet bizonyára nem az én inicziatívámra, bizonyára nem a többség óhajtasából és hibájából, de ismét elmérgesedik, elfajul. Miért? Azért, mert nemcsak ennek a bizottságkiküldési javaslatnak, de magának a házszabályrevízió gondolatának is az ellenzék az obstrukció fegyverét szegzi ellen.

Rákosi Viktor: Ez már igaz! Nem is tagadjuk!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ez azután a helyes parlamentárizmusnak olyan fejtetőre állítása, (Élénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.) ez az ellenzék részéről egy olyan lázadás a parlamentárizmus ellen... (Eljénzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Barabás Béla: Hogy beszélhet egy miniszterelnök ilyet? Az Isten szerelméért?

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... egy olyan merénylet a nemzet jogai ellen...

Gr. Zichy Aladár: Önök követnek el merényletet az alkotmány ellen!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... a melylyel szemben nem marad más hátra, mint visszanyulni ahhoz a harczy fegyverhez, a melyet márcziusban tettünk kezünkbe. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)

Ha t. barátom ismétetni akarja márcziusi szerepét, ha t. barátom meg akarja kimélni az országot egy ilyen harczy fegyver igénybevételétől, tegye, a mit márcziusban tett: intézzon felszólítást az ellenzékhez. (Helyeslés a jobboldalon. Derűtség a bal- és a szélsőbaloldalon.) hogy vállaljon kötelezettséget az iránt, hogy egy olyan házszabályreformot, mely az általam már több ízben felsorolt korlátok között mozog, obstrukcióval megakadályozni nem fog. (Derűtség a baloldalon. Helyeslés a jobboldalon.) Ha ezt megteszi az ellenzék, akkor feleslegessé válik az az indítvány, melyet a szabadelvű párt elhatározott és ezt a szabadelvű párt bizonyára rekonszideráció alá fogja venni, de csakis akkor, ha (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) — mert ehhez a jogunkhoz ragaszkodunk és azt a kötelességünket teljesíteni fogjuk — (Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi is!) a magyar parlamentárizmust az ilyen jelenségektől, a melyeknek most is tanúi vagyunk, megszabadítjuk (Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az ilyen miniszterektől!)

Ha a t. képviselőtársam azt mondja, hogy én rögeszmében szon-

redok, (Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Zaj. Elnök csenget.) hát igen, nekem rögeszmém, hogy Magyarország csak úgy állhat fenn, mint szabad állam, (Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Élénk helyeslés a jobboldalon.) ha fentartja a parlamentárizmust a maga elvi tisztaságában, (Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) ha bír elég férfias és elég hazafiúi elhatározással, hogy megtisztítsa a maga közéletét azoktól a fattyuhajtásoktól, (Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon.) a melyek a magyar alkotmánynak, a magyar szabadságnak, a magyar... (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Az igazság szavát semmi zajongással el nem nyomhatják. (Zaj. Elnök csenget.) Itt sérthetik a házszabályokat, sérthetik a szólásszabadságot, ma még addig, a míg nem üt a leszámolás órája, (Élénk helyeslés a jobboldalon.) de a nemzet meg fog hallani bennünket, a nemzet tudni fog választani azok közt, (Hosszantartó élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.) a kik tetszetős jelszavak látszata alatt mint a szű a fát, úgy őrlik meg a nemzet erejét. (Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Ez igenis rögeszmém, ennek a rögeszmének élnie kellene minden magyar ember lelkében (Igaz! Ugy van! a jobboldalon.) és ha nem is él minden magyar emberben, a mit eléggé sajnálok, de elég magyar ember lelkében él és eléggé él a magyar nemzet közvéleményében, ahhoz, hogy ez az igaz, ez a szent, ez a nagy ügy diadalra jusson. (Hosszantartó, meg-megújuló élénk éljenzés és taps a jobboldalon.)

XII.

(Ugyancsak a november tizenötödiki ülésről való ez a beszéd is. Daniel Gábor képviselő belezsejtelte határozati javaslatát, a mely ideiglenes házszabálymódosítást javasol. A miniszterelnök hozzájárulását ezzel a beszéddel jelentette be.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Szemben a Daniel Gábor t. barátom által benyújtott határozati javaslattal, azt hiszem, kötelességem már most annyit kijelenteni, hogy én a magam részéről ezen, az én indítványommal szemben halasztási természetű határozati javaslatához hozzájárulok, másfelől, hogy miután ez a határozati javaslat a házszabályokra vonatkozó érdemleges dispoziciókat tartalmaz, házszabályaink értelmében pedig a házszabályok csak a függőben lévő törvényjavaslatok elintézése után tárgyalhatók és módosíthatók, ennek folytán van szerencsém a kormány nevében kijelenteni, hogy a kormánynak a ház előtt fekvő összes előterjesztéseit ezennel visszavonom. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A költségvetést is?)

T. ház! (Halljuk! Halljuk! jobbról.) Mindenekelőtt egy megjegyzéssel tartozom a most elhangzott beszédre. Az én t. képviselőtársam felsorolja azokat a nagy áldozatokat, a melyeket a kormány hoz a házszabályok módosítása érdekében. Hát szó sincs róla, én nagyon óhajtottam volna azt, hogy megválasztatván a házszabályok kidolgozásával megbízandó bizottság, az dolgozza ki nyugodtan és alaposan a maga tervezetét és ezalatt a ház más hasznos törvényjavaslatokat tárgyaljon.

Szatmári Mór: Igen, késsel a torkán!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Kétségtelen tehát, hogy igenis vesztéssel — legalább idővesztéssel — jár az országra nézve az a szituáció, a melyet bizonyára nem mi idéztünk fel, hogy most a helyett, hogy ezen igen egyszerű, igen természetes, normális utját választottuk volna a parlamenti tevékenységnek, egy minden házszabályreform ellen a limine induló obstrukcióval kell először megküzdünk. Ennyi áldozat igenis van tehát a dologban. De olyan áldozatot, hogy mi bármit is azon javaslatokból, azok tartalmából és azokból a politikai célokból, a melyek ott alakot öltenek, feláldoztunk volna, olyan áldozatot nem hoztunk, mert utóvégre is ez az egész visszavonása a javaslatoknak csak formai okokból történik, azért, hogy a házszabály módosításával a ház foglalkozhassék, de nem jelenti a kormány álláspontjának bárminő irányu megváltoztatását; (Igaz! Ugy van! a jobboldalon.) nem jelenti egyik javaslatnak sem, de különösen nem a népiskolai javaslatnak elejtését, (Ugy van! Ugy van! Elénk helyeslés a jobboldalon.) a melyet a jövő ülészek elején változatlanul szándékozik a kormány újból beterjeszteni.

B. Kaas Iyer: De az mind törvénytelenül lesz elintézve! (Zaj. Halljuk! jobbról.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezután igazán rövidre szeretném szabni felszólalásomat, mert magát a kérdést nem most fogjuk a házszabályok körüli vita keretében megvitatni, erre, azt hiszem, lesz időnk, módunk és alkalmunk.

De a mi azt illeti, hogy t. barátom azt is kifogásolja, és meglehetősen éles szinekkel cseteli, hogy itt a szabadelvű párt elnöksége nyújtott be egy indítványt, kijelentem, hogy azt az indítványt a háznak négy tagja nyújtotta be, olyan négy tagja, a kikből egyuttal a szabadelvű pártnak elnöksége is áll. Az, hogy az én t. barátom, Daniel Gábor azt mondta, hogy ő a szabadelvű párt elnöksége nevében nyújtja be (Felkiáltások balfelől: Megbízásából!) — vagy megbízásából — szeretném tudni, hogy miért inkább jogsérelem ez, mint hogyha valaki azt mondja, hogy a függetlenségi párt vagy a néppárt nevében és megbízásából nyújt be indítványt. (Zaj balfelől. Felkiáltások: De nem az elnökség nevében!) Az a formai különbség egészen irreleváns. Mert a közjog nem ismer sem pártelnökségeket, sem pártokat; mindkét esetben gyűjtőnévről van szó, a

dését bemutatnom; erről gondoskodnak a képviselő urak sokkal jobban, mint a hogy én tudnék, s azok a mutatványok, (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) a melyeket a képviselő urak a parlamentárizmus kezeléséből évek óta bemutatnak az országnak, meg is hozták már a kellő eredményt arra, hogy Magyarország nagy közvéleménye teljesen meg legyen érve arra, (Taps a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) hogy az ilyen szerepléseket a maguk kellő értékére redukálja. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) Az ellen persze (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) nagyon határozottan tiltakoznom kell, hogy én a képviselő urat valaha tisztelt barátomnak neveztem volna. (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon; felkiáltások: Nem is mondta! Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.) A képviselő ur azt mondta, hogy nem emlékszik határozottan . . .

Horváth Gyula: Ez a magas nivó! (Zaj a jobb- és a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . miután pedig én nagyon határozottan emlékszem, kénytelen voltam a képviselő ur kijelentését ezzel kiegészíteni. Különben pedig a képviselő ur azt nagyon jól tudja, hogy addig, a míg független ember voltam, nem igen kerestem az alkalmat arra, hogy találkozzunk, sőt talán kitértem az alkalom elől. (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) A mint erre a helyre jöttem, itt a közügy szolgájának tartom magam, (Felkiáltások balfelől: A császáré! Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) a ki köteles vagyok (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) egyéni izlésemet a közérdeknek alárendelni (Ellenmondások és derűtség balfelől. Helyeslés a jobboldalon.) s közügyről beszélni mindenkivel, a kivel ez a közügy szempontjából szükségesnek mutatkozik. Ennélfogva beszéltem a képviselő urral is, és ha valaha közügyből szükségesnek fogom tartani, beszélek szívesen a jövőben is, annak a nyilatkozatnak ismételése mellett, a melyet a képviselő urnak már egyszer tettem, hogy tudom, hogy ezzel bizonyos bátorság jár, (Derűtség a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) de azt a bátorságot vállalom, mert egészen nyugodtan várnám az egész ország ítéletét, ha valaha azután kérdés támadna a felől, hogy ilyen beszélgetésünket melyikünk adja elő az igazságnak megfelelően. (Elnök helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Különben én gyűlöletet a képviselő ur iránt nem érzek; (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) a mit én a képviselő ur iránt érzek, egészen más valami, de a mibe belebocsátkozni most, azt hiszem, fölösleges.

És hogy én is egy quasi tréfás megjegyzéssel végezzem felszólalá-

somat, (Zaj. Halljuk! Halljuk!) a képviselő ur hajlandónak mutatkozik lemondani mandátumáról, ha az ellenzék többsége, gondolom...

Polónyi Géza: Bármely frakciója!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... bármelyik frakciója ezt tőle kívánja. Hát kérem, én azt ajánlom a képviselő urnak, hogy kérdezze meg ez iránt saját pártját, de titkos szavazás után. (Hosszantartó zajos derűtség és éljenzés a jobboldalon. Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Gyalázat! Ez nem járja! Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Polónyi!)

XIV.

(Ez a beszéd is a november tizenhatodiki ülésből való. Apponyi Albert gróf bejelentette, hogy az erőszakosan keresztülvitelt házszabályokat nem fogja kötelezőknek elősmerni.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! A dolog személyes részére többet visszatérni nem kívánok. Mindössze azt konstátálom először, hogy nyilatkozataimban legjobb meggyőződésem szerint, a parlamenti illetet túl nem léptem. (Zaj és élénk ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Polónyi Géza: Szájhős, az parlamenti kifejezés?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Másodszor, hogy nagyon különösnek és nagyon mulatságosnak tartom, hogy egyszerre olyan diszes sorozata áll fel az illetanároknak, a kik engem a parlamenti illenre akarnak tanítani: (Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Eláll! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) harmadszor, hogy én teljes tisztelettel elismerem gróf Apponyi Albert t. képviselő-társamnak (Éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.) azt a jogát, hogy ő hivatkozassék arra, hogy személyes természetű nyilatkozataiban is magas színvonalon maradt, de, ha most ehhez t. barátom azt fűzi hozzá, hogy minden olyan ellenzéki támadást, mely a személyeskedés terére lép, elítél és azzal a szolidaritást megtagadja, akkor csak sajnálkozásomat fejezem ki a felett, (Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) hogy ezen nagyon helyes felfogása és érzülete tetteiben nem nyilvánult olyankor, midőn, a mint arra több példa volt a multban, a legkiméletlenebb, a legdurvább személyeskedéseket hozzá legközelebb álló politikai és személyes barátai intézték. (Nagy mozgás balfelől.)

Gulner Gyula: Tessék megnevezni, ki volt! (Nagy zaj. Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Hodossy! Szentiványi!)

Miksa Imre: Halljuk a nevét! (Nagy zaj.)

Kubik Béla: Gyanusítás! (Felkiáltások a jobboldalon: Semmi gyanusítás! Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Sréter Alfréd: Ezt nem lehet letagadni!

Rákosi Viktor: Szentiványi személyes kérdésben kér szót! (Folyton tartó nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Pozsgay Miklós: Szentiványi Árpádról beszéljen!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Üssék csak fel a képviselő urak a 98-iki képviselőházi naplókat és nézzék meg, hogy b. Bánffy Dezsővel szemben micsoda nyilatkozatokat tettek az akkori nemzeti párt legtekintélyesebb férfiai. (Felkiáltások a baloldalon: Neveket kérünk!)

Eitner Zsigmond: Bánffy nem szorul arra, hogy védje! (Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én most nem akarom annak az időszaknak ellentéteit és szenvedélyeit felidézni. Hiszen nem rég jelentettem ki, hogy az akkori események felől — azt hiszem — ma már mindnyájan teljes objektivitással gondolkozhatunk és beszélhetünk, csak konstatálom, hogy oly pártnak vezére, a melynek akciója adott pillanatban egyenesen a személyes támadásokban csúcsosodott ki, ha vezére marad annak a pártnak, a szolidaritást hiába akarja elutasítani magától. (Elénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a baloldalon.)

Kubinyi Géza: Ez már a történeté! (Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Most már áttérek gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam felszólalásának tárgyi részére. (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

E tekintetben volt szerencsém tegnap nyilatkozni és ráutalni arra a kétségtelen tényre, hogy a 48-iki törvény és a házszabályoknak megfelelő dispoziciója semmi egyebet nem kíván, mint azt, hogy akkor, a midőn a házszabályok módosíttatnak, függőben lévő törvényjavaslat ne legyen a ház előtt. (Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) Ezen dispozicióknak eleget tettünk volna még akkor is, ha a szavazás előtt közvetlenül vontuk volna vissza a törvényjavaslatokat, mert itt nem a tárgyalásról, hanem a házszabályok módosításáról van szó. De nem akart a kormány ebben a tekintetben bizonyos szörszálhasogatásba belemerülni és visszavontuk a törvényjavaslatokat, sőt visszavontuk összes előterjesztéseinket, a mint a házszabályok érdemleges módosításának kérdése a napirendbe bekapcsoltatott. Hogy pedig ez a napirendbe való bekapcsolás sem a törvénybe, sem a házszabályokba, sem a ház gyakorlatába nem ütközik, arra nézve csakugyan utalhatok arra a kifejtett prakszisra, a mely szerint szokássá vált egyes javaslatok vagy indítványok tárgyalása közben határozati javaslatok alakjában mindenféle más kérdést bele-

viinni a tárgyalásba. (Élénk ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Magában a most folyó vitában is (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) adattak be és kapcsolattak a tárgyalásba oly határozati javaslatok, a melyek a választási törvényről, az inkompatibilitási törvényről, tehát egészen más kérdésekről szólnak. (Ugy van! jobbfelől. Élénk ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Rakovszky István: Azokban utasították a kormányt! (Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Közbeszólásokkal nem lehet a kérdést tisztázni. Mindenkinek joga van nézeteit a maga idejében elmondani.

Krasznay Ferencz: Hát közbevetett határozati javaslatokkal lehet törvényt alkotni? (Zaj. Halljuk! jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hogy pedig határozati javaslat rendelkező intézkedéseket ne tartalmazzon, erre vonatkozó tilalom sehol a házszabályokban nem foglaltatik. (Ugy van! jobbfelől. Élénk ellenmondások a szélsőbaloldalon.) Azt hiszem tehát, hogy teljesen jogos és szabályszerű volt Daniel Gábor t. barátom eljárása, a midőn határozati javaslatát benyújtotta, épen úgy, a mint teljesen szabályszerű eljárás lesz az... (Élénk ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon. Ugy van! jobbfelől.)

Polczner Jenő: Ugyan ne bolondozzon, ne tréfáljon már! (Zaj és felkiáltások jobbfelől: Ki volt az? Hogy gorombáskodhatik egy pap!)

Elnök: Csendet kérek! (Nagy zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: A ház legújabb illetnőjére arra sziveskedik figyelmeztetni, hogy ne bolondozzon; (Élénk derűtség és felkiáltások jobbfelől: Nem Kecskeméthy volt, Pozsgay volt! Zaj.) de — mondom — sem a törvénynek, sem a házszabálynak semmi néven nevezendő tiltó rendelkezéseibe nem ütközik az, (Élénk ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.) hogy ezen határozati javaslat ezen vita során tárgyalassék le és intéztessék el, (Élénk helyeslés a jobboldalon.) és bocsásson meg gróf Apponyi Albert t. barátom, (Halljuk! jobbfelől.) de ő nagyon veszedelmes térre lép, (Élénk ellenmondások és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ön lépett veszedelmes térre!) a midőn azt fejtegeti és azt jelenti ki és pedig, a mint sajnálattal láttam, az ellenzék általános helyeslése közt, (Élénk helyeslés és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ez a becsületes álláspont! Zaj. Elnök csenget.) hogy olyan házszabálynak, a mely nézetük szerint szabálytalanul jött létre, (Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: És törvénytelenül!) nem fog engedelmeskedni és annak engedelmeskedni nem kell. (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj és ellenmondás jobbfelől.)

Hogy mi törvényes és mi nem, az a törvényhozás jogosult határozatától függ. (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Barabás Béla: A bíróság fogja megmondani! Lesz személyes szabadság megsértése! A bíróságban még bízunk! (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hogy a háznak valamely rendelkezése érvényes-e vagy sem, azt a magyar képviselőház törvényesen megválasztott képviselő-testületének többsége határozza meg. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon.) A ház egész működésének, egész eljárásának, minden ténykedésének valódi, igazi jogforrása csakis a nemzeti akarat lehet, (Felkiáltások balfelől: A törvény! Zaj.) az a nemzeti akarat, a mely a törvényesen megválasztott képviselőház határozatában nyilvánul meg. (Folyton tartó nagy zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) A házszabályoknak igazi célja s igazi rendeltetése nem lehet más, mint a mely azt az utat írja elő, melyen a nemzeti akaratnak érvényesülnie kell. (Helyeslés a jobboldalon.) A nemzeti akarat érvényesülésének megakasztása, a nemzeti akaratnak elbilibálása nem lehet intencziója, nem lehet lényege semmiféle házszabálynak. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

A mely házszabály egyszer úgy kezeltetik és odáig jut, hogy lehetetlenné teszi a parlamenti életet, lehetetlenné teszi a nemzet akcióképességét, (Élénk ellenmondások balfelől.) a mely legyőzhetetlen korlátokat és zátonyokat állít fel, melyeket arra nem jogosult faktorok használnak ki, a kiknek a nemzeti akarat megakasztása, céljából való működése valódi fellázadás az alkotmány lényege ellen, (Nagy zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) a mely házszabály — mondom — odajut, hogy azt a nem jogosult faktorok kihasználhatják magának az intézménynek megrontására, az a házszabály ellentétbe jutott rendeltetésével és elvesztette belső erkölcsi erejét; (Nagy zaj balfelől. Elnök cseagnet. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) az a házszabály oly zsákutcába jutott, a melyből az igazi alkotmányosságának megfelelő menekvés csak egy van: a nemzeti akaratnak érvényesülése, a nemzeti akaratnak megnyilatkozása és azon igazi jogforrásnak megteremtése, mely csakis a nemzeti akaratban és nem formákban nyilatkozik meg. (Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Én a most már céltalan, tárgyaltan és rendszertelen szófecsérlést utálom. (Élénk helyeslés és taps jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) Egyszerűen konstátálom azt, (Folytonos zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) hogy itt mindenkinek van joga a házszabályok szentségéről beszélni és mindenkinek van joga a házszabályok védelmére szólni; még azoknak is, a kiknek magatartása, most beszédem alatt is, a házszabályok dispozicióinak eklatáns megsértése. (Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) Konstátálom azt, hogy a mai nap semmi egyéb, mint az első lépés a technikai obstruk-

ező terén, (Élénk helyeslés jobbfelől. Folytonos nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) azon technikai obstrukció terén, a mely azután semmi egyéb, mint az alkotmány szellemébe ütköző, az alkotmány lényegét sértő, rút visszaélés a házszabályokkal (Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) és a mely azt az erkölcsi jogosultságot adja meg mindenkinek, a ki ennek a nemzetnek alkotmányos életét igazán szolgálni akarja, (Folytonos nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) hogy midőn itt a házszabályok hézagai és hiányai mutatkoznak, figyelembe véve azt a körülményt, hogy e házszabályok olyan egyénekre és pártokra voltak szabva, a melyeket a saját kötelességérzetük tart vissza az intézmény megrontásától; (Folytonos zaj.) most pedig azok kezelése olyanok kezébe jutott, a kik az intézmény megrontására törekednek; (Ugy van! jobbfelől. Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) ebből a helyzetből teljes jogosultsággal levonja a konzekvenciákat és megakadályozza, hogy merő formalizmusból... (Folytonos zaj.)

Polónyi Géza: Fogjátok meg! (Élénk felkiáltások jobbfelől: Ki vele! Rendre! Ezt nem tűrjük! Nagy zaj!)

Elnök: Polónyi Géza képviselő urat közbeszólásáért rendreutasítom. (Folytonos nagy zaj. Felkiáltások jobbfelől: Rendre!) Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni. (Folytonos zaj és felkiáltások jobbfelől: Halljuk az elnököt! Rendre! Elnök csenget.)

En már rendreutasítottam a képviselő urat. Méltóztassanak csendben lenni. (Folytonos nagy zaj.)

Kubinyi Géza: Az illetanár! (Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Helyre! Nagy zaj a jobboldalon.)

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, sziveskedjenek helyükre menni. (Felkiáltások a jobboldalon: Rendre! Rendre! Elnök hosszasán csenget.) A t. képviselő urak a zajban nem hallották, de én elnöki kötelességemet teljesítvén, Polónyi Géza képviselő urat már rendreutasítottam. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

Borbély György: Jöjjön ide! (Nagy mozgás.) Elbuvik, gyáva! (Nagy zaj a baloldalon.)

Elnök: Csendet kérek! (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Polónyi Géza: Majd elő fogom adni mentségemet. (Mozgás.)

Pozsgay Miklós: Polónyi azért mondta, hogy fogjátok meg, hogy el ne szaladjon! (Mozgás.)

Elnök: Pozsgay Miklós képviselő urat rendreutasítom. (Helyeslés jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Minden formásértés (Halljuk! Halljuk!) nagyon komoly dolog. (Mozgás a szélsőbaloldalon.) Minden formásértés még nem semmisségi ok; (Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

ez az egész jogfelfogással ellenkeznek; (Nagy zaj.) azóban akár semmiségi ok, akár nem, nagyon komoly dolog és végzetes hibát követ el...

Ugron Gábor: A ki törvényteleniséget csinál. (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... a ki parancsoló végszükség nélkül formahibát követ el. (Halljuk! Halljuk!) De (Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) ha bármikor is úgy áll a kérdés, — kívánom, hogy ne legyen, de ez nem tőlem függ — ha bármikor is úgy áll a dolog, (Nagy mozgás a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.) hogy választani kell a formának minden tekintetben skrupulózus megtartása között, (Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) vagy a között, hogy az országot a tehetetlenségtől ... (Taps a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)

Ugron Gábor: Menjen Moszkvába!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... a tönkrementéstől, az elzüléstől, az erkölcsi bukástól bizonyos mellékes formák megsértésével kell megvédeni ... (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Mozcás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Ugron Gábor: Az elnök megtüri, hogy így beszéljen a házszabályokról? (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) Hogy a házszabály megtartása mellékes forma!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... akkor annak, a ki Magyarországot Lengyelország sorsára juttatni nem akarja ... (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Törvény!)

Kubinyi Géza: Tudja ezt az egész ország és a közvélemény. Majd fog az ítélni!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... birnia kell erkölcsi bátorsággal és akaraterővel arra, hogy a lényegét, a miyel az alkotmányosságot megmentjük, a formánál magasabbra helyezze. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) Különbén bármi történik is a kérdésben, a döntő szót a minden jognak igazi, legmélyebb forrása, a nemzeti akarat fogja kimondani, (Élénk helyeslés a jobboldalon.) a mely előtt meg kell hajolni mindenkinek, és a mely el fogja tiporni azt, a ki útjában áll. (Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középén. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

XV.

(A november tizenhetedik ülésben az összes pártok, Kossuth Ferencz is, csatlakoztak ahhoz a felfogáshoz, hogy az eselleges törvénytelenül keresztülvitt házszabály nem kötelező. Kossuth Ferencznek válaszol itt a miniszterelnök.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Nem volt szándékom ebben, a technikai obstrukciónak ha nem is formáival, de minden lényeges kellékével bíró (Folytontartó nagy zaj balfelől. Igaz! Ugy van! jobbfelől. Elnök csenget.) eszmecserében résztvenni . . . (Élénk ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Elnök (csenget): Méltóztassanak a házszabályokat megtartani és a szónokot csendben meghallgatni. (Halljuk! Halljuk!)

Rákosi Viktor: Tartsuk meg a házszabályokat! Ez helyes!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . mert határozottan technikai obstrukció az, mikor a házszabályokhoz való felszólalások formájában és ürügye alatt elhúzzuk a tanácskozást és ellopjuk a háznak idejét. (Élénk ellenmondások balfelől. Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Elnök csenget.)

Nessi Pál: Kossuth csak nem lopja az időt! (Zaj jobbfelől.)

Rákosi Viktor: Önök ellopják a törvényt és a házszabályokat! (Zaj.)

Gabányi Miklós: Lopja maga az időt!

Elnök (csenget): Kérem a képviselő urakat, sziveskedjenek a szónokot csendben meghallgatni. (Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)

Nessi Pál: Utasítsa rendre az elnök a miniszterelnököt! (Nagy zaj.)

Elnök: Ne méltóztassék az elnök jogkörébe avatkozni. (Szünni nem akaró zaj.)

Kubik Béla: Persze, odaátról vezetik, nem szól egy szót se!

Elnök: Kubik Béla képviselő urat rendreutasítom! (Helyeslés jobbfelől.)

Lengyel Zoltán: Ez könnyű dolog! (Nagy zaj.)

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő urat rendreutasítom! (Helyeslés a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Technikai obstrukció az, t. ház, midőn ily módon megakadályozzák a képviselő urak a napirendre kitűzött indítvány tárgyalását; technikai obstrukció az, midőn ilyen rendezett ellenmondási és zajongási jelenetekkel . . . (Hosszantartó zaj balfelől. Ugy van! jobbfelől.)

Hock János: Hiába provokál a miniszterelnök, nem megyünk bele a technikai obstrukcióba! (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: A miben az ember benne van, abba nem mehet bele. (Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Elnök (csenget): Csendet kérek, képviselő urak!

Rákosi Viktor: Halljuk a főrendezőt!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . mondom, technikai obstrukció az, mikor ilyen módon igyekeznek az ellenvéleményen levő szónokot meggátolni abban, hogy az urakra nézve kellemetlen igazságokat kifejt-hessem. (Ugy van! jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.) És miután én a magam részéről technikai obstrukciót csinálni nem akarok . . .

Keckskeméthy Ferencz: Ugyan, hiszen vagy tizenhatodszor beszél már! (Derűtség a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . ennélfogva nem volt szándékomban most ebben a teljesen szabálytalan eszmecsereben résztvenni és csakis annak a nagy tiszteletnek tulajdonítsa Kossuth Ferencz t. barátom, a melylyel az ő személye és intencziójának tisztasága iránt viseltetem, (Ugy van! jobbfelől) hogy ezen nézetemtől eltérőleg az általa fel-tett kérdésre rövid nyilatkozatot teszek. (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Az én t. barátom hangsúlyozza azt, hogy békés időkben hoztam elő a házszabályindítványomat és nem gondolja meg, hogy ezzel a legerő-sebb érvet szolgáltatja mellettem és a legkegyetlenebbül ítéli el azokat, a kik békés időben, minden harci célzat nélkül hozott házszabályrevízió-nak még a gondolatára is a limne a legmesszebbmenő obstrukciós álláspontjára helyezkednek. (Ugy van! jobbfelől. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Igenis, t. ház, én óhajtottam — és ezt kifejeztem, a mióta csak e helyen állok, a legkülönbözőbb alkalmakkor — a házszabályok kérdését elővenni olyankor, a mikor semmi égető szükség nincs valamely harcias rendszabályokra; (Ugy van! jobbfelől.) óhajtottam elővenni úgy, hogy e munkában az összes pártok résztvegyenek. (Ugy van! jobbfelől. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) Bizonyára nem rajtam mult, hogy ezen kísér-letem hajótörést szenvedett. (Ugy van! jobbfelől.) Hogy hajótörést szen-vedett, azt nagyon sajnálom; de ez fel nem ment engem az alól a köte-lesség alól, hogy ezzel a kérdéssel, mely az ország elsődrendű, eminens nagy érdeke . . . (Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Osztrákország érdeke!) hogy ezzel a kérdéssel az ellenzéki pár-tonak ellenzése és ellenszegülése daczára is foglalkozzam. (Helyeslés jobbfelől. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Az én t. barátom igen sajátos elméletet fejteget, midőn azt mondja, hogy a többség jogát elismeri a törvényalkotás terén mindenütt, de nem ismeri el a házszabályok kérdésében; (Ugy van! jobbfelől.) nem

ismeri el pedig azért, mert a házszabályok a kisebbség érdekében alkotattván, elsősorban a kisebbségtől kell megkérdezni, hogy meg van-e azzal elégedve? (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mert a kisebbség védelmére vannak!)

Bocsánatot kérek, a házszabályok a nemzet érdekében, a nemzet védelmére alkotattnak; (Ugy van! jobbfelől. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) azért alkotattnak, hogy a nemzet a maga érdekeit egy akcióképes politika útján elérhesse. (Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

B. Kaas Ivor: Azért kell tehát megrontani? (Nagy zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Azért alkotattnak, hogy az egész nemzet organizmusát azokba belvigye és azokon keresztül megvalósíthassa a maga életerejét, kifejezésre juttassa és elérhesse a maga nagy vágyait. (Ugy van! jobbfelől.) Ennek oly formák közt kell lehetőleg eszközöltetnie, a melyek a napirendre kerülő kérdéseknek alapos megvitatását tegyék lehetővé, a melyek megvédhessék a kisebbségnek azt a jogát, hogy a kérdéseket alaposan megvitathassa, (Igaz! Ugy van! a jobboldalon.) a melyek biztosítsák a szólásszabadságot a kisebbség részére. (Helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon.) Én, t. ház, akkor érdemelném meg a megtámogatást, (Zaj. Elnök csenget.) akkor érdemelném meg a kritikát, ha a reform, a mely szemem előtt lebeg, ezen a téren valami tekintetben korlátozásokat tartalmazna. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Ezt a kellekét a házszabályoknak elismerem, ezt a kellekét a házszabályoknak respektálom és a magam részéről nem indítványozok a végleges házszabályjavaslatban semmi olyat, a mi a szólásszabadságot a napirendre kerülő nagy kérdések érdemleges vitájánál bármi tekintetben is korlátozná. (Élénk helyeslés a jobboldalon.) Ezzel azután ki van meritve mindaz, a mi a kisebbség jogos érdeke. (Helyeslés jobbfelől. Mozgás a baloldalon.) Ezután csak a nemzetnek azt a nagy érdekét kell nézni, hogy a képviselőház működhesse és pedig működhesse oly viszonyok és formák közt, a melyek magának az intézménynek rendjét, méltóságát, tisztességét is megóvják, (Élénk helyeslés a jobboldalon) működhesse akként, hogy ne lehessen bármely pillanatban egy csekély, esetleg idegen érdekek szolgálatában álló csekély töredéknek... (Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj. Elnök csenget. Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ott választanak idegen pénzen! Osztrák érdeken!)

Kubinyi Géza: Francia pénzén sem lehet politikát csinálni, t. Ugron-párt! (Nagy zaj és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Vízet neki!)

Gr. Tisza István miniszterelnök:... esetleg idegen érdekek szolgálatában álló csekély töredéknek is...

Pozsgay Miklós: A Hohenlohe herczeg pénzét kinek érdekében adták?

Elnök: Kérem Pozsgay Miklós képviselő urat, méltóztassék a szónokot csendben meghallgatni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . az ex-lex összes anyagi és erkölcsi csapásait rázuditani a nemzetre. (Élénk helyeslés.)

A t. képviselő urak emlegették a formahibák komolyságát. (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) Hiszen én sem vontam kétségbe, hogy ezek komoly dolgok és a formákat megsérteni, minden szükség nélkül, nagy hiba.

Rakovszky István: Semmi körülmények közt sem szabad a formákat megsérteni. (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) A gyilkos is csak akkor gyilkol, a mikor szükség van rá! (Nagy zaj.)

Kubinyi Géza: Visszaélnék a formákkal! (Mozgás a baloldalon.)

Rákosi Viktor: Alkotmányjogi kérdésekben a forma a lényeg — mondta Deák Ferencz.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Szegény Deák Ferencz, mi mindent nem adnak szájába! (Derűltség a jobboldalon.)

Rákosi Viktor: Bizony szegény, mert ilyen utódai vannak!

Ballagi Géza: Rákosi védi Deák Ferenczet?

Elnök (csenget): Csendet kérek! Kérem a t. képviselő urakat, különösen azokat, a kik az elnöki emelvény alatt állanak és a kiket lehetlenség innen látni, sziveskedjenek helyükre menni. (Felkiáltások: Helyre! Helyre! Nagy zaj. Elnök csenget.)

Lengyel Zoltán: Helyre Kati!

Elnök: Kérem Lengyel Zoltán t. képviselő urat, ne méltóztassék elfelejteni, hogy Magyarország képviselőházában van. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: A formák megsértését — mondom — bizonyos körülmények közt szükségesnek tarthatom, de nagyon komoly dolognak tartom azt minden körülmények közt. De most méltóztassék meggondolni, hisz majdnem kerek esztendőn keresztül volt az ország ex-lex állapotban. Mi történt volna akkor, ha nem mellékes formákat, de az ország kardinális, nagy közjogi alaptörvényeinek sarkalatos alapelveit nem sértette volna meg a kormány napról-napra és óráról-órára? (Ugy van! a jobboldalon.) Meg kellett sértenie azokat, mert önk abba a kényszerhelyzetbe juttatták, hogy vagy összedőlt volna ebben az országban minden... (Élénk helyeslés és taps a jobboldalon. Nagy zaj balfelől.)

Poleczner Jenő: A katonai javaslatokat ki hozta ide? (Folytonos zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . vagy pedig vállalni kellett a kormánynak a leglényegesebb törvények megsértéseért a felelősséget.

B. Kaas Ivor: Miért vállalkozott rá? (Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Vízet!)

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezt vállalta a Széll-kormány, vállalta a gr. Khuen-kormány és vállaltuk mi. Kellott is, hogy vállaljuk, mert nem lettünk volna hazafiak, ha nem vállaljuk. (Ugy van! a jobboldalon.) De ha valaki, én érzem azt, hogy ez a vállalkozás milyen komoly dolog és milyen messzemenő következményekkel jár a népelet lelkületének megmérgezésében; (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.) mert kiöli a nép lelkületéből a törvénybe vetett hitet . . . (Nagy zaj és mozgás a baloldalon.)

Kubinyi Géza: Apponyi is vállalta az elnökséget. (Nagy zaj balfelől.)

Zboray Miklós: Üres forma! (Nagy zaj balfelől.)

Gabányi Miklós: Vízet az öregnek! (Nagy zaj.)

Elnök: Gabányi képviselő urat ezen illetlen magaviseletéért rendre-utasítom. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj balfelől.)

Lengyel Zoltán (közbeszól): Igaza van neki! (Nagy zaj.)

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő urat most másodszor utasítom rendre és figyelmeztetem, hogy kénytelen leszek ellene a 255. §-nak rendelkezéseit alkalmazni. (Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj.) Csendet kérek a ház minden oldalán!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és a törvény tisztelésének, a törvényes formák sértetlenségének az teszi a legnagyobb szolgálatot, a ki ilyen ex-lexállapotok lehetőségét a magyar közéletből kiküszöböli. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

Okolicsányi László: Tessék a költségvetést tárgyalni, akkor nem lesz ex-lex. (Nagy zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha pedig a közt kell választanom, hogy esetleg megsértsem a házszabályoknak valamely mellékes dispoziíóját, (Nagy zaj és mozgás balfelől.) vagy tűrjem azt, hogy jövőre is meg kelljen sérteni az ország sarkalatos törvényeit . . . (Hosszantartó meg-megújuló élénk helyeslés és taps a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

B. Kaas Ivor: Megsérti mind a kettőt! (Nagy zaj.)

Elnök: Csendet kérek!

Ballagi Géza: Erre nincs kadencia!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . mondom, ha e közt a kettő közt kell választanom, egy pillanatig sem fogok habozni, hogy melyik utat választaszam. (Hosszas helyeslés és taps a jobboldalon. Zaj balfelől.)

Kubinyi Géza: Az ex-lexben szolidáris volt Apponyi is. (Folytonos zaj.)

Pap Zoltán: Tessék magyar politikát csinálni, akkor rem kell így beszélni. (Nagy zaj a ház minden oldalán.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! (Folytatos zaj. Pap Zoltán közbeszól.)

Elnök: Kérem Pap Zoltán képviselő urat, méltóztassék helyét elfoglalni, vagy méltóztassék csendben lenni. (Felkiáltások a jobboldalon: Helyre! Helyre! Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: És azt mondja az én t. barátom, hogy én a békés tárgyalást kívántam biztosítani és most már meggyőződhettem róla, hogy a céljt ezen az uton el nem érem. Erre a válaszon az, hogy én a ház rendjét kívántam és kívánom biztosítani . . . (Helyeslés a jobboldalon.)

B. Kaas Ivor: De a szabadságát megöli! (Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . nagyon melegen óhajtottam volna, hogy ha ebben a valóban hazafias és nemzeti cél elérésére irányuló törekvésben (Zaj balfelől.) támogattak volna pártkülönbbség nélkül mindazok, a kik maguk is csak közelmúltban elborult lélekkel látták azokat a visszataszító jelenségeket, a melyeknek szemtanui voltunk. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon.) De hát ez nem tőlem függött és az a feladat, hogy a parlament rendjét és méltóságát a szólásszabadságnak minden sérelme nélkül biztosítsuk, (Élénk helyeslés a jobboldalon.) ma már, mint már annyi nagy feladat a nemzet történetében, egyedül és kizárólag a szabadelvű párt vállaira nehezedett. (Élénk helyeslés jobbfelől.) De ez sem feltett célunktól el nem tántoríthat, sem kötelelességérzetünkben meg nem ingathat; ez csak fokozhatja azt a férfias elhatározást lelkünkben, hogy azt a nagy szolgálatot, a melyet a nemzet elvár e háztól, mi és ennek a háznak a többsége a nemzettől adott jogunkból és a nemzet által ránk ruházott misszióból kifolyólag teljesítsük. (Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)

És ne tessék azt hinni, hogy csak egyhangulag lehet házszabályokat módosítani. Más nemzeteknél igen erős, igen heves küzdelmek után (Egy hang a szélsőbaloldalon: De törvényes uton!) módosították a házszabályokat, és azok az így módosított házszabályok is átmentek az életbe, átmentek azért, mert az illető nemzetek ellenzéki politikusaiban is volt elég alkotmányos érzék arra, hogy meghajoljanak a nemzeti akarat előtt. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon.) a nemzeti akaratban pedig volt elég belső erkölcsi erő, hogy azokat, a kik meghajolni nem akartak, összetörte. (Zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon.)

Rakovszky István: Minden beszédében valamit összetör. (Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én megengedem, hogy a magyar

nemzet nagy erőpróba, nagy erkölcsi erőpróba előtt áll, mert most fog eldőlni, hogy van-e a magyar nemzetben elég politikai érettség. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: És szolgálatteljeség! Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Egy hang a jobboldalon: Önök a szólásszabadság igazi ellenségei!)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak közbeszólni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Most fog eldőlni, hogy van-e a magyar nemzetben elég politikai érettség, elég igazi ragaszkodás szabad intézményeihez, elég hazafiui belátás arra, hogy azok eljárására adja meg a szanckeziót, a kik a magyar alkotmányosság intézményeit ezektől a megrázkódtatásoktól meg akarják óvni; (Élénk helyeslés jobbfelől.) hogy sikerül-e tartósan megvetni egy komolyabb, méltóságtelesebb...

Okolicsányi László: Osztrák politikát. (Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök:... az ország érdekeire nézve üdvösebb parlamenti közélet alapjait. Ez a nemzettől függ, mert utóvégre a nemzet döntése fogja megadni a szanckeziót. (Élénk helyeslés jobbról és a középben. Felkiáltások balfelől: Tiszta választás?) Én bízom a magyarok Istenében, bízom a magyar nemzet jó génuszában és hiszem azt, hogy az isteni gondviselés... (Zaj a szélsőbaloldalon.)

Rákosi Viktor: A pártkassza! (Folytontartó nagy zaj a szélsőbaloldalon. Pap Zoltán, majd Pozsgay Miklós közbeszólának.)

Elnök (csenget): Pap Zoltán képviselő urat másodszor figyelmeztetem, ne méltóztassék közbeszólni! Pozsgay képviselő urat felkérem, ne méltóztassék az elnökkel szemben feleselni. (Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Bízom az isteni gondviselésben...

Madarász József: A pártkasszában!

Gr. Tisza István miniszterelnök:... hogy meg fogja a magyar nemzetet attól a szőgyentől kimélni, hogy őseink százados küzdelemben kivívott nemzeti jogainkat most, mikor semmi külföldi fenyegetés, mikor nemzet és király karöltve dolgozhatnak... (Nagy zaj a szélsőbaloldalon.) Az igazság szavát semmiféle ilyen magaviselettel elnémitani nem lehet. (Eljenzés és taps jobbfelől. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.) Belezajonghatnak önök beszédembe, lábbal tiporhatják a házszabályt, lábbal tiporhatják a szólásszabadságot, hiszen a mi számunkra érlelődik meg a gyümölcs. (Zajos helyeslés a jobboldalon.) Csak azt sajnálom, hogy nem ül az egész magyar nemzet ezeken a karzatokon, hogy szemtől-szembe lássa az önök magukviselését. (Hosszantartó zajos helyeslés és taps a jobboldalon.) A ki itt szemtől-szembe látja ezeket a jeleneteket, azzal semmiféle frazeológiával elbitetni többé nem fogják,

hogy önök itt a nemzet nagy jogait és szabadságát képviselik; (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) az tisztában lesz azzal hogy mi akarjuk megtisztítani a magyar parlamentárizmust olyan jelenségektől, a melyeknek továbbra való fennmaradása veszély a nemzet érdekeire és kompromittálja a magyar nemzetnek becsületét. (Zajos helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon; Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.) Minden nap, a melylyel tovább tart ez a küzdelem, újabb és újabb érv a mi álláspontunk mellett...

Rátkay László: A magyar nyelvet ki gyalázta meg? (Nagy zaj a jobb- és a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... mondom, újabb és újabb érv a mi álláspontunk mellett. (Ugy van! Ugy van! a baloldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Rátkay László: Védjék meg a nemzet méltóságát!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Bevégezem felszólalásomat. (Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Legborzasztóbb szűgyen, a mely a nemzetet érhetné, az volna, ha most, midőn megvan a magyar nemzeti fejlődésnek minden előfeltétele, ha most... (Nagy zaj és ellenmondás a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)

Pap Zoltán: Annak nagy akadályja van, és az Tisza István. (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök többször csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... ebben a nemzetben, a mely maroknyi ereje daczára oly hatalmas ellenségekkel szemben meg tudta magát és intézményeit védeni, (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) annyi erkölcsi erő, annyi bátorság nem lenne, (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.) hogy érdemük szerint bánják el azokkal, a kik a szabad intézménynek egyes hézagait, egyes réseit felhasználják maguknak az intézményeknek aláásására, megrontására, (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) a kik ki akarják ölni ebből a nemzetből... (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) a parlamentárizmus iránti hitet, a kiknek botor eljárása (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) — mert hiszen intenczióikat nem vonom kétségbe — (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.) nem eredményezhet mást, mint azt, (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.) hogy ez az időszak, a békének ez az áldott időszaka (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) az erőgyűjtés és fejlődés helyett a rothadás időszakává váljék, hogy azután az első vihar, a mely ismét felátmad, szétszórja a világ gúnykaczaja mellett a magyar nemzet összes

üdvös alkotását. (Zajos helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)

Ez ellen a szégyen ellen, ez ellen a veszedelem ellen küzdünk mi minden porczikánknak teljes erejével, (Zajos helyeslés és taps a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) és ebben a küzdelemben, ha az Uristen ezt a nemzetet elveszteni nem akarja, csak a mienk lehet a diadal. (A jobboldalon és a középben a képviselők mind felállnak. Hosszantartó, szünni nem akaró zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középben. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

XVI.

(Ugyancsak a november tizenhetediki ülésen Kossuth Ferencz az obstrukció diadalairól beszélt. Erre válasz ez a beszéd.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Én természetesen most nem bocsátkozhatom t. barátommal polemiába a felett, hogy az obstrukciónak minő előnyei és minő áldásai voltak, (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Maga is elismerte!) csak egész röviden jelzem azt, hogy pl. a curiai biráskodásról szóló javaslatnak az obstrukcióhoz semmi köze sem volt, (Élénk ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.) mert a curiai biráskodásról szóló javaslat először, ha nem csalódom, 1894-ben terjesztetett be. (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Mi is meghallgattuk önöket!) Egy kis türelmet kérek, t. ház! (Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Mozdulás a szélsőbaloldalon.)

A curiai biráskodásról szóló törvényjavaslat először 1894-ben terjesztetett be. Nagyon jól tudjuk, hogy mily körülmények között nem lett belőle törvény, az 1896-iki választások előtt.

Egy hang (a szélsőbaloldalon): Leszavazta a kormánypárt! (Ellenmondások jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem szavazta le senki! (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Visszavonta Bánffy Dezső!) Nem is vonta vissza báró Bánffy Dezső, hanem báró Bánffy egy némelyek szerint nagyon ügyes, de szerintem nagyon lelkiismeretlen és szerencsétlen trick-jével (Mozgás balfelől.) úgy rendezte be a ház ökonómiáját, hogy a főrendiház nem tárgyalhatta a javaslatot . . . (Ugy van! jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és én az 1896-iki választások után palam et publice magának báró Bánffy Dezsőnek és mások-

nak is megmondtam, hogy először ilyen módon kieszkamotirozni egy javaslatot, a melyhez egy kormány és egy párt hozzászerezte magát, óriási hiba volt, másodsor az 1896-iki választások után a curiai bírások megvalósítása elsődrendű égető szükségét képezett, tehát obstrukció nélkül is magában a szabadelvű párthban megvolt az a szándék és törekvés, hogy ez a törvény létrejőjön. (Helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)

De én nem követem t. barátomat arra a tőrre sem, hogy a katonai kérdéseknél, a hol tagadhatatlan, hogy ezen kérdések napirendre hozatalát az obstrukció idézte elő . . . (Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

B. Kaas Iyor: Tessék beváltani az ígérteét! (Zaj és felkiáltások jobbfelől: Türelem!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . hogyan aránylik egymáshoz az a haszon és kár, a melyet az országnak az obstrukció okozott. Egyszerűen csak azt jegyzem meg, hogy az a végleges hárszabályreform, a melyet én kontemplálok, azt a hosszú, tartós és szívós küzdelmet a katonai kérdések körül megengedte volna a multban, meg fogja engedni a jövőben tehát a mennyiben a képviselő urak itt valami hasznot várnak a dologtól semmiféle akadály ebben a tekintetben nem lesz. (Zaj balfelől. Elűl csenget.)

Es végül még csak egyet. (Halljuk! Halljuk!) Én is azok közé tartozom, a kik ráutaltak és rámutattak arra, hogy a mi specziális viszonyaink különös gondot igényelnek és ép azért nem is szándékozom elmenni arra a tőrre, a hova ma már minden parlament eljutott.

Pap Zoltán: Csak ötven emberrel bezáratja-a vitát. (Zaj balfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem szándékozom rámenni az érdemleges viták klotürszerű befejezésének terére, épen a mi specziális viszonyainkra való tekintettel. De bocsánatot kérek, a dolognak két oldala van és ha a képviselő urak azt hiszik, hogy lehet Magyarországon bizonyos befolyások mellett ideig-óráig egy többséget összetoborozni, a melyik kártékony politikát folytasson . . . (Felkiáltások balfelől: Itt van a többség!) Kérem én e felett nem disputálok; (Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.) de ha a képviselő urak azt hiszik, hogy egy többséget lehet így összetoborozni, akkor eo ipso hinniök kell, hogy kisebbséget is lehet így összetoborozni, mert a kisebbség a többségben befoglaltatik és akkor az a rendszere a hárszabályoknak, a melyik ma fennáll, egy összetoborzott kisebbségnek módot nyújt, hogy ilyen még veszélyesebb, mert felelősségnélküli kisebbség — mert hisz a többségre hárarnik a felelősség — még lelkiismeretlenebbül tegye tönkre az országot. Nagyon kérem a t. képviselő urakat, hogy az éremnek ezen oldalát se feledjék el. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

XVII.

(November tizenhatszadikán, a kettős ülésekben szólalt fel Justh Gyula, kijelentvén, hogy azok törvénytelenek, s azokat az ellenzék meg fogja akadályozni. A miniszterelnök válasza ez volt :)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Erre az utolsó fenyegetésre most nem válaszolok. (Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)

Justh Gyula: Nem fenyegetés! (Zaj jobbról.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha valaki önbíráskodást akar gyakorolni és magának vindikálja a jogosultságot, hogy ő állapítsa meg, mi a jogos és mi nem s nem azoknak a törvényes faktoroknak határozatát ismeri el, a kiket ez megillet, az egyszerűen föllázad a törvényes rend ellen és tulajdonítsa magának a következményeket. (Élénk helyeslés jobbról. Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Hanem igenis tartozom magamnak azzal, hogy a múlt év december 7-iki ülésben történetekre vonatkozólag a minden kételyt kizáró világos tényállást megállapítsam. (Halljuk! Halljuk!)

Ugron Gábor képviselő ur indítványozta, hogy sem a parallelülések behozatala, sem azoknak eltörlése precedenst ne képezhessen. Erre én azt is megmondtam, hogy egy ilyen határozat nemcsak házszabályszerű nem volna, de ezt nem is fogadhatnám el.

Ezt mondtam (olvassa): »Oly értelemben stigmatizálná az előbb meghozott határozatot, hogy ahhoz elfoglalt álláspontunk sérelme nélkül hozzá nem járulhatnánk.« Hanem megmagyaráztam valamit. Megmagyaráztam azt, hogy a hozott határozatnak ily módon való eltörlése még a képviselő urak álláspontjából kifolyólag sem prejudikálhat a dolognak és pedig miért? A képviselő urak szerint is ilyen eljárás mellett csak az üléseknek egy óránál több időre szóló meghosszabbítása házszabályellenes; már pedig az a határozat, a mely eltörli a parallel-üléseket, semmiesetre sem tartalmazhatja az ülések meghosszabbítását. Ezt szóról-szóra elmagyaráztam akkori beszédemben. (Felkiáltások és derűtség a szélsőbaloldalon: Elmagyarázta! Helyeslés. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) Ennek folytán az az eljárás, hogy most a parallel-ülések eltörlése a 203. §-ban körülírt módon történik, még a képviselő urak álláspontjáról sem sérelmes és nem képezhet precedenst arra, hogy a parallel-ülések ily módon behozhatók, mert bármily módon hozattak is be, eltörlésük még az önök álláspontja szerint is szabályszerű.

Ennek folytán jelentettem én ki azt, hogy a parallel-ülések eltörlésére vonatkozó határozat precedenst nem képezhet. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.) És mikor a képviselő urak kijelentették, hogy indít

ványukat visszavonják, ismételten kijelentettem, hogy nem szeretnék félreértetni, és hogy én csak az eltörlésre vonatkozó határozatot nem tekintem precedensnek; (Helyeslés jobbról. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) ez benne van a jegyzőkönyvben. (Felkiáltások balról: De más is van benne!) A naplóból és a jegyzőkönyvből konstatálható a tényállás, hogy: míg Ugron Gábor képviselő ur azon határozati javaslatot adta be, hogy a képviselőház kijelenti, hogy sem báró Podmaniczky Frigyes indítványának, sem a miniszterelnök indítványának a 203. szakasz alapján történt előterjesztése és elfogadása házszabályt magyarázó esetet a jövőre nem képez, addig az én kijelentésem világosan, ismételten és megokoltan csakis az eltörlésre vonatkozott. (Nagy zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Molnár Jenő: Hát ezért harczoltunk?

Gr. Tisza István miniszterelnök: És Holló Lajos képviselő urnak 9-én a jegyzőkönyv hitelesítése alkalmával előterjesztett indítványa is erre vonatkozik. Ez így szól (olvassa): »A jegyzőkönyvbe vétessék fel, hogy Holló Lajos azon indítványt terjeszti elő, hogy a miniszterelnök azon kijelentése, hogy a határozatnak ily módon való megváltoztatása nem képezhet precedenst és nem erősítheti meg azon álláspontot, hogy ilyen határozat hozható.« (Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ez az utolsó rész fontos! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Barabás Béla: Ezt a második pontot már elnyeli a miniszterelnök ur! Mi van a második pontban? (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Felolvastam! (Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Halljuk még egyszer! Zaj a jobboldalon.) Kérem, én százszor is felolvasom (olvassa): »... a határozatnak ily módon való megváltoztatása nem képezhet precedenst és nem erősítheti meg azon álláspontot ...« — (Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ez az! Ezt halljuk! Elnök csenget.) — ha csendben vannak, meghallhatják! — (Olvassa): »... hogy ilyen határozat hozható.« (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Bocsánatot kérek, nincs az a tíz éves gyermek, a ki ezt meg ne értse, ha még akarná is félreérteni. »A határozat megváltoztatása nem erősítheti meg azon álláspontot ...«

Molnár Jenő: Hát ezért harczoltunk?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hogy a képviselő ur miért harczolt, azt nem tudom, nem is bánom; reám az tartozik, hogy én mit mondtam és az egészen világos. (Ugy van Ugy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)

»A határozatnak ily módon való megváltoztatása nem erősítheti meg azt az álláspontot, hogy határozat így hozható.« De határozat így

hozatott. A képviselő urak igyekeztek volna a háznak egy olyan nyilatkozatát provokálni, a mely ezt az álláspontot dezavualja. Ez ellen **mi** határozottan állást foglaltunk; egy ilyen határozat nem hozatott; az a tény tehát kétségtelen, hogy a képviselőház többségének akarata megnyilvánult abban az értelemben, megnyilvánult pozitív irányban november 27-én és megnyilvánult negatív értelemben december 7-én és 9-én, hogy igenis ilyen határozat a 203-ik §. alapján hozható. (Helyeslés. Ugy van a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)

Ez a világos tényállás, a melyet nem lehet semmiféle rabuliztikával elcsavarni. (Élénk helyeslés a jobboldalon. Zajos ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)

XVIII.

(A november tizenhatszadiki ülésen, este kilencz óra után, közvetlenül a szavazás előtt hangzott el a következő beszéd.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Én azt hiszem, (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: No mi az? Elnök csenget.) én azt hiszem, hogy az ország ügyei a mai nappal olyan stádiumba jutottak, (Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) a melynek szemébe kell néznünk, a melyet értéke szerint kell jellemeznünk és a melyből a konzekvenciákat le kell vonnunk. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)

Itt többé nem lehet kérdés tárgya, hogy technikai obstrukció ütött ki. Ezzel a ténnyel szemben kérem kell a t. házat, hogy tegyék csak egy pillanatra vizsgálódás tárgyává, hogy micsoda sülyedése az alkotmánynak... (Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Éljen Apponyi! Hosszszantartó éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Lengyel Zoltán: Sülyedjen el! (Derültség jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... micsoda merénylet az ország legszentebb jogai ellen, (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Élénk helyeslés a jobboldalon. Elnök többször csenget. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) micsoda eltántorodás a magyar nemzet legszebb és legszentebb tradícióitól ez az állapot. (Folytonos nagy zaj a bal- és szélsőbaloldalon.) Hát azt hiszik...

Rakovszky István: Kiről beszél?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mindenkiről, a ki technikai obstrukciót csinál!

Ugron Gábor: A legszebb beszédet hallottuk, a mit valaha elmondtak!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hogy az urak zárt ülésben mit hallottak, mit nem, ahhoz nekem semmi közöm. (Élénk helyeslés a jobboldalon.)

Ugron Gábor: Itt kellett volna lennie. (Nagy zaj. Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: A magyar parlament csakis a nyilvánosság mellett működhetik. (Élénk helyeslés a jobboldalon.) Meghamisítása a parlamentárizmusnak. (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) És azt hiszik a képviselő urak... (Zaj.)

Elnök (csenget): Csendet kérek, t. ház!

Gr. Tisza István miniszterelnök:... azt hiszik, hogy nemzeti ellenállás, nemzeti politika az, a mit csinálnak, az, a mi technikai obstrukcióban nyilatkozik meg? (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Ugron Gábor: Nem igaz, a mit mond!

Gr. Tisza István miniszterelnök:... Azt hiszik, hogy akkor maradnak hivek azon nagy férfiak tradícióihoz, (Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök többször csenget.) a kik a magyar parlamentárizmust megállapították...

Gr. Zichy Aladár: Mindez frázis! (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ezt hallottuk már százszor!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hát Kossuth Lajos, (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) hát Deák Ferencz... Lármázzanak, a mennyit tetszik; ezzel csak szegénységi bizonyítványt állítanak ki önmagukról! (Élénk helyeslés és taps a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Gr. Zichy Aladár: Megint provokálta a tapsot! (Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hát Kossuth Lajos és Deák Ferencz technikai obstrukciók rendezésével érték el a nagy vívmányokat? (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)

Hock János: De a papa csinált obstrukciót. (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hát Kossuth Lajos és Deák Ferencz azért hozták létre a magyar parlamentárizmust, hogy az ilyen szegyeteljes jelenetek megtörténhessenek? (Élénk helyeslés és taps jobbfelől. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások balfelől: Tisza Kálmán kezdte!)

Ha azok a nagy alakok itt élnének még közöttünk, minő lángpallossal küzdenének önök ellen! Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk: jobbfelől.) Volt obstrukció Magyarországon (Felkiáltások balfelől: Lesz is!) már a hetvenes években;...

Egy hang (a baloldalon): A papa csinálta

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... olyan valaki csinálta, a ki nagyon közel állt én hozzám, de ő nem technikázott. (Ugy van! a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.) Voltak erős, szenvedélyes harcok a magyar parlamentben, de mennyire más volt az az elkeseredés, az a szenvedély, a mely pl. Bosznia okkupációja után kitört! (Ugy van! a jobboldalon. Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Egy hang (balfelől): Az nem törvénytíprás folytán keletkezett!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mennyire más volt a helyzet akkor. (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Helyre! Felkiáltások jobbfelől: Menjenek ott is helyre! Elnök csenget. Halljuk! a jobboldalon. Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Holló Lajos: Ugy állanak ott, mint a darabantok! (Zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mennyire más volt a helyzet akkor, (Halljuk! jobbfelől.) a midőn komoly elkeseredés volt a nemzetben; a midőn a képviselőházban alig volt 10—15 főnyi többsége a kormánynak. És jutott-e az akkori ellenzéknek eszébe nemcsak technikázni, de egyáltalában obstrukcióval akadályozni meg a tárgyalást? (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Eitner Zsigmond: Azok nem tiportak törvényt!

Gr. Tisza István miniszterelnök: És vajjon, ha visszagondol gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam azon időre, (Lelkes éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. Zaj jobbfelől. Elnök csenget.) nem gondol-e több elégtétellel és büszkeséggel vissza akkori működésére, mint erre a szerepre, a melyre most leszállott. (Élénk felkiáltások balfelől: Bizony nem! Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)

T. ház! Voltak erős, szenvedélyes harcok a magyar parlamentben, volt még obstrukció is, de a technikai obstrukció magyar ember agyában nem tudott megszülemelni. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)

Pozsgay Miklós: Micsoda agy az, a melyben ilyen gondolat született, mint az önében! Az csak egy örült agy lehet! (Hosszantartó nagy zaj balfelől.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Osztrák termény az, a mely csakis Ausztriában lehet helyén. (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Folytontartó nagy zaj balfelől.) És a mikor Ausztriában a technikai obstrukció találmányát megcsinálták, pártkülönbség nélkül hogy beszélünk arról itt Magyarországon? Minő fölényvel jegyeztük meg akkor — fájdalom, azóta leszállottunk erről a színvonalról, — (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Folytontartó nagy zaj balfelől.) hogy Magyarországon ilyen nemtelen fegyverekkel, ilyen, a parlamentárizmusra végzetes fegyverekkel, ilyen, a magyar szabadságot sárba tipró, lealacsonyító eszközzel nem fogunk

találkozni soha. (Élénk helyeslés és taps a jobboldalon. Folyton tartó nagy zaj balfelől.) Mily keserű bánat és milyen megcségyenülés ez ránk nézve! (Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)

Ha Ausztriában ilyen jelenségekkel találkozunk, azt helyeselni nem de megérteni lehet. Lehet először azért, (Halljuk! Halljuk!) mert Ausztria olyan népek konglomerátuma, (Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Nagy zaj balfelől) a melyeket, fájdalom, a nemzeti ellentétek elemi erővel sodornak harcra egymással és sokszor az állammal; és másodszor mert Ausztria nem ment át a szabadság aranyiskoláján, Ausztria mögött nem áll az az ezredéves mult, a mely Magyarország mögött áll, (Nagy zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Ausztria népei nem köszönik mindazt a parlamentárizmusnak, a mit a magyar nemzet köszönhet. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon.) Hát ha Ausztriában történnek ilyen merényletek a parlamentárizmus ellen, az érthető; de minálunk, a hol mi mindnyájan egy egészséges... (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) ... a hol mi mindnyájan egy egészséges magyar nemzetnek fiai vagyunk; (Élénk helyeslés. Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) a hol mindnyájunkat ugyanaz a ragaszkodás kellene hogy odafűzzön a magyar nemzeti politika nagy céljaihoz, minálunk, a hol ennek a nemzeti politikának egyedüli exponense, egyedüli kincse és drágasága ez a parlament... (Élénk helyeslés és taps. Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Gajáry Géza: Ezt a parlamentet tették önök tönkre! (Ugy van! jobbfelől. Folytonos zaj.)

Ugron Gábor: Drága kincs kutyapórázon! (Nagy zaj.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Minálunk az, a ki elég... (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget)... minálunk az, a ki elég meggondolatlan Ausztriából importálni ezt a gombát és itt beleoltani a parlamentárizmusba, (Élénk helyeslés. Ugy van! jobbfelől. Nagy mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.) az valóban szentségtörő merényletet követ el a magyar nemzet legdrágább kincsei ellen. (Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Nagy mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

T. ház! Önök vágják számtalanszor a szemünkbe a nélkül, hogy maguk is hinnék, hogy Bécsnek bérenczei vagyunk. (Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Kinek másnak? Talán Poroszországnak? Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Igenis a nélkül, hogy hinnék, teszik vásári komédiává e parlamentet. (Élénk helyeslés. Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) En nem követem önöket erre a térre. Tudom, hogy csak megfontolatlanság, meggondolatlan könnyelműség sodorja önöket oda. (Nagy zaj a bal- és a

szélsőbaloldalon. Ugy van! Ugy van! jobbfelől.) De azt igenis állítom, hogy akkor sem viselhetnék másként magukat, ha a magyar nemzet esküdt ellenségeinek bérenczei volnának. (Zajos helyeslés jobbfelől. Folytonos zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Ha lett volna még kétségem az iránt, az utolsó napok tapasztalatai meggyőztek volna róla, hogy a magyar nemzet sorsa kritikus fordulópontra jutott. (Ugy van! jobbfelől.) Most válik meg. (Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Oszlassa fel a házat! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Most válik meg, hogy van-e elég erő, van-e elég kötelességérzet, van-e elég áldozatkész hazafiság a magyar nemzet józanabb nagy többségében arra, hogy ezektől a veszedelmektől, ettől a mételeytől megmentstük ezt a hazát. (Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.) Mert ha ezen a lejtőn csuszunk tovább és tovább, akkor a nemzetre a kijózanodást, a felébredést, (Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) és talán egy újabb jobb korszaknak kezdetén csak egy nagy nemzeti katasztrófa keserű tapasztalatai útján érhetjük el.

Ettől a borzasztó lehetőségtől akartam én és akartuk mindnyájan itt megmenteni a nemzetet úgy, hogy ebben a hazafias munkában együtt haladhassunk pártkülönbtség nélkül. És midőn ennek a reménye is eloszlott, türelemmel igyekeztünk megvitatni a dolgot. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Derűltség a szélsőbaloldalon.)

Kiss Ernő: Másfél esztendeig, két esztendeig elég. (Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Türelemmel, hosszú, szívós, kitartó, nyugodt munkával, (Nagy zaj. Elnök csenget.) igyekeztünk működésünkről beszámolni alkotásokkal, a melyek ma a nemzet előtt vannak. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Eitner Zsigmond: Az ugrai levéllel!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Igyekeztünk érdekekkel sikra szállni meggyőződésünk mellett, és mi volt a válasz? Először egy kétheti vita, a melyben azzal szemben, a mit mi akarunk és állítunk, soha az ellenérvnek csak árnyékával sem találkoztunk. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Derűltség és ellenmondás a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Ugron Gábor: Maga sem hiszi el! (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Zaj. Elnök csenget.)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Igenis, soha! Mit tettek a t. képviselő urak a kéthetes vita alatt? (Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) Intéztek támadásokat olyasmi ellen, a mit sohasem akartunk; állították, hogy a szólásszabadságot akarjuk megtámadni, beszéltek választási reformról és a kerek világon mindenről, csak arról nem, a mi napirenden volt, egy mérsékelt, józan és

ebben az országban annyira szükséges házszabályreformról. (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk a jobboldalon.) Most pedig egyszerűen bevágják az utját a további vitának. A technikai obstrukció be van jelentve. (Nagy mozgás.) Ezzel szemben megszűnik a tárgyalás és vitatkozás lehetősége. (Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zajos felkiáltások a jobboldalon: Szavazzunk! Szavazzunk! Elnök ismételten csenget. Megmegújuló kiáltások a jobboldalon: Szavazzunk! Szavazzunk!)

Elnök (hosszasan csenget): Csendet kérek, t. ház! (Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.) Csendet kérek, t. ház! (Felkiáltások a jobboldalon: Szavazzunk!)

Gr. Tisza István miniszterelnök: A tárgyalások lehetősége megszűnik, tovább várni hiábavaló dolog, önök technikázhatnak éveken át.

Itt egy marad hátra: vagy sorsára bízni az országot, vagy véget vetni az egész komédiának. (Hosszantartó folytonos éljenzés és taps jobbfelől. A jobboldalon ülő képviselők felállnak és kiáltják: Elfogadjuk! Elfogadjuk! Szavazzunk! Óriási zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

XIX.

(A fővárosi polgárságnak a vigadó termeiben november hó huszadikán tartott nagygyűlésén a miniszterelnök a következő beszédet mondotta:)

Tisztelt uraim! (Halljuk! Halljuk!) Midőn a főváros szabadelvű polgársága e pártgyűlés megtartását határozta el, azon hazafias szándék által vezettette magát, hogy a küzdelem hevében álló szabadelvű pártnak segítségére siessen. (Ugy van! Ugy van!) S mire a nagygyűlés megtartására kerülhetett a sor, az első, akarom hinni, a döntő csata eldőlt az országházban. (Élénk éljenzés.) Ma önökre, tisztelt uraim, a mint általában ez ország polgárságára, társadalmára, az egész magyar nemzetre az a feladatot háramlík, hogy ítéletet mondjanak az események fölött (Felkiáltások: Éljen Tisza!) és irányt szabjanak, (Zaj. Halljuk! Halljuk!) az események jövő alakulásának. Tisztelt uraim, önöknek, általában a magyar nemzetnek kell megmondania, hogy helyesli-e azt, (Felkiáltások: Igen!) hogy, midőn másként nem lehetett, a csatát a formáknak megsértésével nyertük meg. (Élénk helyeslés.) Megtettük ezt felemelt fővel, nyílt sisakkal, bejelentve előre, hogy mit teszünk, nem furfanggal, nem tolvajmódon, nem leplezve a dolgot, mert port hinteni a magyar nemzet szemébe sem itt, sem sehol másutt ez életben nem fogunk. (Élénk helyeslés.) A mit egyszer az ország érdekében szükségesnek vallunk, azt, ha férfiak vagyunk, tegyük meg nyíltan és igazoljuk eljárásunkat. (Élénk éljenzés.)

Tisztelt uraim, azt mondják, hogy államcsíny az, a mit elkövet-

tünk. (Zajos felkiáltások: Nem igaz!) Persze, hogy nem igaz. Mert hiszen államcsiny az, ha bármely faktora az állami gépezetnek olyan jogokat arrogál magának és olyan ügyeket kíván eldönteni, a melyek az ő törvényes hatáskörébe nem tartoznak. (Ugy van! Ugy van!) Államcsiny az, ha a korona uzurpálja az országgyűlés jogát, államcsiny az, ha az országgyűlés a korona jogait rövidíti meg, de az, ha valamely alkotmányos tényező azt a jogot, a melyet gyakorolnia kell, a melynek gyakorlására hivatva van, a rendes formák betartásával képtelen gyakorolni, képtelen azért, mert ezen formák hézagaival és gyarlóságaival magának az alkotmányos helyzetnek felforgatására visszaélnék illetéktelen tényezők: (Igaz! Ugy van!) ha akkor ez az illetékes tényező a forma megsértésével gyakorolja feladatát, ezzel nem hogy megsértené, de egyenesen érvényre emeli és győzelemre viszi az alkotmányosság alapelveit. (Hosszas, élénk éljenzés.) Mert hiszen, tisztelt uraim, van-e alkotmányosabb tényező a világon, mint a nemzeti akarat és nyilvánulhat-e meg a nemzeti akarat másként, mint törvényesen megválasztott és képviselőházában összegyűlt képviselői útján, még pedig a dolog természeténél fogva e képviselőház többsége által. (Ugy van! Élénk tetszés.) És micsoda elfacsarása az az elemi igazságoknak, micsoda meghamisítása nemzeti történelmünknek, szabadságharczaink hosszú láncolatának, ha azt a rágalmat vágják e nemzet szemébe, hogy itt a magyar nemzetnek igazi érdekeit és igazi akaratát nem az általa szabadon választott országgyűlés többsége, hanem az országgyűlés kisebbsége képviseli. (Zajos tetszés. Felkiáltások: Reakció szolgál! Népcsalók!) Ha így állana, a dolog, a minthogy nem így áll, de ha így állna, akkor hiába való volna minden mesterséges kapkodás bárminő mechanikus, bárminő mesterkelt garanciák és segéd-eszközök után; mert ha egyszer állana az, hogy a magyar nemzet képes megválasztani oly képviselőházi többséget, a mely kész a hazaárulásra, kész az ország érdekeinek cserbenhagyására, akkor ez keresztültörne minden ilyen mesterséges korlátot, (Igaz! Ugy van!) akkor a magyar nemzet számára nem létezhetnék jobb és szebb jövő. (Élénk helyeslés.)

Tisztelt uraim! Mindazon nagy férfiakat, a kik küzdöttek, fáradtak, szenvedtek, éltek és meghaltak a magyar szabadságért, azokat mind az a nemes ambíció és az a felemelő meggyőződés ragadta magával, hogy adjuk meg a nemzetnek szabad alkotmányát, tegyük lehetővé, hogy a nemzeti akarat a magyar képviselőházban többségi határozatokkal érvényesüljön. (Igaz! Ugy van!) Ez az egyedüli út felfelé, ez az egyedüli út előre, ez visz bennünket a nemzeti politika mind magasabb szféráiban tovább. (Igaz! Ugy van! Hosszas éljenzés és taps. Felkiáltások: Éljen Tisza Pista!)

És, tisztelt uraim, mikor a magyar képviselőház a maga eredeti házszabályait megalkotta, senkinek eszé-ágába se jutott ezen, obstrukciót

lehetővé tevő, mesterkelt eszközök által tenni szolgálatot az országnak. De nem jutott eszébe senkinek az sem, hogy védekezzék ilyen veszedelmek ellen. (Ugy van!)

Deák Ferencz szájába adták — nem tudom, mondta-e csakugyan de mondhatta, — hogy a házszabályokat tisztességes emberek számára alkották. (Igaz! Ugy van!)

Hát vegyük ezt politikai értelemben. Igenis, a házszabályok olyan politikusok és olyan hazafiak . . . . (Közbeszólás. Zaj. Hosszas éljenzés.) Mondom, tisztelt uraim, kétségtelen igazság, hogy a magyar házszabályok olyan hazafiak számára készültek, (Halljuk! Halljuk!) a kikben van annyi tisztelet az alkotmányos élet lényege és szelleme iránt, van annyi hazafiság, hogy nem élnek vissza a korlátlan szabadságnak azon rendszerével, a melyre a mi házszabályaink fel vannak építve. De, t. uraim, a melyik perczben olyan áramlatok kapnak lábra a képviselőháznak csak egy csekély részében is, a melyek kihasználják ezt az alkalmat, hogy ott, a hol kautélák visszaélések ellen házszabályainkban nincsenek, ezen visszaéléseket rendszeresen elkövessék, abban a perczben ezek a mi házszabályaink idejüket multák, abban a perczben alkalmatlanokká válnak arra, hogy az intézménynek szolgálatára legyenek, (Igaz! Ugy van!) megszűnnek azt a keretet képezni, a melyben a parlament a maga funkcióit végezhesse, a maga jogait gyakorolhassa, de nyügöt és békót képeznek a parlamentre és a nemzetre nézve, a melylyel guzsba kötheti, a melylyel megfojthatja a nemzeti akaratot egy csekély töredék. (Igaz! Ugy van! Hosszas, zajos helyeslés.)

Es, tisztelt uraim, én nem tudom másnak alkotmányos érzülete mit diktál, az enyém azt a parancsoló kötelességet háritotta rám, hogy a magyar alkotmányosság emez óriási veszedelmének, a magyar nemzeti élet eme rákfenéjének igyekezzem véget vetni; (Viharos éljenzés, tetszés és taps.) és abban a meggyőződésben voltam, vagyok és leszek, hogy ezen az uton félelem és ingadozás nélkül előre haladva, megyek az igazi alkotmányosság, (Hosszas, élénk éljenzés.) az igazi szabadelvűség útján tovább. (Általános helyeslés.)

Nézzünk csak, tisztelt uraim, egy kicsit a multba, nem is tovább, gondoljuk abba a hangulatba vissza magunkat, a melyben a millenáris ünnepélyek érték a magyar nemzetet és gondoljuk meg, hogy ezek az ünnepélyek, a nemzetnek ez az emelkedett hangulata véletlen folytán összeesett az osztrák parlamenti viszonyok megromlásával. És minő megelégedéssel — talán sokan minő kárörömmel — hasonlítottuk össze akkor az itteni és az osztrák viszonyokat. Mennyire tudtuk és éreztük mi mindannyian, hogy abban, hogy a magyar parlament rendesen és méltóságteljesen funkcionál, abban erő, abban befolyás, abban hatalom rejlik a magyar nemzetre nézve. (Élénk tetszés és helyeslés.) Azóta, tisztelt uraim,

hogy foszlott le, hogy szakadt szét a nemzeti büszkeségnek ez az illúziója! Milyen megszégyenítő érzéssel kellett napról-napra és esztendőről-esztendőre átszenvednünk és átélnünk azt a sülyedést, azt a korhadást, (Igaz! Ugy van!) az ősök érdemei által szerzett, nehezen szerzett erkölcsi tőkének azt a széthullását, a melyet azok a parlamenti jelenségek, azok a gyászmagyarok idéztek elő, a kik a magyar házszabályok házagaival visszaéltek. (Zajos helyeslés.) Divat ezt ma némelyeknek kétségbevonni és eltagadni, de ha magába száll a becsületesen és józanul gondolkozó magyar ember, bármint pártálláson legyen is, lehetetlen, hogy be ne lássa, hogy nemzeti veszedelem rejlik ezekben a visszaélésekben s hogy a magyar parlament házszabályainak egy olyan módosítása, a mely a szólásszabadság sérelme nélkül ezeket a fattyuhajtásokat nyesi le, elsőrendű parancsoló nemzeti szükség és nemzeti érdek. (Hosszas élénk éljenzés.)

Már most, tisztelt uraim, én azt hiszem, abban nagyon-nagyon sokan egyetértünk ebben az országban, hogy a házszabályokat reformálni kell. A következő kérdés azután az, hogy ha kell, hát miként lehet. Mert, ha valami a magyar nemzetnek kell, akkor azt, hogy nem lehet, nem szabad mondani. (Hosszas éljenzés és taps.) Hát, uraim, természetes dolog, nagyon óhajtott volna, hogy reformálni lehessen a házszabályokat rendes, normális tárgyalások mellett, megvitatva objektíve és alaposan a kérdéseket s a viták keresztülré után kiválogatva azt, a mi a legjobb. De az, hogy ez az út lehetséges-e vagy sem, az nem a többség kezében van, mert a mely perczen csak egy csekély töredék, csak azok az elemek, a kiknek egész professzionátus működése ezeknek a fattyuhajtásoknak kihasználásából, áll (Ugy van! Felkiáltások: Szájhősök!) ellene szegzi mellét ez akciónak, örökre megállíthatja a házszabályreform keresztülvitelét, ha normális uton haladunk tovább. (Ugy van!)

Dilemma előtt állunk tehát, a mely egyszerűen és elvitázhatatlanul úgy áll, hogy vagy le kell tenni a házszabályreform gondolatáról, vagy el kell magunkat határoznunk arra, hogy, ha a professzionátus obstruálók a parlament működését rendszeres obstrukció által meg akarják akadályozni, keresztül kell törni a formát egyszer: egyetlen egyszer. (Élénk felkiáltások: Nagyon helyes! Zajos tetszés, éljenzés és taps.)

Tisztelt uraim! Nem értem és nem is fogom megérteni soha azoknak érzékeny lelkiismeretét, a kik nyugodt lélekkel vették azt, hogy az ex-lex állapotok alatt nap-nap után sértettük az ország sarkalatos törvényeit (Igaz! Ugy van!) és a kik elájulnak attól a gondolattól, hogy a törvénysértések lehetetlenné tétele céljából egyszer sértsük meg a házszabályt. (Hosszas, zajos tetszés, éljenzés és taps.)

Véletlenül tegnap akadt a legnagyobb világlap, a Times egy vezércikke a kezembe. Reményltem, hogy nem igen akad senki, még a mi merész fantáziájú publikumunkban sem, a ki azt állítsa rólam, hogy ezt

a cikket én irattam. (Derültség.) Ha talán el is kell ismernem azt, hogy tettem egyet-mást egy esztendő alatt arra, hogy a magyar miniszterelnök súlyát, tekintélyét és hatalmát növeljem, (Igaz, ugy van! Élénk eljenzés), de odáig nem terjed el a hatalmam, mert az angol kormány hatalma sem terjed odáig, hogy diktáljon a Times hasábjába. (Tetszés. Halljuk! Halljuk!) Ez a cikk, t. uraim, nagyon érdekes. Egészen szabatosan és hiven állítja oda a mi ellenzékünk álláspontját. Konstatálja, hogy a mi ellenzékünk szerint, ha egyszer egy házzsabályreform erőszakos és szabálytalan uton jött létre, akkor a háznak minden további határozata semmis és ő Felsége esküjét szegi meg, ha ilyen módon létrejött törvényjavaslatokat szentesít (Halljuk! Halljuk!) és azután angol rövidséggel és angol humorral azt teszi hozzá: Mi nem vagyunk kompetensek — már tudniillik a Times — a magyar közjognak egy vitás kérdését eldönteni, de azt az egyet tudjuk, hogy, ha ez igaz, akkor a magyar alkotmány igen furcsa gépezet. (Derültség. Tetszés.)

És tényleg, t. uraim, igen furcsa gépezet volna a magyar alkotmány, ha ez igaz volna. Nézzük csak meg a felvetett kérdést mind a két oldalról.

Először is — bár nem szívesen beszélek róla — (Halljuk! Halljuk!) nézzük meg azt a bizonyára alkotmányos érzésű és királya iránt igaz magyar tisztelettel viseltető magyar nemzethez, magyar emberhez nem méltó okoskodást, a melylyel ebbe a kérdésbe a koronát belevonni és a koronára mocskot dobni akarnak. (Élénk felkiáltások: Éljen a király!) Ezek az urak veszik tele a szájukat a parlament szuverénitásával! És a másik pillanatban oda akarják állítani a királyt, hogy az legyen bírāja a parlament határozatainak! (Apponyi mondta! Elég furcsa!)

A végrehajtó-hatalomnak csak egy kötelessége lehet a parlamenttel szemben: gondoskodni arról, hogy a képviselőválasztások rendzavarás nélkül lefolyjanak, hogy a nemzet megválasztott képviselői a parlamentben összejőjenek és ott azután maguk döntsék el szuverénitásukból kifolyólag azt, hogy hogyan és miként akarják eljárásukat berendezni. (Élénk felkiáltások: Igaz! Más utja nincs!) A ki ebbe a kérdésbe a koronát akarja belevonni, az nemcsak csunya illojálitást követ el a királylyal szemben, (Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés.) hanem egyuttal a parlament szuverénitását is a legalaposabban megsérti, (Zajos tetszés és helyeslés.) mert a koronát akarja mintegy semmitőszékül odahelyezni, a mely döntsön a parlament határozatainak érvényessége fölött. (Igaz! Ugy van!)

De nézzük a dolgot tovább! Hát lehet-e azt odaállítani, hogy a házzsabályoknak szabálytalan módon való megváltoztatása a ház minden további határozatát érvénytelenné teszi? (Halljuk! Halljuk!) Mit jelentene ez? Jelentené azt, hogy ha egyszer bárminő meggondolatlan zátonyt és akadályt igtatott az országgyűlés a házzsabályokba, ezzel magát és

összes utódait, a késő nemzedéket örök időkre megkötötte és tehetetlenségre kárhoztatta, örök időkre kiszolgáltatta annak a tényezőnek, a melynek így, meggondolatlanul, ötletszerűleg ekkora hatalmat adott. (Igaz! Ugy van!)

Hát lehet-e ilyet állítani? Hát lehet-e így azt mondani egy nemzetről, hogy örökre be van vágva előtte az ut arra, hogy megváltoztasson valamit, a minek káros, a minek veszélyes voltáról a nemzet meggyőződött, de a mi megváltoztatásának szabályos formák között való keresztülvitelét lehetetlenné tette? (Tetszés.) Hiszen ehhez képest a lengyel alkotmány semmi. Hiszen ez oly korlátokat, oly lehetetlenségeket állít egy nemzet elé, a melyeket akceptálhat egy oly nemzet, a melyet el akar veszteni az Uristen, a melynek elvette az eszét, de oly nemzet, a mely erőt érez magában, oly nemzet, a mely élni akar, oly nemzet, a mely érzi, hogy neki mindenekelőtt az a kötelessége, hogy éljen, hogy dolgozzék, hogy működjek, hogy felvirágozzék, (Zajos felkiáltások: Igaz! Ugy van! Le az árulókkal!) az ilyen nemzet efféle mesterséges korlátokat egy gunyos mosolylyal vagy haragos kézlegyintéssel fog eldobni magától. (Hosszas, zajos tetszés, helyeslés és taps.)

Es, tisztelt uraim, az gondolkozik alkotmányosan, a ki így állítja oda a kérdést? Az gondolkozik igazán a magyar nemzet évezredes alkotmányának tradícióihoz méltóan, a ki ezeket a mesterséges akadályokat, ezeket a meggondolatlanul odadobott zátonyokat arra használja fel, hogy ezzel tönkretegyje ezt az országot, hogy ezzel lehetetlenné tegye az alkotmányos élet lényegét? (Tetszés.) Azok járnak el igazán alkotmányos uton, a technikai obstrukciónak azok a szomorú lovagjai, a kik évek hosszú során át éppen az alkotmány lényegét rontották meg, éppen az alkotmány lényegeit nem engedték érvényesülni? (Zajos tetszés. Felkiáltások: Mindent tönkretettek!) Azok-e, a kiknek egész működésük merénylet volt az alkotmányos élet ellen? (Igaz! Ugy van!) Azok az alkotmányos férfiak, vagy nem azok-e, a kik végre-valahára megelégtették ezt az állapotot, a kik végre-valahára azt mondták, hogy mi nem nézhetjük, nem tűrhetjük tovább, hogy így handabandázzanak e nemzet legdrágább kincseivel, (Igaz! Ugy van! Zajos tetszés.) történnék, a minek történnie kell, bánják el velünk a nemzet, a hogy neki tetszik, de ebből a hinárból ki fogjuk előbb a nemzetet segíteni! (Szünni nem akaró, zajos tetszés, éljenzés és taps.)

»Tisztelt uraim! Mi az országos szabadelvű párt tagjai, megtettük kötelességünket. (Élénk éljenzés.) Most önökön a sor, mert az, hogy ez a mi férfias és felelősségteljes vállalkozásunk efemer külső siker legyen-e, vagy egy jobb, szebb, tisztább és eredményesebb jövő záloga, az a nemzet verdiktjétől függ, az attól függ, hogy nekünk adják-e meg helyeslésüket. (Élénk helyeslés.)

Tisztelt uraim, nézzenek körül. A világtörténelem eseményei dübörögnek itt mindenütt körülöttünk, anyagi téren, közgazdasági téren, a nemzeti erők mérkőzésének terén és a világesemények egész vonalán. És ezek között minden nemzet sorsa, boldogulása az anyag, szellemi és erkölcsi erők azon összességétől függ, a melyet harcza vinni tud és attól a rőperőtől, energiától, a mely ezt az erőt a harcza beleviszi. Az a nemzet, a mely a legkülönbözőbb képzelt veszélyek, skrupulusok, teoriák csudabogarainak hályogát nem képes szemeiről letépni és tehetetlenségben vergődik addig, míg dolgoznak, működnek, fáradnak szomszédai mindenütt köröskörül, az a nemzet el van veszve a történelem ítélőszéke előtt. (Igaz! Ugy van!) És a nemzeten áll, hogy letépje szeméről ezt a hályogot. A nemzeten áll, hogy olyan parancsoló módon nyilvánítsa akarátát, a mely előtt azután meg kell hajolnia mindenkinek. (Igaz! Ugy van! Élénk tetszés.)

T. uraim, nagy kérdések, nagy problémák tornyosulnak a magyar nemzet előtt. Megoldásra várnak nagy ügyek és ha valaha, most döntő fontosságú momentum a nemzeti politikára nézve, hogy ebben a pillanatban egy akcióképes magyar nemzet álljon itt. (Élénk helyeslés.) Hígyjék el nekem, én tudom; és ha én most ebben a küzdelemben, ezért az ügyért odadobom mindenemet, ha beviszem a küzdelemben mindazt az erőt, a melyet kifejthetek, mindazt az erkölcsi tőkét, a melyet — talán dicsekvés nélkül mondhatom — egy esztendőn át nem épen dicstelen munkásság és fáradozás után gyűjtöttem, (Hosszas lelkes éljenzés és taps.) akkor engem is az a törekvés vezet, hogy elérjem azt, hogy midőn ezek a nagy kérdések döntésre kerülnek, annak, a kit ő Felsége és a nemzet bizalma erre a felelősségteljes polczra emel, a melyen én állok e pillanatban, de a melyen közönyös rám nézve, hogy ki fog állani akkor: hogy annak, a ki ott áll, bárki legyen is az — és ez azután nem mindegy nekem sem, a nemzetnek sem, — hogy annak, a ki ott áll, a ki felelős az ország sorsának intézéséért, annak ne egy guzsba kötött, ne egy lenyügözött, tehetetlenségre kárhoztatott és a legkülönbözőbb elemek silány szeszélyeinek kiszolgáltatott, de akcióképességét visszanyert magyar nemzet álljon háta megett. (Hosszas, zajos tetszés és helyeslés.) Ez vezetett, ez vezet és ez fog vezetni utolsó lehelletemig és ezért engedjék meg, hogy támogatásukért hazafiui köszönetemet fejezzem ki önöknek. (Perczekig tartó, megmegújuló, lelkes tetszésnyilvánítások, éljenzés, taps, kalap- és kendőlobogtatás. Élénk felkiáltások: Eljen Tisza István!)

